श्री नारायण भट्टपादविरचितम्

॥ श्रीमन्नारायणीयम् ॥

शत दशकात्मकम्

NAARAYANEEYAM

****

Compiled By Shri N K Venkitaraman.

****

[For a free copy of printable PDF file write to nkv.nvr@gmail.com]

(All texts have been carefully proof-read. Every effort has been made to ensure that no errors exist in these texts. If you find an error, please report it so that it can be corrected.)

॥ ॐ श्रीकृष्णाय परब्रह्मणे नमः ॥

१ भगवन्महिमा (THE GLORY OF THE LORD)

सान्द्रा-नन्दा-वबोधात्मक-मनुपमितं काल-देशा-वधिभ्यां
निर्मुक्तं नित्य-मुक्तं निगम-शत-सहस्रेण निर्भास्य-मानम्।
अस्पष्टं दृष्ट-मात्रे पुनरुरु-पुरुषार्थात्मकं ब्रह्म तत्वम्
तत्ता-वद्भाति साक्षा-द्गुरु-पवन-पुरे हन्त भाग्यं जनानाम्॥ १-१ ॥

एवं दुर्लभ्य-वस्तु-न्यपि सुलभतया हस्तलब्धे यदन्यत्
तन्वा वाचा धिया वा भजति बत जनः क्षुद्रतैव स्फुटेयम्।
एते तावद्वयं तु स्थिरतर-मनसा विश्व-पीडापहत्यै
निश्शेषात्मान-मेनं गुरु-पवनपुरा-धीश-मेवाश्रयामः ॥ १-२ ॥

सत्त्वं यत्त-त्पुराभ्या-मपरिकलनतो निर्मलं तेन तावद्-
भुतै-र्भूति-निद्रयैस्ते वपुरिति बहुशः श्रूयते व्यास-वाक्यम्।
तत्स्वच्छत्वाद्य-दच्छादित-परसुख-चिद्गर्भ-निर्भास-रूपं
तस्मिन् धन्या रमन्ते श्रुतिमति-मधुरे सुग्रहे विग्रहे ते ॥ १-३ ॥

निष्कम्पे नित्यपूर्णे निरवधि परमानन्द-पीयूष-रूपे
निर्लीना-नेकमुक्तावलि-सुभगतमे निर्मल-ब्रह्म-सिन्धौ।
कल्लो-लोल्लास-तुल्यं खलु विमल-तरं सत्त्व-माहुस्तदात्मा
कस्मान्नो निष्कलस्त्वं सकल इति वच-स्त्वत्कला-स्वेव भूमन्॥ १-४

निर्व्यापारोऽपि निष्कारण-मज भजसे यत्क्रिया-मीक्षणाख्यां
तेनैवोदेति लीना प्रकृति-रस-तिकल्पाऽपि कल्पा-दिकाले ।

तस्याः संशुद्ध-मंशं कमपि तमतिरो-धायकं सत्त्व-रूपं
स त्वं धृत्वा दधासि स्वमहि-मवि-भवा-कुण्ठ वैकुण्ट रूपम् ॥ १-५ ॥

तत्ते प्रत्यग्र-धाराधर-ललित-कळा-यावली-केलिकारं
लावण्य-स्यैक-सारं सुकृति-जन-दृशां पूर्ण-पुण्या-वतारम् ।
लक्ष्मी-निश्शङ्कलीला-निलयन-ममृत-स्यन्द-सन्दोह-मन्तः
सिञ्च-त्सञ्चिन्त-कानां वपुरनु-कलये मारुता-गारनाथ ॥ १-६ ॥

कष्टा ते सृष्टिचेष्टा बहुतर-भव-खेदावहा जीवभाजा
मित्येवं पूर्वमालो-चितमजित मया नैव-मद्या-भिजाने ।
नो चेज्जीवाः कथं वा मधुरतर-मिदं त्वद्व-पुश्चिद्र-सार्द्रं
नेत्रैः श्रोत्रैश्च पीत्वा परम-रस-सुधां-भोधिपूरे रमेरन् ॥ १-७ ॥

नम्राणां सन्निधत्ते सतत-मपि पुर-स्तैर-नभ्यार्थितान-
प्यर्थान् कामान-जस्रं वितरति परमानन्द-सान्द्रां गतिं च ।
इत्थं निश्शेष-लभ्यो निरवधिक-फलः पारिजातो हरे त्वं
क्षुद्रं तं शक्रवाटी-द्रुम-मभिलषति व्यर्थ-मर्थि-व्रजोऽयम् ॥ १-८

कारुण्या-त्काममन्यं ददति खलु परे स्वात्म-दस्त्वं विशेषा-
दैश्वर्या-दीशतेऽन्ये जगति परजने स्वात्मनोऽपीश्वरस्त्वम् ।
त्व-य्युच्चैरा-रमन्ति प्रतिपद-मधुरे चेतनाः स्फीत-भाग्यास्-
त्वं चाऽऽत्माराम् एवेत्य-तुल-गुण-गणा-धार शौरे नमस्ते ॥ १-९

ऐश्वर्यं शङ्करा-दीश्वर-विनिय-मनं विश्वते-जोहराणां
तेज-स्संहारि वीर्यं विमलमपि यशो निस्पृहै-श्चोप-गीतम् ।

अङ्गा-सङ्गा सदा श्री-रखिल-विदसि न क्वापि ते सङ्ग-वार्ता
तद्वातागार-वासिन् मुरहर भगव-च्छब्द-मुख्या-श्रयोऽसि ॥ १-१०

२ भगवत्रूपम् (THE FORM OF THE LORD)

सूर्य-स्पर्धि-किरीट-मूर्ध्व-तिलक-प्रोद्भासि-फालान्तरं
कारुण्या-कुलनेत्र-मार्द्र-हसितोल्लासं सुनासापुटम् ।
गण्डोद्य-न्मकराभ-कुण्डल-युगं कण्ठो-ज्वल-त्कौस्तुभं
त्वद्रूपं वनमाल्यहार-पटल-श्रीवत्स-दीप्रं भजे ॥ २-१ ॥

केयूराङ्गद-कङ्कणोत्तम-महा-रत्नाङ्गुलीया-ङ्कित-
श्रीमद्बाहु-चतुष्क-सङ्गत-गदा-शङ्खारि-पङ्केरुहाम् ।
काञ्चि-त्काञ्चिन-काञ्चि-लाञ्च्छित-लस-त्पीताम्बरा-लम्बिनी-
मालम्बे विमलाम्बुज-द्युतिपदां मूर्तिं तवार्ति-च्छिदम् ॥ २-२ ॥

यत्त्रैलोक्य-महीयसोऽपि महितं सम्मोहनं मोहनात्
कान्तं कान्ति-निधानतोऽपि मधुरं माधुर्य-धुर्यादपि ।
सौन्दर्यो-त्तरतोऽपि सुन्दरतरं त्वद्रूप-माश्चर्यतोऽ-
प्याश्चर्यं भुवने न कस्य कुतुकं पुष्णाति विष्णो विभो ॥ २-३ ॥

तत्ता-दृङ्-मधुरात्मकं तव वपुः सम्प्राप्य संपन्मयी
सा देवी परमोत्सुका चिरतरं नाऽस्ते स्वभक्तेष्वपि ।
तेनास्या बत कष्टमच्युत विभो त्वद्रूप-मानोज्ञक-
प्रेम-स्थैर्य-मयादचाप-लबला-च्चापल्य-वार्तोदभूत् ॥ २-४ ॥

लक्ष्मी-स्ताव-करामणीय-कहृतै-वेयं परेष्वस्थिरे-
त्यस्मि-न्नन्यदपि प्रमाण-मधुना वक्ष्यामि लक्ष्मीपते ।
ये त्वद्ध्यान-गुणानु-कीर्तन-रसा-सक्ता हि भक्ता जना-
स्तेष्वेषा वसति स्थिरैव दयित-प्रस्ताव-दत्तादरा ॥ २-५ ॥

एवंभूत-मनोज्ञतान-वसुधा-निष्यन्द-सन्दोहनं
त्वद्रूपं परचिद्र-सायन-मयं चेतोहरं श्रृण्वताम् ।
सद्यः प्रेरयते मतिं मदयते रोमाञ्च-यत्यङ्गकं
व्यासिञ्च-त्यपि शीत-बाष्प-विसरै-रानन्द-मूर्च्छोद्भवैः ॥ २-६ ॥

एवम्भूत-तया हि भक्त्यभिहितो योगः स योगद्वयत्
कर्मज्ञान-मयाद्-भृशोत्तम-तरो योगीश्वरै-र्गीयते ।
सौन्दर्यैक-रसात्मके त्वयि खलु प्रेम-प्रकर्षात्मिका
भक्ति-र्निश्रम-मेव विश्वपुरुषै-र्लभ्या रमा-वल्लभ ॥ २-७ ॥

निष्कामं नियत-स्वधर्म-चरणं यत्कर्म-योगाभिधं
तद्दूरे-त्यफलं यदौपनिषद-ज्ञानो-पलभ्यं पुनः ।
तत्त्व-व्यक्ततया सुदुर्ग-मतरं चित्तस्य तस्माद्विभो
त्वत्प्रेमात्मक-भक्तिरेव सततं स्वदीयसी श्रेयसी ॥ २-८ ॥

अत्यायास-कराणि कर्म-पटला-न्याचर्य निर्यन्मलाः
बोधे भक्ति-पथेऽथवाप्युचितता-मायान्ति किं तावता ।
क्लिष्ट्वा तर्कपथे परं तव वपु-र्ब्रह्माख्य-मन्ये पुन-
श्चित्ता-र्द्रत्व-मृते विचिन्त्य बहुभिः सिध्यन्ति जन्मान्तरैः ॥ २-९

त्व-द्भक्तिस्तु कथा-रसामृत-झरीनि-र्मज्जनेन स्वयं
सिद्ध्यन्ती विमल-प्रबोध-पदवी-मक्लेशत-स्तन्वती ।
सद्यः सिद्धिकरी जयत्ययि विभो सैवास्तु मे त्वत्पद-
प्रेम-प्रौढि-रसार्द्रता द्रुत-तरं वातालया-धीश्वर ॥ २-१० ॥

३ भक्तस्वरूपम् (THE QUALITIES OF THE PERFECT DEVOTEE)

पठन्तो नामानि प्रमदभर-सिन्धौ निपतिताः
स्मरन्तो रूपं ते वरद कथयन्तो गुणकथाः ।
चरन्तो ये भक्ता-स्त्वयि खलु रमन्ते परममू-
नहं धन्या-न्मन्ये समधिगत-सर्वा-भिलषितान् ॥ ३-१ ॥

गदक्लिष्टं कष्टं तव चरण-सेवा-रसभरेऽ-
प्यना-सक्तं चित्तं भवति बत विष्णो कुरु दयाम् ।
भवत्पादाम्भोज-स्मरण-रसिको नाम-निवहा-
नहं गायं-गायं कुहचन विवत्स्यामि विजने ॥ ३-२ ॥

कृपा ते जाता चेत्किमिव न हि लभ्यं तनुभृतां
मदीयक्ले-शौघ-प्रशमन-दशा नाम कियती ।
न के के लोकेऽस्मिन्न-निशमयि शोकाभिरहिता
भव-द्भक्ता मुक्ताः सुखगति-मसक्ता विदधते ॥ ३-३ ॥

मुनिप्रौढा रूढा जगति खलु गूढात्म-गतयो
भवत्पादाम्भोज-स्मरण-विरुजो नारद-मुखाः ।

चरन्तीश स्वैरं सतत-परिनिर्भात-परचित्-
सदानन्दा-द्वैत-प्रसर-परिमग्नाः किमपरम्॥ ३-४ ॥

भव-द्भक्तिः स्फीता भवतु मम सैव प्रशमये-
दशेष-क्लेशौघं न खलु हृदि सन्देह-कणिका ।
न चेद्व्यास-स्योक्ति-स्तव च वचनं नैगम-वचो
भवे-न्मिथ्या रथ्या-पुरुष-वचन-प्रायम-खिलम्॥ ३-५ ॥

भव-द्भक्ति-स्ताव-त्प्रमुख-मधुरा त्वाद्गुण-रसात्
किमप्या-रूढा चेदखिल-परिताप-प्रशमनी ।
पुनश्चान्ते स्वान्ते विमलपरि बोधोदयमिळन्
महानन्दा-द्वैतं दिशति किमतः प्रार्थ्यम-परम्॥ ३-६ ॥

विधूय क्लेशान्मे कुरु चरणयुग्मं धृतरसं
भवत्क्षेत्र-प्राप्तौ करमपि च ते पूजन-विधौ ।
भवन्मूर्त्या-लोके नयन-मथ ते पादतुलसी-
परिघ्राणे घ्राणं श्रवणमपि ते चारुचरिते ॥ ३-७ ॥

प्रभूता-धिव्याधि-प्रसभ-चलिते मामक-हृदि
त्वदीयं तद्रूपं परम-सुख-चिद्रूप-मुदियात्।
उदञ्च-द्रोमाञ्चो गलित-बहु-हर्षा-श्रुनिवहो
यथा विस्मर्यासं दुरुपशम-पीडा-परिभवान्॥ ३-८ ॥

मरुद्गेहा-धीश त्वयि खलु पराञ्चोऽपि सुखिनो
भव-त्स्नेही सोऽहं सुबहु परितप्ये च किमिदम्।

अकीर्तिस्ते मा भूद्वरद गदभारं प्रशमयन्
भवत्भक्तो-त्तंसं झटिति कुरु मां कंसदमन ॥ ३-९ ॥

किमुक्तै-र्भूयोभि-स्तव हि करुणा याव-दुदिया
दहं ताव-द्देव प्रहित-विविधार्त-प्रलपितः ।
पुरः क्लृप्ते पादे वरद तव नेष्यामि दिवसान्
यथाशक्ति व्यक्तं नति-नुति-निषेवा विरचयन् ॥ ३-१० ॥

४ अष्टांगयोगम् (YOGA AND ITS ATTAINMENT)

कल्यताम् मम कुरुष्व तावतीं कल्यते भव-दुपासनं यया ।
स्पष्टमष्ट-विधयोग-चर्यया पुष्ट्याऽऽशु तव तुष्टि-माप्नुयाम् ॥ ४-१

ब्रह्मचर्य-द्रुढतादिभिर्य-मैराप्ल-वादिनियमैश्च पाविताः ।
कुर्महे द्रुढममी सुखा-सनं पङ्कजाद्य-मपि वा भवत्पराः ॥ ४-२ ॥

तारमन्तरनु-चिन्त्य सन्ततं प्राणवायु-मभियम्य निर्मलाः ।
इन्द्रियाणि विषयादथा-पहृत्याऽऽस्महे भव-दुपासनो-न्मुखाः ॥ ४-३

अस्फुटे वपुषि ते प्रयत्नतो धारयेम धिषणां मुहु-र्मुहुः ।
तेन-भक्तिरस-मन्तरार्द्रता-मुद्वहेम भव-दङ्घ्रि-चिन्तकाः ॥ ४-४

विस्पुटा-वयवभेद-सुन्दरं त्वद्वपु-स्सुचिर-शीलना-वशात् ।
अश्रमं मनसि चिन्तयामहे ध्यान-योग-निरतास्त्व-दाश्रयाः ॥ ४-५

ध्यायतां सकळमूर्ति-मीद्रुशी-मुन्मिष-न्मधुरता-हृतात्मनाम् ।
सान्द्र-मोदरस-रूप-मान्तरं ब्रह्मरूप-मयि तेऽवभासते ॥ ४-६ ॥

तत्समा-स्वदन-रूपिणीं स्थितिं त्वत्स-माधिमयि विश्वनायक ।
आश्रिताः पुनरतः परिच्युता-वारभे-महि च धारणा-धिकम् ॥ ४-७
इत्थ-मभ्यसन-निर्भरो-ल्लस-त्वत्परात्म-सुख-कल्पितो-त्सवाः ।
मुक्त-भक्त-कुल-मौलितां गताः सञ्चरेम शुकनारदादिवत् ॥ ४-८
त्वत्समाधि-विजये तु यः पुनर्मङ्क्षु मोक्षरसिकः क्रमेण वा ।
योग-वश्यमनिलं षडाश्रयै-रुन्नयत्यज सुषुम्नया शनैः ॥ ४-९ ॥
लिङ्गदेह-मपि संत्यजन्नथो लीयते त्वयि परे निराग्रहः ।
ऊर्ध्वलोक-कुतुकी तु मूर्धतस्सा-र्धमेव करणै-र्निरीयते ॥ ४-१० ॥
अग्निवासर-वळर्क्ष-पक्षगै-रुत्तरायण-जुषा च दैवतैः ।
प्रापितो रविपदं भवत्परो मोदवान् ध्रुवपदान्त-मीयते ॥ ४-११ ॥
आस्थितोऽथ महरालये यदा शेषवक्त्र-दहनोष्मणाऽऽर्द्यते ।
ईयते भवदुपाश्रय-स्तदा वेधसः पदमतः पुरैव वा ॥ ४-१२ ॥
तत्र वा तव पदेऽथवा वसन् प्राकृत-प्रळय एति मुक्ततां ।
स्वेच्छया खलु पुराऽपि मुच्यते संविभिद्य जगदण्ड-मोजसा ॥ ४-१३
तस्य च क्षितिपयो-महो-निलद्यो-मह-त्प्रकृति-सप्तकावृतीः ।
तत्तदात्मक-तया विशन् सुखी याति ते पदमना-वृतम् विभो ॥ ४-१४
अर्चिरादि-गतिमीदृशीं व्रजन् विच्युतिं न भजते जगत्पते ।
सच्चिदात्मक भवद्गुणो-दयानुच्चरन्त-मनिलेश पाहि माम् ॥ ४-१५

५ विराट् पुरुषोत्पतिः (COSMIC EVOLUTION)

व्यक्ता-व्यक्तमिदं न किञ्चिद्-भव-त्प्राक्प्राकृत-प्रक्षये
मायायाम् गुणसाम्य-रुद्ध-विकृतौ त्वय्या-गतायां लयम् ।
नो मृत्युश्च तदामृतं च सम-भून्नाह्नो न रात्रेः स्थिति-
स्तत्रैकस्त्वम-शिष्यथाः किल परानन्द-प्रकाशात्मना ॥ ५-१ ॥

कालः कर्मगुणाश्च जीवनिवहा विश्वं च कार्यं विभोः
चिल्लीलारति-मेयुषि त्वयि तदा निर्लीनता-माययुः ।
तेषां नैव वदन्त्यस-त्वमयि भो शक्त्यात्मना तिष्ठतां
नो चेत् किं गगन-प्रसून-सदृशां भूयो भवेत्संभवः ॥ ५-२ ॥

एवं च द्विपरार्धकाल-विगता-वीक्षां सिसृक्षात्मिकां
बिभ्राणे त्वयि चुक्षुभे त्रिभुवनी-भावाय माया स्वयम् ।
मायातः खलु कालशक्ति-रखिला-दृष्टं स्वभावोऽपि च
प्रादुर्भूय गुणान्विकास्य विदधुस्तस्या-स्सहाय-क्रियाम् ॥ ५-३ ॥

माया-सन्निहितोऽप्रविष्ट-वपुषा साक्षीति गीतो भवान्
भेदैस्तां प्रति-बिंबतो विविशिवान् जीवोऽपि नैवापरः ।
कालादि-प्रतिबोधिताऽथ भवता संचोदिता च स्वयं
माया स खलु बुद्धित-त्वम-सृजद्योऽसौ महानुच्यते ॥ ५-४ ॥

तत्रासौ त्रिगुणात्मकोऽपि च महान् सत्वप्रधानः स्वयं
जीवेऽस्मिन् खलु निर्विकल्प-मह-मित्यु-द्बोध-निष्पादकः ।

चक्रेऽस्मिन् सविकल्प-बोधक-महन्तत्वं महान् खल्वसौ
सम्पुष्टं त्रिगुणैस्तमोऽतिबहुलं विष्णो भवत्प्रेरणात् ॥ ५-५ ॥

सोऽहं च त्रिगुण-क्रमात् त्रिविधता-मासाद्य वैकारिको
भूयस्तै-जसता-मसाविति भवन्नाद्येन सत्वात्मना ।
देवा-निन्द्रिय-मानिनोऽकृत दिशा-वातार्क-पाश्यश्विनो
वह्नीन्द्राच्युत-मित्रकान् विधुविधि-श्रीरुद्र-शारीरकान् ॥ ५-६ ॥

भूमन्मानस-बुद्ध्यहंकृति-मिळ-च्चित्ताख्य-वृत्यन्वितं
तच्चान्तःकरणं विभो तव बलात् सत्वांश एवासृजत् ।
जातस्तै-जसतो दशेन्द्रिय-गणस्तत्ता-मसांशात्पुन-
स्तन्मात्रं नभसो मरुत्पुरपते शब्दोऽजनि त्वद्बलात् ॥ ५-७ ॥

शब्दाद्व्योम ततः ससर्जिथ विभो स्पर्शं ततो मारुतं
तस्माद्रूपमतो महोऽथ च रसं तोयं च गन्धं महीम् ।
एवम् माधव पूर्वपूर्व-कलनादाद्याद्य-धर्मान्वितं
भूतग्राम-मिमं त्वमेव भगवन् प्राकाशयस्ता-मसात् ॥ ५-८ ॥

एते भूत-गणास्तथेन्द्रिय-गणा देवाश्च जाता पृथङ्-
नो शेकुर्भुवनाण्ड-निर्मिति-विधौ देवैरमी-भिस्तदा ।
त्वं नानाविध-सूक्तिभिर्नुत-गुण-स्तत्वान्य-मून्याविशं-
श्चेष्टाशक्ति-मुदीर्य तानि घटयन् हैरण्य-मण्डं व्यधाः ॥ ५-९ ॥

अण्डं तत्खलु पूर्वसृष्ट-सलिलेऽतिष्ठत् सहस्रं समाः
निर्भिन्दन्न-कृथा-श्चतुर्दश-जगद्रूपं विराडा-ह्वयम् ।

साहस्रैः करपादमूर्ध-निवहै-र्निश्शेष-जीवात्मको
निर्भातोऽसि मरुत्पुराधिप स मां त्रायस्व सर्वामयात्॥ ५-१० ॥

५ विराट् स्वरूपम् (THE COSMOS AS THE FORM OF THE LORD)

एवं चतु-र्दश-जगन्मयतां गतस्य
पाताल-मीश तव पाद-तलं वदन्ति ।
पादोर्ध्व-देश-मपि देव रसा-तलं ते
गुल्फ -द्वयं खलु महा-तल-मद्भुतात्मन्॥ ६-१

जङ्घे तला-तल-मथो सुतलं च जानू
किञ्चोरुभाग-युगळं वितला-तले द्वे ।
क्षोणी-तलं जघन-मम्बर-मङ्ग नाभि-
र्वक्षश्च शक्र-निलय-स्तव चक्रपाणे ॥ ६-२

ग्रीवा मह-स्तव मुखं च जन-स्तपस्तु
फालं शिर-स्तव समस्त-मयस्य सत्यम्।
एवं जगन्मयतनो जगदा-श्रितैर-
प्यन्यै-र्निबद्ध-वपुषे भगव-न्नमस्ते ॥ ६-३ ॥

त्वद्-ब्रह्म-रन्ध्र-पद-मीश्वर विश्व-कन्द
छन्दांसि केशव घना-स्तव केशपाशाः ।
उल्लासि-चिल्लि-युगळं द्रुहिणस्य गेहं
पक्ष्माणि रात्रि-दिवसौ सविता च नेत्रे ॥ ६-४

निश्शेष-विश्व-रचना च कटाक्ष-मोक्षः
कर्णौ दिशोऽश्वि-युगळं तव नासिके द्वे ।
लोभ-त्रपे च भगव-न्नधरो-त्तरोष्ठौ
तारा-गणश्च दशनाः शमनश्च दंष्ट्रा ॥ ६-५ ॥

माया विलास-हसितं श्वसितं समीरो
जिह्वा जलं वचन-मीश शकुन्त-पङ्क्तिः ।
सिद्धादय-स्स्वर-गणा मुख-रन्ध्र-मग्नि-
र्देवा भुजाः स्तन-युगं तव धर्म-देवः ॥ ६-६ ॥

पृष्ठं त्व-धर्म इह देव मन-स्सुधांशु-
रयक्त-मेव हृदयांबुज-मम्बुजाक्ष ।
कुक्षि-स्समुद्र-निवहा वसनं तु सन्ध्ये
शेफः प्रजापति-रसौ वृषणौ च मित्रः ॥ ६-७ ॥

श्रोणि-स्थलं मृग-गणाः पदयो-र्नखास्ते
हस्त्युष्ट्र-सैन्धव-मुखा गमनं तु कालः ।
विप्रादि-वर्ण-भवनं वदनाब्ज-बाहु-
चारूरुयुग्म-चरणं करुणां-बुधे ते ॥ ६-८ ॥

संसार-चक्र-मयि चक्र-धर क्रियास्ते
वीर्यं महा-सुरगणोऽस्थिकुलानि शैलाः ।
नाड्य-स्सरि-त्समुदय-स्तर-वश्च रोम
जीया-दिदं वपुर-निर्वचनीय-मीश ॥ ६-९ ॥

ईदृग्जग-न्मय-वपु-स्तव कर्म-भाजां
कर्मा-वसान-समये स्मरणीय-माहुः ।
तस्या-न्तरात्म-वपुषे विमलात्मने ते
वातालया-धिप नमोऽस्तु निरुन्धि रोगान् ॥ ६-१०

७ हिरण्यगर्भोत्पत्तिः (BRAHMA'S ORIGIN AND PENANCE)

एवं देव चतु-र्दशात्मक-जग-द्रूपेण जातः पुन-
स्तस्योर्ध्वं खलु सत्य-लोक-निलये जातोऽसि धाता स्वयम् ।
यं शं-सन्ति हिरण्यगर्भ-मखिल-त्रैलोक्य-जीवात्मकं
योऽभूत् स्फीतरजो-विकार-विकस-न्नानासि-सृक्षा-रसः ॥ ७-१ ॥

सोऽयं विश्वि-सर्ग-दत्त-हृदय-स्सम्पश्य-मान-स्स्वयं
बोधं खल्वन-वाप्य विश्व-विषयं चिन्ता-कुल-स्तस्थि-वान् ।
तावत् त्वं जगतां-पते तप-तपे-त्येवं हि वैहायसीं
वाणीमेनम-शि-श्रवः श्रुति-सुखां कुर्वं -स्तपः प्रेरणाम् ॥ ७-२ ॥

कोऽसौ मामवद-त्पुमा-निति जला-पूर्णे जग-न्मण्डले
दिक्षू-द्वीक्षय किमप्य-नीक्षि-तवता वाक्या-र्थमु-त्पश्यता ।
दिव्यं वर्ष-सहस्रमा-त्तपसा तेन त्व-माराधित-
स्तस्मै दर्शितवानसि स्व-निलयं वैकुण्ठ-मेकाद्भुतम् ॥ ७-३ ॥

माया यत्र कदापि नो विकुरुते भाते जगद्भ्यो बहि-
श्शोक-क्रोध-विमोह-साध्वस-मुखा भावास्तु दूरं गताः ।

सान्द्रा-नन्द-झरी च यत्र परम-ज्योतिः प्रकाशात्मके
तत् ते धाम विभावितं विजयते वैकुण्ठ-रूपं विभो ॥ ७-४ ॥

यस्मिन्नाम चतुर्भुजा हरिमणि-श्यामा-वदात-त्विषो
नाना-भूषण -रत्न-दीपित-दिशो राज-द्वि-मानालयाः ।
भक्ति-प्राप्त-तथा-विधोन्न-तपदा दीव्यन्ति दिव्या जना-
स्तत्ते धाम निरस्त-सर्व-शमलं वैकुण्ठ-रूपं जयेत् ॥ ७-५ ॥

नाना-दिव्य-वधू-जनैरभि-वृता विद्यु-ल्लता-तुल्यया
विश्वो-न्मादन-हृद्य-गात्रल-तया विद्यो-तिता-शान्तरा ।
त्व-त्पादांबुज-सौरभैक-कुतुका-ल्लक्ष्मीः स्वयं लक्ष्यते
यस्मिन् विस्मयनीय-दिव्य-विभवं तत्ते पदं देहि मे ॥ ७-६ ॥

तत्रैवं प्रति-दर्शिते निजपदे रत्ना-सनाध्या-सितं
भास्व-त्कोटि-लसत्किरीट-कटकाद्या-कल्प-दीपा-कृति ।
श्रीवत्साङ्कित-मात्त-कौस्तुभ-मणि-च्छाया-रुणं कारणं
विश्वेषां तव रूप-मैक्षत विधिस्तत्ते विभो भातु मे ॥ ७-७ ॥

काळांभोद-कळाय-कोमळ-रुची-चक्रेण चक्रं दिशा-
मावृण्वान-मुदार-मन्दहसित-स्यन्द-प्रसन्नाननम् ।
राज-त्कम्बु-दारि-पङ्कज-धर-श्रीमद्भुजा-मण्डलं
स्त्रष्टु-स्तुष्टि-करं वपु-स्तव विभो मद्रोग-मुद्वासयेत् ॥ ७-८ ॥

दृष्ट्वा संभृत-संभ्रमः कमल-भूस्त्व-त्पाद-पाथो-रुहे
हर्षा-वेश-वशंवदो निप-तितः प्रीत्या कृतार्थी-भवन् ।

जाना-स्येव मनीषितं मम विभो ज्ञानं तदा-पादय
द्वैता-द्वैत-भव-त्स्वरूप-परमित्या-चष्ट तं त्वां भजे ॥ ७-९ ॥

आताम्रे चरणे विनम्र-मथ तं हस्तेन हस्ते स्पृशन्
बोधस्ते भविता न सर्ग-विधिभि-र्बन्धोऽपि सञ्जायते ।
इत्या-भाष्य गिरं प्रतोष्य-नितरां त-च्चित्त-गूढः स्वयं
सृष्टौ तं समुदैर-यस्स भगव-न्नुल्लास-योल्लाघताम् ॥ ७-१० ॥

८ प्रलयः (DESCRIPTION OF PRALAYA)

एवं ताव-त्प्राकृत-प्रक्षयान्ते ब्राह्मे कल्पे ह्यादिमे लब्ध-जन्मा ।
ब्रह्मा भूय-स्त्वत्त एवाप्य वेदान् सृष्टिं चक्रे पूर्व-कल्पोप-मानाम् ॥

सोऽयं चतु-र्युग-सहस्र-मितान्य-हानि
तावन्मि-ताश्च रजनी-र्बहुशो निनाय ।
निद्रा-त्यसौ त्वयि निलीय समं स्व-सृष्टेर्
नैमित्तिक-प्रळय-माहु-रतोऽस्य रात्रिम् ॥ ८-२ ॥

अस्मा-दृशां पुन-रह-र्मुख-कृत्य-तुल्यां
सृष्टिं करो-त्यनु-दिनं स भव-त्प्रसादात् ।
प्राग्ब्रह्म-कल्प-जनुषां च परा-युषां तु
सुप्त-प्रबोधन-समाऽस्ति तदाऽपि सृष्टिः ॥ ८-३ ॥

पञ्चाश-दब्द-मधुना स्व-वयोऽर्ध-रूपम्
एकं परा-र्धमति-वृत्य हि वर्त-तेऽसौ ।

तत्रान्त्य-रात्रि-जनिता-न्कथयामि भूमन्
पश्चा-द्दिनाव-तरणे च भव-द्विलासान्॥ ८-४ ॥

दिना-वसानेऽथ सरोज-योनिः सुषुप्ति-काम-स्त्वयि सन्नि-लिल्ये।
जगन्ति च त्व-ज्जठरं समीयु- स्तदेद-मेकार्णव-मास विश्वम्॥

तवैव वेषे फणिराज शेषे जलै-क्षेषे भुवने स्म शेषे।
आनन्द-सान्द्रा-नुभव-स्वरूपः स्वयोग-निद्रा-परि-मुद्रि-तात्मा॥

कालाख्य-शक्तिं प्रलया-वसाने प्रबोधये-त्यादि-शता किलादौ।
त्वया प्रसुप्तं परि-सुप्त-शक्ति-व्रजेन तत्रा-खिल-जीव-धाम्ना॥

चतु-र्युगाणां च सहस्र-मेवं त्वयि प्र-सुप्ते पुनर-द्वितीये।
कालाख्य-शक्तिः प्रथम-प्रबुद्धा प्राबोध-यत्त्वां किल विश्वनाथ॥

विबुध्य च त्वं जल-गर्भ-शायिन् विलोक्य लोकान-खिला-न्प्रलीनान्।
ते-ष्वेव सूक्ष्मात्म-तया निजान्तः स्थि-तेषु विश्वेषु ददाथ दृष्टिम्॥

तत-स्त्वदीया-दयि नाभि-रन्ध्रा-दुदञ्चितं किञ्चन दिव्य-पद्मम्।
निलीन-निश्शेष-पदार्थ-माला सङ्क्षेप-रूपं मुकुलाय-मानम्॥

तदे-तदं-भोरुह-कुड्मळं ते कळेबरा-त्तोय-पथे प्र-रूढम्।
बहिर्नि-रीतं परितः स्फुरद्भिः स्वधा-मभि-ध्वान्त-मलं न्यकृन्तत्॥

संफुल्ल-पत्रे नितरां विचित्रे तस्मि-न्भव-द्वीर्य-धृते सरोजे।
स पद्म-जन्मा विधिरा-विरासीत् स्वयं-प्रबुद्धा-खिल-वेद-राशिः॥

अस्मि-न्परात्मन् ननु पद्म-कल्पे त्वमित्थ-मुत्था-पित-पद्मयोनिः।
अनन्त-भूमा मम रोग-राशिं निरुन्धि वातालय-वास विष्णो॥

९ जगत्सृष्टिः (DESCRIPTION OF CREATION)

स्थितः स कमलो-द्भव-स्तव हि नाभि-पङ्के-रुहे
कुतः स्विदिद-मम्बुधा-वुदित-मित्यना-लोकायन् ।
तदीक्षण-कुतूहला-त्प्रति-दिशं विवृत्तानन-
श्चतुर्वदन-तामगा-द्विकस-दष्ट-दृष्ट्य-म्बुजाम् ॥ ९-१ ॥

महार्णव-विघूर्णितं कमल-मेव तत्केवलं
विलोक्य त-दुपाश्रयं तव तनुं तु नालोकयन् ।
क एष कमलो-दरे महति नि-स्सहायो ह्यहं
कुतः स्विदिद-मम्बुजं समज-नीति चिन्तामगात् ॥ ९-२ ॥

अमुष्य हि सरोरुहः किमपि कारणं सम्भवे-
दितिस्म कृत-निश्चयः स खलु नाळर-न्ध्राध्वना ।
स्वयोग-बल-विद्यया समवरूढवा-न्प्रौढधीः
त्वदीय-मति-मोहनं न तु कळेबरं दृष्टवान् ॥ ९-३ ॥

तत-स्सकल-नाळिका-विवर-मार्गगो मार्गयन्
प्रयस्य शत-वत्सरं किमपि नैव सं-दृष्टवान् ।
निवृत्य कमलो-दरे सुखनि-षण्ण एका-ग्रधीः
समाधि-बल-मादधे भव-दनुग्र-हैका-ग्रही ॥ ९-४ ॥

किरीट-मुकुटो- ल्लस-त्कटक-हार-केयूरयुञ्
मणि-स्फुरित-मेखलं सु-परिवीत-पीतांबरम् ।
कलाय-कुसुम-प्रभं गलतलो- ल्लस-त्कौस्तुभं
वपुस्तदयि भावये कमल-जन्मने दर्शितम् ॥ ९-६ ॥

श्रुति-प्रकर-दर्शित-प्रचुर-वैभव श्रीपते
हरे जय जय प्रभो पद-मुपैषि दिष्ट्या दृशोः ।
कुरुष्व धिय-माशु मे भुवन-निर्मितौ कर्मठा
मिति द्रुहिण-वर्णित-स्वगुणबं-हिमा पाहि माम् ॥ ९-७ ॥

लभस्व भुवनत्रयी-रचन-दक्षता-मक्षतां
गृहाण मदनु-ग्रहं कुरु तपश्च भूयो विधे ।
भवत्व-खिल-साधनी मयि च भक्तिर-त्युत्कटे-
त्युदीर्य गिरमादधा मुदित-चेतसं वेधसम् ॥ ९-८ ॥

शतं कृत-तपा-स्ततः स खलु दिव्य-संवत्सरा-
नवाप्य च तपो-बलं मति-बलं च पूर्वाधिकम् ।
उदीक्ष्य किल कम्पितं पयसि पङ्कजं वायुना
भव-द्बल-विजृम्भितः पवन-पाथसी पीतवान् ॥ ९-९ ॥

तवैव कृपया पुनः सरसिजेन तेनैव सः
प्रकल्प्य भुवनत्रयीं प्रव-वृते प्रजा-निर्मितौ ।
तथा-विध-कृपा-भरो गुरु-मरु-त्पुराधीश्वर
त्वमाशु परि-पाहि मां गुरु-दयो-क्षितै-रीक्षितैः ॥ ९-१० ॥

१० सृष्टिभेदः (THE VARIETY OF CREATION)

वैकुण्ठ वर्धित-बलोऽथ भव-त्प्रसादा-
दम्भोज-योनिर-सृज-त्किल जीव-देहान् ।
स्था-स्नूनि भूरुह-मयानि तथा तिरश्चां
जातिं मनुष्य-निवहा-नपि देव-भेदान् ॥ १०-१ ॥

मिथ्या-ग्रहा-स्मिम-तिराग-विकोप-भीति-
रज्ञान-वृत्ति-मिति पञ्च-विधां स सृष्ट्वा ।
उद्दाम-तामस-पदार्थ-विधान-दून
स्तेने त्वदीय-चरण-स्मरणं वि-शुद्ध्यै ॥ १०-२ ॥

तावत्स-सर्ज मनसा सनकं सनन्दं
भूयं सनातन-मुनिं च सन-त्कुमारम् ।
ते सृष्टि-कर्मणि तु तेन नियुज्य-माना
स्त्वत्पाद-भक्ति-रसिका जगृ-हुर्न वाणीम् ॥ १०-३ ॥

ताव-त्प्रकोप-मुदितं प्रति-रुन्धतोऽस्य
भ्रूमध्यतोऽजनि मृडो भव-देक-देशः ।
नामानि मे कुरु पदानि च हा विरिञ्चे
त्यादौ रुरोद किल तेन स रुद्र-नामा ॥ १०-४ ॥

एकादशा-ह्वय-तया च विभिन्न-रूपं
रुद्रं विधाय दयिता वनिताश्च दत्त्वा ।
तावन्त्य-दत्त च पदानि भव-त्प्रणुन्नः
प्राह प्रजा-विरचनाय च सादरं तम् ॥ १०-५ ॥

रुद्राभि-सृष्ट-भयदा-कृति-रुद्र-संघ-
संपूर्यमाणा-भुवनत्रय-भीत-चेताः ।
मा मा प्रजाः सृज तपश्चर मङ्गलाये
त्याचष्ट तं कमल-भूर्भव-दीरितात्मा ॥१०-६ ॥

तस्याथ सर्ग-रसिकस्य मरीचि-रत्रि
स्तत्राङ्गिराः क्रतुमिनिः पुलहः पुलस्त्यः ।
अङ्गाद्-जायत भृगुश्च वसिष्ठ-दक्षौ
श्री-नारदश्च भगवन् भव-दंघ्रिदासः ॥१०-७ ॥

धर्मादिका-नभि-सृजन्नथ कर्दमं च
वाणीं विधाय विधिरङ्गज-सङ्कुलोऽभूत् ।

त्वद्बोधितैः सनक-दक्ष -मुखै-स्तनूजै
रुद्बोधितश्च विरराम तमो विमुञ्चन् ॥१०-८ ॥

वेदा-न्पुराण-निवहा-नपि सर्व-विद्याः
कुर्वन्निजानन-गणा-च्चतुराननोऽसौ ।
पुत्रेषु तेषु विनिधाय स सर्ग-वृद्धि
मप्राप्नुवं-स्तव पदाम्बुज-माश्रितोऽभूत् ॥१०-९ ॥

जानन्नुपाय-मथ देहमजो विभज्य
स्त्रीपुंस-भाव-मभ-जन्म-नुत-द्वधूभ्याम् ।
ताभ्यां च मानुष -कुलानि विवर्धयं-स्त्वं
गोविन्द मारुत-पुरेश निरुन्धि रोगान् ॥१०-१० ॥

११ सनकादीनां वैकुण्ठप्रवेशः (ENTRY OF SANAKA INTO VAIKUNTHA)

क्रमेण सर्गे परिवर्धमाने कदापि दिव्याः सनकादयस्ते ।
भव-द्विलोकाय विकुण्ठ-लोकं प्रपेदिरे मारुत-मन्दिरेश ॥ ११-१ ॥

मनोज्ञनौ-श्रेयस-कान-नाद्यै-रनेक-वापी-मणि-मन्दिरैश्च ।
अनोपमं तं भवतो निकेतं मुनीश्वराः प्रापुर-तीत-कक्ष्याः ॥ ११-२

भवद्दि-दृक्षू-न्भवनं विविक्षू-न्द्वाःस्थौ जयस्थान् विजयोऽप्य-रुन्धाम् ।
तेषां च चित्ते पदमाप कोपः सर्वं भव-त्प्रेरण-यैव भूमन् ॥ ११-३

वैकुण्ठ-लोका-नुचित-प्रचेष्टौ कष्टौ युवां दैत्य-गतिं भजेतम् ।
इति प्रशप्तौ भवदाश्रयौ तौ हरि-स्मृतिर्नोऽस्त्विति नेमतुस्तान् ॥ ११-४

तेदे-तदा-ज्ञाय भवान-वाप्तः सहैव लक्ष्म्या बहि-रंबुजाक्ष ।
खगेश्वरां-सार्पित-चारुबाहु-रानन्द-यंस्ता-नभि-राम-मूर्त्या ॥ ११-५

प्रसाद्य गीर्भिः स्तुवतो मुनीन्द्रा-ननन्य-नाथा-वथ पार्षदौ तौ ।
सं-रम्भ-योगेन भवै-स्त्रिभिर्मा-मुपेत-मित्यात्त-कृपां न्यगादीः ॥

त्वदीय-भृत्या-वथ काश्य-पात्तौ सुरारि-वीरा-वुदितौ दितौ द्वौ ।
सन्ध्यास-मुत्पादन-कष्टचेष्टौ यमौ च लोकस्य यमा-विवान्यौ ॥

हिरण्य-पूर्वः कशिपुः किलैकः पुरो हिरण्याक्ष इति प्रतीतः ।
उभौ भवन्नाथ-मशेष -लोकं रुषा न्य-रुन्धां निज-वासनान्धौ ॥

तयो-र्हिरण्याक्ष -महा-सुरेन्द्रो रणाय धावन्न-नवाप्त-वैरी ।
भव-त्प्रियां क्ष्मां सलिले निमज्य चचार गर्वा-द्विनदन् गदावान् ॥

ततो जलेशा-त्सदृशं भवन्तं निशम्य बभ्राम गवेषयं-स्त्वाम् ।
भक्तैक-दृश्यः स कृपानिधे त्वं निरुन्धि रोगान् मरुदालयेश ॥

१२ वराहावतारः (THE BOAR INCARNATION)

स्वाय-म्भुवो मनु-रथो जन-सर्ग-शीलो
दृष्ट्वा महीम-समये सलिले निमग्नाम् ।
स्त्रष्टार-माप शरणं भव-दङ्घ्रि-सेवा-
तुष्टाशयं मुनि-जनैः सह सत्य-लोके ॥ १२-१ ॥

कष्टं प्रजाः सृजति मय्यव-नीनिमग्ना
स्थानं सरोज-भव कल्पय तत्प्रजानाम् ।
इत्येव-मेष कथितो मनुना स्वयम्भू-
रम्भो-रुहाक्ष तव पादयुगं व्यचिन्तीत् ॥ १२-२ ॥

हा हा विभो जलमहं न्यपिबं पुरस्ताद्
अद्यापि मज्जति मही किमहं करोमि ।
इत्थं त्वदङ्घ्रि-युगळं शरणं यतोऽस्य
नासापुटा-त्सम-भवः शिशु-कोल-रूपी ॥ १२-३ ॥

अङ्गुष्ठ-मात्र-वपु-रुत्पतितः पुरस्तात्
भूयोऽथ कुम्भि-सदृशः समजृ-म्भथा-स्त्वम् ।
अभ्रे तथा-विध-मुदीक्ष्य भवन्त-मुच्चैर्
विस्मेरतां विधिरगा-त्सह सूनुभिः स्वैः ॥ १२-४ ॥

कोऽसाव-चिन्त्य-महिमा किटि-रुत्थितो मे
नासापुटा-त्किमु भवेदजि-तस्य माया ।
इत्थं विचिन्त-यति धातरि-शैलमात्रः
सद्यो भव-न्किल जग-र्जिथ घोर-घोरम् ॥ १२-५ ॥

तं ते निनाद-मुपकर्ण्य जन-स्तपःस्थाः
सत्य-स्थिताश्च मुनयो नुनु-वुर्भवन्तम् ।
तत्स्तोत्र-हर्षु-लमनाः परिणद्य भूय-
स्तोयाशयं विपुल-मूर्ति-रवात-रस्त्वम् ॥ १२-६ ॥

ऊर्ध्व-प्रसारि-परि-धूम्रा-विधूतरोमा
प्रो-त्क्षिप्त-वालधिर-वाङ्-मुख-घोरघोणः ।
तूर्ण-प्रदीर्ण-जलदः परि-घूर्ण-दक्ष्णा
स्तोतॄ-न्मुनीन् शिशिर-यन्न-वतेरि-थ त्वम् ॥१२-७ ॥

अन्त-र्जलं तदनु सङ्कुल-नक्र-चक्रं
भ्राम्य-त्तिमिङ्गिल-कुलं कलुषोर्मि-मालम् ।
आविश्य भीषण-रवेण रसा-तलस्था-
नाकम्पय-न्वसुमती-मग-वेष -यस्त्वम् ॥ १२-८ ॥

दृष्ट्वाऽथ दैत्य-हत-केन रसा-तलान्ते
संवेशितां झटिति कूटकिटि-र्विभो त्वम् ।
आपातुकान-विगणय्य सुरारि-खेटान्
दंष्ट्रा-ङ्कुरेण वसुधाम-दधाः सलीलम् ॥ १२-९ ॥

अभ्युद्धर-न्नथ धरां दशनाग्र-लग्न-
मुस्ता-ङ्कुराङ्कित इवाधि-कपीवरात्मा ।
उद्धात-घोर-सलिला-ज्जल-धेरुदञ्चन्
क्रीडा-वराह-वपुरीश्वर पाहि रोगात् ॥ १२-१० ॥

१३ हिरण्याक्षवधः (THE SLAYING OF HIRANYAKSHA)

हिरण्याक्षं ताव-द्वरद भवदन्वेषण-परं
चरन्तं सांवर्ते पयसि निज-जङ्घा-परिमिते ।
भव-द्भक्तो गत्वा कपट-पटुधी-र्नारद-मुनिः
शनै-रूचे नन्दन् दनुज-मपि निन्दं-स्तव बलम् ॥ १३-१ ॥

स मायावी विष्णु-र्हरति भव-दीयं वसुमतीं
प्रभो कष्टं कष्टं किमिद-मिति तेनाभि-गदितः ।
नदन् क्वासौ क्वासा-विति स मुनिना दर्शित-पथो
भवन्तं संप्राप-द्धरणिधर-मुद्यन्त-मुदकात् ॥ १३-२ ॥

अहो आरण्योऽयं मृग इति हसन्तं बहुतरै-
र्दुरुक्तै-र्विध्यन्तं दिति-सुत-मव-ज्ञाय भगवन् ।
महीं दृष्ट्वा दंष्ट्रा-शिरसि चकितां स्वेन महसा
पयो-धावा-धाय प्रसभ-मुद-युङ्क्था मृध-विधौ ॥ १३-३ ॥

गदा-पाणौ दैत्ये त्वमपि हि गृहीतो-न्नत-गदो
नियुद्धेन क्रीड-न्घटघट-रवोद्-घुष्ट-वियता ।
रणा-लोकै-त्सुक्या-न्मिलति सुर-संघे द्रुत-ममुं
निरुन्ध्याः सन्ध्यातः प्रथम-मिति धात्रा जगदिषे ॥ १३-४ ॥

गदो-न्मर्दे तस्मिं-स्तव खलु गदायां दिति-भुवो
गदा-घाता-द्भूमौ झटिति पतिताया-महह भोः ।
मृदु-स्मेरा-स्यस्त्वं दनुज-कुल-निर्मूलन-चणं
महा-चक्रं स्मृत्वा कर-भुवि दधानो रुरुचिषे ॥ १३-५ ॥

ततः शूलं काल-प्रतिमरुषि दैत्ये विसृजति
त्वयि छिन्दत्येनत् करकलित-चक्र-प्रहरणात्।
समा-रुष्टो मुष्ट्या स खलु वितुदं-स्त्वां समतनोत्
गळ-न्माये माया-स्त्वयि किल जग-न्मोहनकरीः॥ १३-६ ॥

भव-च्चक्र-ज्योतिष्कण-लव-निपातेन विधुते
ततो माया-चक्रे विततघन-रोषान्ध-मनसम्।
गरिष्ठाभि-र्मुष्टि-प्रहृतिभि-रभि-घ्नन्त-मसुरं
स्वपादा-ङ्गुष्ठेन श्रवण-पद-मूले निरवधीः॥ १३-७ ॥

महाकायःस्सोऽयं तव कर-सरोज-प्रमथितो
गळ-द्रक्तो वक्राद्-पत-दृषिभिः श्लाघित-हतिः।
तदा त्वा-मुद्दाम-प्रमद-भर-विद्योति-हृदया
मुनीन्द्रा-स्सान्द्राभिः स्तुति-भिर-नुव-न्नध्वर-तनुम्॥ १३-८ ॥

त्वचि च्छन्दो रोम-स्वपि कुश-गण-श्चक्षुषि घृतं
चतुर्होतारोऽङ्घ्रौ स्रुगपि वदने चोदर इडा।
ग्रहा जिह्वायां ते पर-पुरुष कर्णे च चमसा
विभो सोमो वीर्यं वरद गळदेशेऽप्युपसदः॥ १३-९ ॥

मुनीन्द्रै-रित्यादि-स्तवन-मुखरै-र्मोदितमना
महीयस्या मूर्त्या विमल-तर-कीर्त्या च विलसन्।
स्वधिष्ण्यं सं-प्राप्तः सुख-रस-विहारी मधु-रिपो
निरुन्ध्या रोगं मे सकल-मपि वातालय-पते॥ १३-१० ॥

१४ कपिलावतारः (THE KAPILA INCARNATION)

समनु-स्मृत-ताव-काङ्घ्रि-युग्मः स मनुः पङ्कज-सम्भवाङ्ग-जन्मा ।
निज-मन्तर-मन्तराय-हीनं चरितं ते कथय-न्सुखं निनाय ॥

समये खलु तत्र कर्दमाख्यो द्रुहिण-च्छाय-भवस्त-दीय-वाचा ।
धृत-सर्ग-रसो निसर्ग-रम्यं भगवं-स्त्वाम-युतं समाः सिषेवे ॥

गरुडो-परि काळ-मेघ-कम्रं विलस-त्केलि-सरोज-पाणि-पद्मम् ।
हसितो- ल्लसिता-ननं विभो त्वं वपुरा-विष्कुरुषे स्म कर्दमाय ॥

स्तुवते पुलका-वृताय तस्मै मनु-पुत्रीं दयितां नवापि पुत्रीः ।
कपिलं च सुतं स्व-मेव पश्चात् स्वगतिं चाप्य-नुगृह्य निर्गतोऽभूः ॥

स मनुश्शत-रूपया महिष्या गुणवत्या सुतया च देव-हूत्या ।
भवदी-रित-नारदोपदिष्ट-स्समगा-त्कर्दम-मागति-प्रतीक्षम् ॥

मनुनोप-हृतां च देव-हूतिं तरुणी-रत्नम-वाप्य कर्दमोऽसौ ।
भव-दर्चन-निर्वृतोऽपि तस्यां दृढ-शुश्रूषणया दधौ प्रसादम् ॥

स-पुनस्त्व-दुपासन-प्रभावा-द्दयिता-कामकृते कृते विमाने ।
वनिता-कुल-सङ्कुलो नवात्मा व्यहर-द्देव-पथेषु देव-हूत्या ॥

शतवर्ष-मथ व्यतीत्य सोऽयं नव कन्याः समवाप्य धन्य-रूपाः ।
वन-यान-समुद्यतोऽपि कान्ता-हित-कृत्त्व-ज्जननो-त्सुको न्य-वात्सीत् ॥

निज-भर्तृ-गिरा भव-न्निषेवा निरताया-मथ देव देव-हूत्याम् ।
कपिल-स्त्वम-जायथा जनानां प्रथ-यिष्य-न्परमात्म-तत्त्व-विद्याम् ॥

वनमेयुषि कर्दमे प्रसन्ने मत-सर्वस्व-मुपादिश-ज्जनन्यै ।
कपिलात्मक वायु-मदिरे-शत्वरितं त्वं परिपाहि मां गदौ-घात् ॥

१५ कपिलोपदेशः (THE TEACHINGS OF KAPILA)

मति-रिह गुण-सक्ता बन्ध-कृत्तेष्व-सक्ता
त्वमृत-कृदुप-रुन्धे भक्ति-योगस्तु सक्तिम् ।
मह-दनुगम-लभ्या भक्ति-रेवात्र साध्या
कपिल-तनु-रिति त्वं देव-हूत्यै न्यगादीः ॥ १५-१ ॥

प्रकृति-मह-दहङ्काराश्च मात्राश्च भूता-
न्यपि-हृदपि दशाक्षी पूरुषः पञ्च-विंशः ।
इति विदित-विभागो मुच्यतेऽसौ प्रकृत्या
कपिल-तनु-रिति त्वं देव-हूत्यै न्यगादीः ॥ १५-२ ॥

प्रकृति-गत-गुणौघै-र्नाज्यते पूरुषोऽयं
यदि तु सजति तस्यां तद्गुणास्तं भजेरन् ।
मदनु-भजन-तत्त्वा-लोचनैः साप्य-पेयात्
कपिल-तनु-रिति त्वं देव-हूत्यै न्यगादीः ॥ १५-३ ॥

विमल-मति-रुपा-त्तैरा-सनाद्यै-र्मदङ्गं
गरुड-समधि-रूढं दिव्य-भूषा-युधाङ्कम् ।
रुचि-तुलित-तमालं शील-येतानु-वेलं
कपिल-तनु-रिति त्वं देव-हूत्यै न्यगादीः ॥ १५-४ ॥

मम गुण-गुण-लीला-कर्णनैः कीर्ति-नाद्यैः
मयि सुर-सरिदोघ-प्रख्य-चित्तानु-वृत्तिः ।
भवति परम-भक्तिः सा हि मृत्यो-र्विजेत्री
कपिल-तनु-रिति त्वं देव-हूत्यै न्यगादीः ॥ १५-५ ॥

अह ह बहुल-हिंसास-ञ्चितार्थैः कुटुम्बं
प्रति-दिन-मनु-पुष्णन् स्त्री-जितो बाल-लाळी ।
विशति हि गृह-सक्तो यातनां मय्य-भक्तः
कपिल-तनु-रिति त्वं देव-हूत्यै न्यगादीः ॥१५-६ ॥

युवति-जठर-खिन्नो जात-बोधोऽप्य-काण्डे
प्रसव-गलित-बोधः पीडयो- ल्लंङ्घ्य बाल्यम् ।
पुन-रपि बत मुह्य-त्येव तारुण्य-काले
कपिल-तनु-रिति त्वं देव-हूत्यै न्यगादीः ॥ १५-७ ॥

पितृ-सुर-गण-याजी धार्मिको यो गृहस्थः
स च निप-तति काले दक्षिणा-ध्वोप-गामी ।
मयि निहितम-कामं कर्म तूद-क्पथार्थें
कपिल-तनु-रिति त्वं देव-हूत्यै न्यगादीः ॥ १५-८ ॥

इति सुवि-दित-वेद्यां देव हे देव-हूतिं
कृत-नुति-मनुगृह्य त्वं गतो योगि-सङ्घैः ।
विमल-मति-रथाऽसौ भक्ति-योगेन मुक्ता
त्वमपि जनहि-तीर्थं वर्तसे प्रागु-दीच्याम् ॥ १५-९ ॥

परम किमु बहूक्त्या त्व-त्पदाम्भोज-भक्तिं
सकल-भय-विनेत्रीं सर्व-कामोप-नेत्रीम् ।
वदसि खलु दृढं त्वं त्व-द्विधूयाम-यान्मे
गुरु-पवन-पुरेश त्व-य्युपाध-त्स्व भक्तिम् ॥ १५-१० ॥

१६ नरनारायणोवतारः (NARA NARAYANA AND DAKSHAYAGA)

दक्षो विरिञ्च-तनयोऽथ मनो-स्तनूजां
लब्ध्वा प्रसूति-मिह षोडश चाप कन्याः ।
धर्मे त्रयोदश ददौ पितृषु स्वधां च
स्वाहां हवि-र्भुजि सतीं गिरिशे त्वदंशे ॥ १६-१ ॥

मूर्तिर्हि धर्म-गृहिणी सुषुवे भवन्तं
नारायणं नरसखं महितानु-भावम् ।
य-ज्जन्मनि प्रमुदिताः कृत-तुर्य-घोषाः
पुष्पोत्करा-न्प्रव-वृषुर्नु-नुवुः सुरौघाः ॥ १६-२ ॥

दैत्यं सहस्र-कवचं कवचैः परीतं
साहस्र-वत्सर-तप-स्समराभि-लव्यैः ।
पर्यायनी-र्मित-तप-स्समरौ भवन्तौ
शिष्टैक-कङ्कट-ममुं न्यहतां सलिलम् ॥ १६-३ ॥

अन्वाचर-न्नुप-दिश-न्नपि मोक्ष-धर्मं
त्वं भ्रातृमान् बदरिका-श्रम-मध्य-वात्सीः ।
शक्रोऽथ ते शम-तपो-बलनि-स्सहात्मा
दिव्याङ्गना-परिवृतं प्रजिघाय मारम् ॥ १६-४ ॥

कामो वसन्त-मलया-निल-बन्धु-शाली
कान्ता-कटाक्ष -विशिखै-र्विकस-द्विलासैः ।
विध्य-न्मुहु-र्मुहुर-कम्प-मुदीक्ष्य च त्वां
भीतस्त्वा-याथ जगदे मृदु-हास-भाजा ॥ १६-५ ॥

भीत्या-लम-ङ्गज-वसन्त-सुराङ्गना वो
मन्मानस-न्त्विह जुषुध्व-मिति ब्रुवाणः ।
त्वं विस्म-येन परितः स्तुवताम-थैषां
प्रादर्शयः स्वपरि-चारककात-राक्षीः ॥ १६-६ ॥

सम्मोह-नाय मिलिता मदना-दयस्ते
त्व-द्दासिका-परिमळैः किल मोह-मापुः ।
दत्तां त्वया च जगृहु-स्त्रप-यैव सर्व-
स्वर्वासि-गर्व-शमनीं पुन-रुर्वशीं ताम् ॥ १६-७ ॥

दृष्ट्वो-र्वशीं त्वं कथां च निशम्य शक्रः
पर्या-कुलोऽजनि भव-न्महिमाव-मर्शात् ।
एवं प्रशान्त-रमणी-यतरोऽव-तारस्
त्वत्तोऽधिको वरद कृष्ण-तनु-स्त्वमेव ॥ १६-८ ॥

दक्षस्तु धातुर-तिलाळ-नया रजोन्धो
नात्या-दृत-स्त्वयि च कष्टम-शान्ति-रासीत् ।
येन व्य-रुन्ध स भव-त्तनु-मेव शर्वं
यज्ञो च वैरपि-शुने स्व-सुतां व्यमानीत् ॥ १६-९ ॥

कृद्धे-शम-र्दित-मखः स तु कृत्त-शीर्षो
देव-प्रसादित-हरा-दथ लब्ध-जीवः ।
त्वत्पूरित-क्रतुवरः पुनराप शान्तिं
स त्वं प्रशान्ति-कर पाहि मरु-त्पुरेश ॥ १६-१० ॥

१७ ध्रुवचरितम् (THE STORY OF DHRUVA)

उत्तान-पाद्-नृपते-र्मनु-नन्दनस्य
जाया बभूव सुरुचि-र्नित-राम-भीष्टा ।
अन्या सुनीति-रिति भर्तुरना-दृता सा
त्वा-मेव नित्यम-गतिः शरणं गताऽभूत् ॥१७-१ ॥

अङ्के पितुः सुरुचि-पुत्रक-मुत्तमं तं
दृष्ट्वा ध्रुवः किल सुनीति-सुतोऽधि-रोक्ष्यन् ।
आचि-क्षिपे किल शिशुः सुतरां सुरुच्या
दुस्स-न्त्यजा खलु भव-द्विमु-खैर-सूया ॥१७-२ ॥

त्व-न्मोहिते पितरि पश्यति दार-वश्ये
दूरं दुरुक्ति-निहतः स गतो निजाम्बाम् ।
साऽपि स्वकर्म-गति-सन्तरणाय पुंसां
त्व-त्पाद-मेव शरणं शिशवे शशंस ॥१७-३ ॥

आकर्ण्य सोऽपि भव-दर्चनि-श्चितात्मा
मानी निरेत्य नगरा-त्किल पञ्च-वर्षः ।
सन्दृष्ट-नारद-निवेदित-मन्त्र-मार्गस्
त्वा-मार-राध तपसा मधु-कान-नान्ते ॥ १७-४ ॥

ताते विषण्ण -हृदये नगरीं गतेन
श्री-नारदेन परि-सान्त्वित-चित्त-वृत्तौ ।
बालस्त्व-दर्पित-मनाः क्रम-वर्धि-तेन
निन्ये कठोर-तपसा किल पञ्च मासान्॥ १७-५ ॥

ताव-त्तपोबल-निरुच्छ्-वसिते दिगन्ते
देवार्थि-तस्त्व-मुदय-त्करुणार्द्र-चेताः ।
त्व-द्रूप-चिद्र-सनिली-नमतेः पुरस्ता-
दावि-र्बभू-विथ विभो गरुडाधि-रूढः ॥ १७-६ ॥

त्व-द्दर्शन-प्रमद्-भार-तरङ्गितं तं
दृग्भ्यां निमग्न-मिव रूप-रसायने ते ।
तुष्टूषमाण-मव-गम्य कपोल-देशे
सं-स्पृष्टवा-नसि दरेण तथाऽऽदरेण ॥ १७-७ ॥

ताव-द्विबोध-विमलं प्रणुव-न्तमेन-
मा-भाषथा-स्त्वम-वगम्य तदीय-भावम् ।
राज्यं चिरं समनु-भूय भजस्व भूयः
सर्वोत्तरं ध्रुव पदं विनि-वृत्ति-हीनम्॥ १७-८ ॥

इत्यू-चिषि त्वयि गते नृप-नन्दनोऽसौ-
आनन्दिता-खिलजनो नगरी-मुपेतः ।
रेमे चिरं भव-दनुग्रह-पूर्ण-कामस्
ताते गते च वन-मादृत-राज्य-भारः ॥ १७-९ ॥

यक्षेण देव निहते पुन-रुत्तमेऽस्मिन्
यक्षैः स युद्ध-निरतो विरतो मनूक्त्या ।
शान्त्या प्रसन्न-हृदया-द्धनदा-दुपेतात्
त्व-द्भक्ति-मेव सु-दृढाम-वृणो-न्महात्मा ॥ १७-१० ॥

अन्ते भव-त्पुरुष-नीत-विमान-यातो
मात्रा समं ध्रुव-पदे मुदितोऽय-मास्ते ।
एवं स्वभृत्य-जन-पालन-लोल-धीस्त्वं
वातालया-धिप निरुन्धि ममा-मयौ-घान् ॥ १७-११

१८ प्रृथुचरितम् (THE STORY OF PRITHU)

जातस्य ध्रुव-कुल एव तुङ्ग-कीर्ते-
रङ्गस्य व्यजनि सुतः स वेन-नामा ।
तद्दोष-व्यथित-मतिः स राज-वर्य-
स्त्व-त्पादे विहित-मना वनं गतोऽभूत् ॥ १८-१ ॥

पापोऽपि क्षिति-तल-पालनाय वेनः
पौराद्यै-रुपनि-हितः कठोर-वीर्यः ।
सर्वेभ्यो निज-बल-मेव सं-प्रशंसन्
भूचक्रे तव यजना-न्ययं न्यरौ-त्सीत् ॥ १८-२ ॥

सम्प्राप्ते हित-कथनाय तापसौघे
मत्तोऽन्यो भवन-पतिर्न कश्च-नेति ।
त्व-न्निन्दा-वचन-परो मुनीश्वरै-स्तैः
शापा-ग्नौ शलभ-दशा-मनायि वेनः ॥ १८-३ ॥

तन्नाशा-त्खल-जन-भीरुकै-र्मुनीन्द्रै-
स्त-न्मात्रा चिर-परि-रक्षिते तदङ्गे ।
त्यक्ता-घे परिमथिता-दथोरु-दण्डात्
दो-र्दण्डे परिमथिते त्वमा-विरासीः ॥ १८-४ ॥

विख्यातः पृथु-रिति ताप-सोप-दिष्टैः
सूताद्यैः परिणुत-भावि-भूरि-वीर्यः ।
वेनार्त्या कबलित-सम्पदं धरित्रीं-
आक्रान्तां निज-धनुषा समा-मकार्षीः ॥ १८-५ ॥

भूयस्तां निजकुल-मुख्य-वत्स-युक्तैर्
देवाद्यैः समुचित-चारुभा-जनेषु ।
अन्नादी-न्यभिलषि-तानि यानि तानि
स्वच्छन्दं सुरभि-तनू-मदू-दुहस्त्वम् ॥ १८-६ ॥

आत्मानं य-हति मखे-स्त्वयि त्रिधाम-
न्नारब्धे शत-तम-वाजिमेध-यागे ।
स्पर्धालुः शत-मख एत्य नीच-वेषो
हृत्वाऽश्वं तव तन-यात् पराजितोऽभूत् ॥१८-७ ॥

देवेन्द्रं मुहु-रिति वाजिनं हरन्तं
वह्नौ तं मुनवर-मण्डले जुहूषौ ।
रुन्धाने कमल-भवे क्रतोः समाप्तौ
साक्षात्त्वं मधु-रिपु-मैक्षथाः स्वयं स्वम् ॥ १८-८ ॥

त-द्दत्तं वर-मुपलभ्य भक्ति-मेकां
गङ्गान्ते विहित-पदः कदापि देव ।
सत्रस्थं मुनि-निवहं हितानि शंस-
न्नैक्षिष्ठाः सनक-मुखान् मुनीन् पुरस्तात् ॥ १८-९

विज्ञानं सनक-मुखोदितं दधानः
स्वात्मानं स्वयम-गमो वनान्त-सेवी ।
त-त्ताद्द-क्पृथुव-पुरीश सत्वरं मे
रोगौघं प्रशमय वातगेह-वासिन् ॥ १८-१० ॥

१९ दक्षोत्पत्तिः (THE STORY OF PRACETAS)

पृथोस्तु नप्ता पृथु-धर्म-कर्मठः प्राचीन-बर्हि-र्युवतौ शत-द्रुतौ ।
प्रचेतसो नाम सु-चेतसः सुतानजी-जनत्त्व-त्करुणाङ्कुरा-निव ॥

पितुः सि-सृक्षानिर-तस्य शासना-द्भव-त्तपस्या-भिरता दशापि ते ।
पयो-निधिं पश्चिम-मेत्य त-त्तटे सरोवरं सन्द-द्दशु-र्मनोहरम् ॥

तदा भव-त्तीर्थ-मिदं समा-गतो भवो भव-त्सेवक-दर्शना-द्दतः ।
प्रकाशमा-साद्य पुरः प्रचेतसा-मुपा-दिश-द्भक्त-तम-स्तव-स्तवम् ॥

स्तवं जपन्तस्त-ममी जलान्तरे भवन्त-मासे-विषता-युतं समाः ।
भव-त्सुखा-स्वाद-रसा-दमीष्विया-न्बभूव कलो ध्रुव-वन्न शीघ्रता ॥

तपोभि-रेषा-मति-मात्र-वर्धिभिः स यज्ञ-हिंसा-निरतोऽपि पावितः ।
पिताऽपि तेषां गृहयात-नारद-प्रदर्शि-तात्मा भवदा-त्मतां ययौ ॥

कृपा-बले-नैव पुरः प्रचेतसां प्रकाश-मागाः पतगेन्द्र-वाहनः।
विराजि चक्रादि-वरायुधां-शुभिः भुजा-भिरष्टाभि-रुदञ्चित-द्युतिः॥

प्रचेतसां तावद्-याचता-मपिः त्वमेव कारुण्य-भरा-द्वारानदाः।
भव-द्विचिन्ताऽपि शिवाय-देहिनां भवत्व-सौ रुद्र-नुतिश्च कामदा॥

अवाप्य कान्तां तनयां मही-रुहां तया रमध्वं दश-लक्ष-वत्सरीम्।
सुतोऽस्तु दक्षो ननु तत्क्षणाच्च मां प्रयास्य-थेति न्यगदो मुदैव तान्॥

ततश्च ते भूतल-रोधिन-स्तरू-न्कृधा दहन्तो द्रुहिणेन वारिताः।
द्रुमैश्च दत्तां तनयाम-वाप्य तां त्वदुक्त-कालं सुखिनोऽभिरे-मिरे॥

अवाप्य दक्षं च सुतं कृता-ध्वराः प्रचेतसो नारद-लब्धया-धिया।
अवा-पुरानन्द-पदं तथा-विधस्त्व-मीश वातालय-नाथ पाहिमाम्॥

२० ऋषभयोगीश्वरचरितम् (THE STORY OF RISHABHAYOGISVARA)

प्रिय-व्रतस्य प्रिय-पुत्र-भूता-दाग्नीध्र-राजा-दुदितो हि नाभिः।
त्वां दृष्टवा-निष्ट-दमिष्ट-मध्ये तवैव तुष्ट्यै कृत-यज्ञ-कर्मा॥

अभिष्टुत-स्तत्र मुनीश्वरैस्त्वं राज्ञा स्वतुल्यं सुत-मर्थ्यमानः।
स्वयं जनिष्येऽहमिति ब्रुवाण-स्तिरोदधा बर्हिषि विश्वमूर्ते॥

नाभि-प्रियाया-मथ मेरु-देव्यां त्वमंशतोऽभू-ऋषभा-भिधानः।
अलोक-सामान्य-गुण-प्रभाव-प्रभाविता-शेष -जन-प्रमोदः॥

त्वयि त्रिलोकी-भृति राज्यभारं निधाय नाभिः सह मेरु-देव्या।
तपो-वनं प्राप्य भव-न्निषेवी गतः किला-नन्द-पदं पदं ते॥

इन्द्रस्त्व-दुत्कर्ष-कृता-दमर्षा-द्ववर्ष नास्मि-न्नजनाभ-वर्षे ।
यदा तदा त्वं निज-योग-शक्त्या स्ववर्ष-मेनद्-व्यदधाः सुवर्षम् ॥

जितेन्द्र-दत्तां कमनीं जयन्ती-मथो-द्वह-न्नात्म-रताशयोऽपि ।
अजी-जन-त्तत्र शतं तनूजा-न्येषां क्षितीशो भरतोऽग्र-जन्मा ॥

नवा-भव-न्योगि-वरा नवान्ये त्वपालय-न्भारत-वर्ष-खण्डान् ।
सैका त्वशीति-स्तव शेष -पुत्रा-स्तपो-बला-द्भूसुर-भूय-मीयुः ॥

उक्त्वा सुतेभ्योऽथ मुनीन्द्र-मध्ये विरक्ति-भक्त्य-न्वित-मुक्ति-मार्गम् ।
स्वयं गतः पारम-हंस्य-वृत्ति-मधा जडोन्मत्त-पिशाच-चर्याम् ॥

परात्म-भूतोऽपि परोप-देशं कुर्व-न्भव-न्सर्व-निरस्य-मानः ।
विकार-हीनो विच-चार कृत्स्नां मही-मही-नात्म-रसा-भिलीनः ॥

शयु-व्रतं गोमृग-काकचर्यां चिरं चर-न्नाप्य परं स्वरूपम् ।
दवा-हृताङ्गः कुटकाचले त्वं तापान्म-मापा-कुरु वात-नाथ ॥

२१ भगवदुपासनाप्रकाराः (MODE OF WORSHIP IN JAMBUDVIPA ETC)

मध्यो-द्भव भुव इळा-वृत-नाम्नि वर्षे
गौरी-प्रधा-नव-निता-जन-मात्र-भाजि ।
शर्वेण मन्त्र-नुतिभिः सु-मुपास्य-मानं
सङ्कर्षणा-त्मक-मधीश्वर सं-श्रये त्वाम् ॥ २१-१ ॥

भद्राश्व-नामक इळा-वृत-पूर्व-वर्षे
भद्र-श्रवोभि-र्ऋषिभिः परिणूय-मानम् ।

कल्पान्त-गूढ-निगमो-द्धरण-प्रवीणं
ध्यायामि देव हय-शीर्ष-तनुं भवन्तम् ॥ २१-२ ॥

ध्यायामि दक्षिण-गते हरि-वर्ष-वर्षे
प्राह्लाद-मुख्य-पुरुषैः परिषेव्य-माणम् ।
उत्तुङ्ग-शान्त-धवला-कृति-मेक-शुद्ध-
ज्ञान-प्रदं नर-हरिं भगवन् भवन्तम् ॥ २१-३ ॥

वर्षे प्रतीचि ललिता-त्मनि केतु-माले
लीला-विशेष -ललित-स्मित-शोभनाङ्गम् ।
लक्ष्म्या प्रजापति-सुतैश्च निषेव्य-माणं
तस्याः प्रियाय धृत-काम-तनुं भजे त्वाम् ॥ २१-४ ॥

रम्ये-ह्युदीचि खलु रम्यक-नाम्नि वर्षे
तद्वर्षनाथ-मनुवर्यस-पर्यमाणम् ।
भक्तैक-वत्सल-ममत्सर-हृत्सु भान्तं
मत्स्या-कृतिं भुवन-नाथ भजे भवन्तम् ॥ २१-५ ॥

वर्षं हिरण्मय-समाह्व-यमौ-त्तराह-
मासी-नमद्रि-धृति-कर्मठ-कामठाङ्गम् ।
सं-सेवते पितृ-गण-प्रवरोऽर्य-मायं
तं त्वां भजामि भगवन् पर-चिन्मयात्मन् ॥ २१-६ ॥

किं चोत्त-रेषु कुरुषु प्रियया धरण्या
सं-सेवितो महित-मन्त्र-नुति-प्रभेदैः ।
दंष्ट्राग्र-घृष्ट-घन-पृष्ठ-गरिष्ठ-वर्ष्मा
त्वं पाहि विज्ञनुत-यज्ञ-वराहमूर्ते ॥ २१-७ ॥

याम्यां दिशं भजति किं-पुरुषाख्य-वर्षे
सं-सेवितो हनुमता दृढ-भक्ति-भाजा ।
सीता-भि-राम-परमा-द्भुत-रूप-शाली
रामात्मकः परिलस-न्परिपाहि विष्णो ॥ २१-८ ॥

श्री-नारदेन सह भारत-खण्ड-मुख्यैस्
त्वं सांख्य-योग-नुतिभिः स-मुपास्य-मानः ।
आकल्प-काल-मिह साधु-जनाभि-रक्षी
नारायणो नर-सखः परिपाहि भूमन् ॥ २१-९ ॥

प्लाक्षेऽर्क-रूप-मयि शाल्मल इन्दु-रूपं
द्वीये भजन्ति कुशना-मनि वह्नि-रूपम् ।
क्रौञ्चेऽम्बु-रूप-मथ वायु-मयं च शाके
त्वां ब्रह्म-रूप-मयि पुष्कर-नाम्नि लोकाः ॥ २१-१० ॥

सर्वैं-र्ध्रुवीदि-भिरुडु-प्रकरैर्ग्र-हैश्च
पुच्छादि-केष्व-वय-वेष्वभि-कल्प्य-मानैः ।
त्वं शिंशुमार-वपुषा महता-मुपास्यः
सन्ध्यासु रुन्धि नरकं मम सिन्धुशायैन् ॥ २१-११ ॥

पाताळ-मूल-भुवि शेष-तनुं भवन्तं
लोकैक-कुण्डल-विराजि-सहस्र-शीर्षम् ।
नीलाम्बरं धृत-हलं भुजगाङ्ग-नाभिर्-
जुष्टं भजे हर गदा-न्गुरु-गेहनाथ ॥ २१-१२ ॥

२२ अजामिलमोक्षः (THE STORY OF AJAMILA)

अजामिळो नाम महीसुरः पुरा चर-न्विभो धर्म पथान् गृहाश्रमी ।
गुरो-र्गिरा कानन-मेत्य दृष्ट्वा-न्सुघृष्ट-शीलां कुलटां मदा-कुलाम् ॥

स्वतः प्रशान्तोऽपि तदा-हृताशयः स्वधर्ममु-त्सृज्य तया समारमन् ।
अधर्म-कारी दशमी भव-न्पुन-र्दधौ भवन्नाम-युते सुते रतिम् ॥

स मृत्यु-काले यमराज-किङ्करान् भयङ्करां-स्त्री-नभिलक्षय-न्भिया ।
पुरा मनाक्त्व-त्स्मृति-वासना-बला-ज्जुहाव नारायण-नामकं सुतम् ॥

दुराश-यस्यापि तदात्व-निर्गत-त्वदीय-नामाक्षर-मात्र-वैभवात् ।
पुरोऽभिपेतु-र्भव-दीय-पार्षदा-श्चतुर्भुजाः पीत-पटा मनो-रमाः ॥

अमुं च संपाश्य विकर्षतो भतान् विमुञ्चतेत्या-रुरु-धुर्बलादमी ।
निवारि-तास्ते च भव-ज्जनै-स्तदा तदीय-पापं निखिलं न्य-वेदयन् ॥

भवन्तु पापानि कथं तु निष्कृते कृतेऽपि भो दण्डन-मस्ति पण्दिताः ।
न निष्कृतिः किं विदिता भवा-दृशा-मिति प्रभो त्व-त्पुरुषा बभाषिरे ॥

श्रुति-स्मृतिभ्यां विहिता व्रता-दयः पुनन्ति पापं न लुनन्ति वासनाम् ।
अनन्त-सेवा तु नि-कृन्तति द्वयी-मिति प्रभो त्व-त्पुरुषा बभाषिरे ॥

अनेन भो जन्म-सहस्र-कोटिभिः कृतेषु पापे-ष्वपि निष्कृतिः कृता ।
तदग्रही-न्नाम भयाकुलो हरे-रिति प्रभो त्व-त्पुरुषा बभाषिरे ॥

नृणाम-बुद्ध्यापि मुकुन्द-कीर्तनं दहत्यघौघा-न्महिमास्य ता-दृशः ।
यथा-ग्निरेधांसि यथौषधं गदा-निति प्रभो त्व-त्पुरुषा बभाषिरे ॥

इती-रितै-र्याम्य-भटैरपा-सृते भव-द्भटानां च गणे तिरो-हिते ।
भव-त्स्मृतिं कञ्चन काल-माचर-न्भवत्पदं प्रापि भव-द्भटैरसौ ॥

स्वकिङ्करा-वेदन-शङ्कितो यमस्त्व-दङ्घ्रि-भक्तेषु न गम्यता-मिति ।
स्वकीय-भृत्यान-शिशिक्ष-दुच्चकैः स देव वातालय पाहि माम् ॥

२३ दक्ष-चित्रकेतुश्चरितम् (THE STORIES OF DAKSHA, CHITRAKETU, ETC)

प्राचे-तस्तु भगव-न्नपरोऽपि दक्षस्-
त्व-त्सेवनं व्यधित सर्ग-विवृद्धि-कामः ।
आवि-र्बभू-विथ तदा लसदष्ट-बाहुस्-
तस्मै वरं ददिथ तां च वधूम-सिक्नीम् ॥ २३-१ ॥

तस्या-त्मजा-स्त्वयुत-मीश पुनः सहस्रं
श्री-नारदस्य वचसा तव मार्ग-मापुः ।
नैकत्र-वास-मृषये स मुमोच शापं
भक्तो-त्तम-स्त्वृषि -रनुग्रह-मेव मेने ॥ २३-२ ॥

षष्ट्या ततो दुहि-तृभिः सृजतः कुलौघान्
दौहित्र-सूनुरथ तस्य स विश्व-रूपः ।
त्व-त्स्तोत्र-वर्मितम-जाप-यदिन्द्र-माजौ
देव त्वदीय-महिमा खलु सर्व-जैत्रः ॥ २३-३ ॥

प्राक्शूर-सेन-विषये किल चित्रकेतुः
पुत्रा-ग्रही नृपति-रङ्गि-रसः प्रभावात् ।

लब्ध्वैक-पुत्र-मथ तत्र हते सपत्नी-
संघैर-मुह्यद-वश-स्तव माय-यासौ ॥ २३-४ ॥

तं नारदस्तु सम-मङ्गिरसा दयालुः
सम्प्राप्य ताव-दुप-दर्श्य सुतस्य जीवम् ।
कस्या-स्मि पुत्र इति तस्य गिरा विमोहं
त्यक्त्वा त्वदर्चन-विधौ नृपतिं न्य-युङ्क्त ॥ २३-५ ॥

स्तोत्रं च मन्त्र-मपि नारदतोऽथ लब्ध्वा
तोषाय शेष-वपुषो ननु ते तपस्यन् ।
विद्या-धराधि-पतितां स हि सप्त-रात्रे
लब्ध्वाप्य-कुण्ट्ःअ-मतिरन्व-भज-द्भवन्तम् ॥ २३-६ ॥

तस्मै मृणाळ-धवळेन सहस्र-शीर्ष्णा
रूपेण बद्ध-नुति-सिद्ध-गणा-वृतेन ।
प्रादु-र्भवन्न-चिरतो नुतिभिः प्रसन्नो
दत्त्वात्म-तत्व-मनुगृह्य तिरो-दधाथ ॥ २३-७ ॥

त्व-द्भक्त-मौलि-रथ सोऽपि च लक्ष -लक्षं
वर्षाणि हर्षुलमना भुवनेषु कामम् ।
संगापय-न्गुण-गणं तव सुन्दरीभिः
सङ्गा-तिरेक-रहितो ललितं चचार ॥ २३-८ ॥

अत्यन्त-सङ्ग-विलयाय भव-त्प्रणुन्नो
नूनं स रूप्य-गिरि-माप्य मह-त्समाजे ।

निश्शङ्क-मङ्क-कृत-वल्लभ-मङ्गजारिम्
तं शङ्करं परिह-सन्नु-मयाभि-शेपे ॥ २३-९ ॥

निस्सम्भ्रम-स्त्वय-मयाचित-शाप-मोक्षो
वृत्रा-सुरत्व-मुपगम्य सुरेन्द्र-योधी ।
भक्त्यात्म-तत्त्व-कथनै-स्समरे विचित्रं
शत्रो-रपि भ्रम-मपास्य गतः पदं ते ॥ २३-१० ॥

त्व-त्सेवनेन दिति-रिन्द्र-वधोद्य-ताऽपि
ता-न्प्रत्युतेन्द्र-सुहृदो मरुतोऽभिलेभे ।
दुष्टाशयेऽपि शुभ-दैव भव-न्निषेवा
तत्ता-दृशस्त्व-मव मां पवनाल-येश ॥ २३-११ ॥

२४ प्रह्लादचरित्रम् (THE STORY OF PRAHLADA)

हिरण्याक्षे पोत्री-प्रवर-वपुषा देव भवता
हते शोक-क्रोधग्ल-पित-घृतिरे-तस्य सहजः ।
हिरण्य-प्रारम्भः कशिपुर-मरराति-सदसि
प्रतिज्ञामा-तेने तव किल वधार्थं मुर-रिपो ॥ २४-१ ॥

वि-धातारं घोरं स खलु तपसि-त्वा न-चिरतः
पुरः साक्षा-त्कुर्व-न्सुर-नर-मृगाद्यैर-निधनम् ।
वरं लब्ध्वा दृप्तो जग-दिह भव-न्नायक-मिदं
परि-क्षुन्द-न्निन्द्रा-दहरत दिवं त्वाम-गणयन् ॥ २४-२ ॥

नि-हन्तुं त्वां भूय-स्तव पदम-वाप्तस्य च रिपोर्-
बर्हि-र्दृष्टे-रन्त-र्दधिथ हृदये सूक्ष्म-वपुषा ।
नदन्नुच्चै-स्तत्राप्य-खिल-भुवनान्ते च मृगयन्
भिया यातं मत्वा स खलु जित-काशी निव-वृते ॥ २४-३ ॥

ततोऽस्य प्रह्लादः समजनि सुतो गर्भ-वसतौ
मुने-र्वीणा-पाणेर-धिगत-भव-द्भक्ति-महिमा ।
स वै जात्या दैत्यः शिशु-रपि समेत्य त्वयि रतिं
गतस्त्व-द्भक्तानां वरद परमोदा-हरणताम् ॥ २४-४ ॥

सुरारीणां हास्यं तव चरण-दास्यं निजसुते
स दृष्ट्वा दुष्टात्मा गुरुभिर-शिशि-क्षच्चिर-ममुम् ।
गुरु-प्रोक्तं चासा-विद-मिदम-भद्राय दृढमि-
त्यपा-कुर्वन् सर्वं तव चरण-भक्त्यैव ववृधे ॥ २४-५ ॥

अधीतेषु श्रेष्ठं किमिति परि-पृष्टेऽथ तनये
भव-द्भक्तिं वर्यामभि-गदति पर्याकुल-धृतिः ।
गुरुभ्यो रोषित्वा सहज-मतिरस्यो-त्यभि-विदन्
वधोपाया-नस्मिन् व्यत-नुत भव-त्पाद-शरणे ॥ २४-६ ॥

स शूलैरा-विद्धः सुबहु मथितो दिग्गज-गणैर्-
महा-सर्पै-र्दष्टोऽप्यनशन-गराहार-विधुतः ।
गिरीन्द्राव-क्षिप्तोऽप्य-हह परमात्म-न्नयि विभो
त्वयि न्यस्तात्म-त्वात् किमपि न निपीडाम-भजत ॥ २४-७ ॥

ततः शङ्का-विष्टः स पुन-रति-दुष्टोऽस्य जनको
गुरूक्त्या तद्-गेह किल वरुण-पाशैस्त-मरुणत्।
गुरोश्चा-सान्निध्ये स पुन-रनुगा-न्दैत्य-तनयान्
भव-द्भक्ते-स्तत्त्वं पर-मपि विज्ञान-मशिषत्॥ २४-८ ॥

पिता षृण्व-न्बाल-प्रकर-मखिलं त्व-त्स्तुति-परं
रुषान्धः प्राहैनं कुल-हतक कस्ते बल-मिति।
बलं मे वैकुण्ठ-स्तव च जगतां चापि स बलं
स एव त्रैलोक्यं सकल-मिति धीरोऽय-मगदीत्॥ २४-९ ॥

अरे क्वासौ क्वासौ सकल-जगदात्मा हरि-रिति
प्रभिन्ते स्म स्तम्भं चलित-करवाळो दिति-सुतः।
अतः पश्चा-द्विष्णो न हि वदितु-मीशोऽस्मि सहसा
कृपात्मन् विश्वात्मन् पवन-पुरवासिन् मृडय माम्॥ २४-१० ॥

२५ नरसिम्हावतारः (THE INCARNATION AS NARASIMHA)

स्तम्भे घट्टयतो हिरण्यकशिपोः कर्णौ समा-चूर्णय-
न्नाघूर्ण-ज्जग-दण्द-कुण्ड-कुहरो घोर-स्तवाभू-द्रवः।
श्रुत्वा यं किल दैत्य-राज-हृदये पूर्वं कदाप्य-श्रुतं
कम्पः कश्चन सम्पपा-त्चलितोऽप्य-म्भोज-भूर्विष्ट-रात्॥ २५-१ ॥

दैत्ये दिक्षु विसृष्ट-चक्षुषि महा-संराम्भिणी स्तम्भ-तः
सम्भूतं न मृगा-त्मकं न मनुजाकारं वपुस्ते विभो।

किं किं भीषण-मेत-दद्भुत-मिति व्युद्-भ्रान्त-चित्तेऽसुरे
विस्फूर्ज-द्धव-लोग्र-रोम-विकस-द्वर्ष्मा समा-जृम्भथाः ॥ २५-२ ॥

तप्त-स्वर्णस-वर्ण-घूर्ण-दति-रूक्षाक्षं सटा-केसर-
प्रो-त्कम्प-प्रनि-कुम्बि-ताम्बर-महो जीयात्त-वेदं वपुः ।
व्यात्त-व्याप्त-महा-दरी-सख-मुखं खड्गोग्र-वद्ग-न्महा-
जिह्वा-निर्गम-दृश्य-मानसु-महा-दंष्ट्रा-युगोड्-डामरम् ॥ २५-३ ॥

उत्सर्प-द्वलि-भङ्ग-भीषुण-हनुं ह्रस्वस्थ-वीयस्तर-
ग्रीवं पीवरदो-श्शतोद्-गत-नख-क्रूरांशु-दूरोल्बणम् ।
व्योमो-ल्लंघि-घना-घनोपम-घन-प्रध्वान-निर्धावित-
स्पर्धालु-प्रकरं नमामि भव-तस्त-न्नारसिंहं वपुः ॥ २५-४ ॥

नूनं विष्णु-रयं निहन्म्य-मुमिति भ्राम्यद्-गदा-भीषणं
दैत्येन्द्रं समुपाद्र-वन्तम-धृथा दोर्भ्यां पृथुभ्या-ममुम् ।
वीरो निर्गळितोऽथ खड्ग-फलकौ गृह्णन्वि-चित्रश्रमान्
व्यावृण्व-न्पुनराप-पात भुवन-ग्रासोद्यतं त्वामहो ॥ २५-५ ॥

भ्राम्यन्तं दितिहा-धमं पुनरपि प्रोद्-गृह्य दोर्भ्यां जवाद्
द्वारेऽथोरु-युगे निपात्य नखरान् व्युत्खाय वक्षो-भुवि ।
निर्भिन्द-न्नधिगर्भ-निर्भरगळ-द्रक्ताम्बु बद्धो-त्सवं
पायं पाय-मुदैरयो बहुजग-त्संहारि-सिंहारवान् ॥ २५-६ ॥

त्यक्त्वा तं हत-माशु रक्त-लहरी-सिक्तोन्न-मद्वर्ष्माणि
प्रत्यु-त्पत्य समस्त-दैत्य-पटलीं चाखाद्य-माने त्वयि ।

भ्राम्यद्-भूमि विकम्पिता-म्बुधि-कुलं व्यालोल-शैलोत्करं
प्रोत्सर्प-त्खचरं चराचर-महो दुःस्थाम-वस्थां दधौ ॥ २५-७ ॥

ताव-न्मांस-वपा-कराळ-वपुषं घोरान्त्र-माला-धरं
त्वां मध्ये-सभमिद्ध-कोष -मुषितं दुर्वार-गुर्वारवम् ।
अभ्येतुं न शशाक कोऽपि भुवने दूरे स्थिता भीरवः
सर्वे शर्व-विरिञ्चि-वासव-मुखाः प्रत्येक-मस्तोषत ॥ २५-८ ॥

भूयोऽप्य-क्षतरोष -धाम्नि भवति ब्रह्माज्ञया बालके
प्रह्लादे पदयो-र्नम-त्यप-भये कारुण्य-भाराकुलः ।
शान्तस्त्वं कर-मस्य मूर्ध्नि समधाः स्तोत्रै-रथोद्-गायत-
स्तस्या-काम-धियोऽपि ते-निथ वरं लोकाय चानुग्रहम् ॥ २५-९ ॥

एवं नाटित-रौद्र-चेष्टित विभो श्रीतापनी-याभिध-
श्रुत्यन्त-स्फुट-गीत-सर्व-महिम-न्नत्यन्त-शुद्धा-कृते ।
तत्ता-दृङ्-निखिलो-त्तरं पुन-रहो कस्त्वां परो लंघयेत्
प्रह्लाद-प्रिय हे मरु-त्पुर-पते सर्वामया-त्पाहि माम् ॥ २५-१० ॥

२६ गजेन्द्रमोक्षः (THE LIBERATION OF GAJENDRA)

इन्द्र-द्युम्नः पाण्ड्य-खण्डाधि-राजस्त्व-द्भक्तात्मा चन्द-नाद्रौ कदाचित् ।
त्व-त्सेवायां मग्न-धीरालु-लोके नैवागस्त्यं प्राप्त-मातिथ्य-कामम् ॥
कुम्भो-द्भूति-स्संभृत-क्रोध-भारः स्तब्धात्मा त्वं हस्ति-भूयं भजेति ।
शप्त्वा-थैनं प्रत्यगा-त्सोऽपि लेभे हस्ती-न्द्रत्वं त्व-त्स्मृति-व्यक्ति-धन्यम् ॥

दुग्धा-म्भोधे-र्मध्य-भाजि त्रिकूटे क्रीड-ञ्छैले यू-थपोऽयं वशाभिः ।
सर्वा-न्जन्तून-त्यव-र्तिष्ट शक्त्या त्व-द्भक्तानां कुत्र नोत्कर्ष-लाभः ॥

स्वेन स्थेम्ना दिव्य-देहत्व-शक्त्या सोऽयं खेदान-प्रजानन् कदाचित् ।
शैल-प्रान्ते घर्मतान्तः सरस्यां यूथैः सार्धं त्व-त्प्रणु-न्नोऽभिरेमे ॥

हूहू-स्ताव-द्देवल-स्यापि शापत् ग्राही-भूतस्त-ज्जले वर्तमानः ।
जग्रा-हैनं हस्तिनं पाद-देशे शान्त्यर्थं हि श्रान्तिदोऽसि स्वकानाम् ॥

त्व-त्सेवाया वैभवा-द्दुर्निरोधं युध्यन्तं तं वत्सराणां सहस्रम् ।
प्राप्ते काले त्व-त्पदै-काग्र्य-सिद्ध्यै नक्रा-क्रान्तं हस्ति-वीरं व्यधास्त्वम् ॥

आर्ति-व्यक्त-प्राक्तन-ज्ञान-भक्तिः शुण्डो-त्क्षिप्तैः पुण्डरीकै-स्समर्चन् ।
पूर्वाभ्यस्तं निर्विशेषात्म-निष्ठं स्तोत्र-श्रेष्ठं सोऽन्वगादी-त्परात्मन् ॥

श्रुत्वा स्तोत्रं निर्गुणस्थं समस्तं ब्रह्मेशा-द्यैर्नाह-मित्य-प्रयाते ।
सर्वात्मा त्वं भूरि-कारुण्य-वेगात् ताक्ष्र्या-रूढः प्रेक्षितोऽभूः पुरस्तात् ॥

हस्तीन्द्रं तं हस्त-पद्मेन धृत्वा चक्रेण त्वं नक्र-वर्यं व्यदारीः ।
गन्धर्वेऽस्मि-न्मुक्त-शापे स हस्ती त्वत्सा-रूप्यं प्राप्य देदीप्यते स्म ॥

एतद्-वृत्तं त्वां च मां च प्रगे यो गाये-त्सोऽयं भूयसे श्रेयसे स्यात् ।
इत्यु-क्त्वैनं तेन सार्धं गतस्त्वं धिष्ण्यं विष्णो पाहि वातालयेश ॥

२७ क्षीराब्धिमन्थने कूर्मावतारश्च (THE CHURNING OF THE MILK OCEAN)

दुर्वासा-स्सुरव-निताप्त-दिव्य-माल्यं शक्राय स्वय-मुपदाय तत्र भूयः ।
नागेन्द्र-प्रति-मृदिते शशाप शक्रं का क्षान्ति-स्त्वदि-तर-देवतांश-जानाम् ॥

शापेन प्रथित-जरेऽथ निर्ज-रेन्द्रे देवे-ष्वप्य-सुरजि-तेषु निष्प्रभेषु ।
शर्वाद्याः कमलज-मेत्य सर्व-देवा निर्वाण-प्रभव समं भवन्त-मापुः ॥

ब्रह्माद्यैः स्तुत-महिमा चिरं तदानीं प्रादुःष्ष-न्वरद पुरः परेण धाम्ना ।
हे देवा दितिज-कुलै-र्विधाय सन्धिं पीयूषं परिमथ-तेति पर्यशास्त्वम् ॥

सन्धानं कृत-वति दानवैः सुरौघे मन्थानं नयति मदेन मन्दराद्रिम् ।
भ्रष्टेऽस्मि-न्बदर-मिवो-द्वह-न्खगेन्द्रे सद्यस्त्वं विनि-हितवान् पयःपयोधौ ॥

आधाय द्रुत-मथ वासुकिं वरत्रां पाथोधौ विनिहित-सर्व-बीजजाले ।
प्रारब्धे मथन-विधौ सुरा-सुरै-स्तैर्व्या-जात्त्वं भुजग-मुखेऽकरोः सुरारीन् ॥

क्षुब्धाद्रौ क्षुभित-जलोदरे तदानीं दुग्धाब्धौ गुरुतर-भारतो निमग्ने ।
देवेषु व्यथित-तमेषु तत्प्रियैषी प्राणैषीः कमठ-तनुं कठोर-पृष्ठाम् ॥

वज्राति-स्थिरतर-कर्परेण विष्णो विस्तारा-त्परिगत-लक्ष -योजनेन ।
अम्भोधेः कुहर-गतेन वर्ष्मणा त्वं निर्मग्नं क्षितिधर-नाथ-मुन्निनेथ ॥

उन्मग्ने झटिति तदा धरा-धरेन्द्रे निर्मेथु-र्दृढ-मिह सम्मदेन सर्वे ।
आविश्य द्वितय-गणेऽपि सर्प-राजे वैवश्यं परिशम-यन्नवी-वृधस्तान् ॥

उद्दाम-भ्रमण-जवोन्नमद्-गिरीन्द्र-न्यस्तैक-स्थिरतर-हस्त-पङ्कजं त्वाम् ।
अभ्रान्ते विधि-गिरिशादयः प्रमोदा-दुद्-भ्रान्ता नुनुवु-रुपात्त-पुष्पवर्षाः ॥

दैत्यौघे भुजग-मुखा-निलेन तप्ते तेनैव त्रिदश-कुलेऽपि किञ्चिदार्ते ।
कारुण्या-त्तव किल देव वारिवाहाः प्रावर्ष-न्नमर-गणान्न दैत्य-संघान् ॥

उद्-भ्राम्यद्-बहु-तिमि-नक्र-चक्रवाळे तत्राब्धौ चिर-मथितेऽपि निर्विकारे ।
एकस्त्वं करयुग-कृष्ट-सर्पराजः संराजन् पवन-पुरेश पाहि रोगात् ॥

२८ लक्ष्मी स्वयंवरः (THE CHURNING OF THE OCEAN (Contd))

गरळं तरळा-नलं पुरस्ता-ज्जलधे-रुद्वि-जगाळ काळ-कूटम् ।
अमर-स्तुति-वादमोद-निघ्नो गिरि-शस्त-न्निपपौ भव-त्प्रियार्थम् ॥

विम-थत्सु सुरा-सुरेषु जाता सुरभि-स्तामृषिषु न्यधास्त्रि-धामन् ।
हय-रत्न-मभू-दथेभ-रत्नं द्यूत-रुश्चा-प्सरसः सुरेषु तानि ॥

जगदीश भव-त्परा तदानीं कमनीया कमला बभूव देवी ।
अमला-मव-लोक्य यां विलोकः सकलोऽपि स्पृहया-म्बभूव लोकः ॥

त्वयि दत्त-हृद्दे तदैव देव्यै त्रि-दशेन्द्रो मणि-पीठिकां व्यतारीत् ।
सकलोप-हृता-भिषेच-नीयै-र्ऋषयस्तां श्रुति-गीर्भि-रभ्य-षिञ्चन् ॥

अभिषेक-जलानु-पाति-मुग्ध-त्वद-पाङ्गैरव-भूषिताङ्ग-वल्लीम् ।
मणि-कुण्डल-पीत-चेलहार-प्रमुखै-स्ताम-मरादयोऽन्द-भूषन् ॥

वरण-स्त्रज-मात्त-भृङ्ग-नादां दधती सा कुच-कुम्भ-मन्दयाना ।
पद-शिञ्जित-मञ्जुनू-पुरा त्वां कलित-व्रीळ-विलास-मास-साद ॥

गिरिश द्रुहिणादि-सर्व-देवान् गुणभाजोऽप्य-विमुक्त-दोष-लेशान् ।
अव-मृश्य सदैव सर्व-रम्ये निहिता त्वय्यन-यापि दिव्य-माला ॥

उरसा तरसा ममा-निथैनां भुवनानां जननी-मनन्य-भावाम् ।
त्व-दुरोविल-सत्त-दीक्षण -श्री परि-वृष्ट्या परि-पुष्टमास विश्वम् ॥

अति-मोहन-विभ्रमा तदानीं मदयन्ती खलु वारुणी निरागात् ।
तमसः पदवी-मदास्त्व-मेना-मति-सम्मान-नया महा-सुरेभ्यः ॥

तरुणा-म्बुद-सुन्दर-स्तदा त्वं ननु धन्वन्तरि-रुत्थितोऽम्बु-राशेः।
अमृतं कलशे वह-न्कराभ्या-मखिलार्तिं हर मारुताल-येश ॥

२९ मोहिनि अवतारः (THE MOHINI INCARNATION, ETC)

उद्-गच्छ-तस्तव कराद्-मृतं हरत्सु
दैत्येषु तान-शरणा-ननुनीय देवान्।
सद्य-स्तिरो-दधिथ देव भव-त्प्रभावाद्
उद्यत्स-यूथ्य-कलहा दितिजा बभूवुः ॥ २९-१ ॥

श्यामां रुचापि वयसापि तनुं तदानीं
प्राप्तोऽसि तुङ्ग-कुच-मण्डलं-भङ्गुरां त्वम्।
पीयुष -कुम्भ-कलहं परिमुच्य सर्वे
तृष्णा-कुलाः प्रतिय-युस्त्व-दुरोज-कुम्भे ॥ २९-२ ॥

का त्वं मृगाक्षि विभ-जस्व सुधामि-मामि-
त्या-रूढ-राग-विवशान-भियाचतोऽमून्।
विश्वस्यते मयि कथं कुलटास्मि दैत्या
इत्यालप-न्नपि सुवि-श्वसितान-तानीः ॥ २९-३ ॥

मोदा-त्सुधा-कलश-मेषु ददत्सु सा त्वं
दु-श्चेष्टितं मम सह-ध्वमिति ब्रुवाणा।
पङ्क्ति-प्रभे-दवि-निवेशित-देव-दैत्या
लीला-विलास-गतिभिः समदाः सुधां ताम्॥ २९-४ ॥

अस्मा-स्त्वियं प्रणयिनीत्यु-सुरेषु तेषु
जोषं स्थितेष्वथ समाप्य सुधां सुरेषु ।
त्वं भक्त-लोक-वशगो निजरूप-मेत्य
स्वर्भानु-मर्ध-परि-पीत-सुधं व्यलावीः ॥ २९-५ ॥

त्वत्तः सुधा-हरण-योग्य-फलं परेषु
दत्त्वा गते त्वयि सुरैः खलु ते व्य-गृह्णन् ।
घोरेऽथ मूर्छति रणे बलि-दैत्यमाया-
व्यामो-हिते सुरगणे त्व-मिहा-विरासीः ॥ २९-६ ॥

त्वं काल-नेमि-मथ मालि-सुखाञ्ज-घन्थ
शक्रो जघान बलि-जम्भवलान् सपाकान् ।
शुष्कार्द्र-दुष्कर-वधे नमुचौ च लूने
फेनेन नारद-गिरा न्यरुणो रणं त्वम् ॥ २९-७ ॥

योषा-वपु-र्दनुज-मोहन-माहितं ते
श्रुत्वं विलोकन-कुतूहलवा-न्महेशः ।
भूतै-स्समं गिरिजया च गतः पदं ते
स्तुत्वा-ब्रवी-दभि-मतं त्वमथो तिरोधाः ॥ २९-८ ॥

आराम-सीमनि च कन्दुक-घात-लीला-
लोलायमा-ननयनां कमनीं मनोज्ञाम् ।
त्वामेष वीक्ष्य विगळ-द्वसनां मनोभू-
वेगाद-नङ्ग-रिपु-रङ्ग समालि-लिङ्ग ॥ २९-९ ॥

भूयोऽपि विद्रुत-वती-मुपधाव्य देवो
वीर्य-प्रमोक्ष-विकस-त्परमार्थ-बोधः ।
त्वन्मा-नित-स्तव महत्व-मुवाच देव्यै
तत्ता-दृशस्त्व-मव वात-निकेत-नाथ ॥ २९-१० ॥

३० वामनावतारः (THE VAMANA INCARNATION)

शक्रेण संयति हतोऽपि बलि-र्महात्मा
शुक्रेण जीवित-तनुः क्रतु-वर्धितोष्मा ।
विक्रान्ति-मान् भय-निलीन-सुरां त्रिलोकीं
चक्रे वशे स तव चक्र-मुखाद्-भीतः ॥ ३०-१ ॥

पुत्रार्ति-दर्शन-वशा-ददिति-र्विषण्णा
तं काश्यपं निजपतिं शरणं प्रपन्ना ।
त्वत्पूजनं तदु-दितं हि पयो-व्रताख्यं
सा द्वादशा-हमचर-त्त्वयि भक्ति-पूर्णा ॥ ३०-२ ॥

तस्या-वधौ त्वयि निलीन-मतेर-मुष्याः
श्याम-श्चतु-र्भुज-वपुः स्वयमा-विरासीः ।
नम्रां च ता-मिह भव-त्तनयो भवेयं
गोप्यं मदीक्षण-मिति प्रल-पन्न-यासीः ॥ ३०-३ ॥

त्वं काश्यपे तपसि सन्निद-धत्त-दानीं
प्राप्तोऽसि गर्भ-मदितेः प्रणुतो विधात्रा ।

प्रासूत च प्रकट-वैष्णव-दिव्य-रूपं
सा द्वादशी-श्रवण-पुण्य-दिने भवन्तम् ॥ ३०-४ ॥

पुण्या-श्रमं तमभि-वर्षति पुष्प-वर्षै-
र्हर्षा-कुले सुर-कुले कृत-तूर्य-घोषे ।
बध्वाञ्जलिं जय जयेति तनुः पितृभ्यां
त्वं तत्क्षणे पटुतमं वटुरूप-माधाः ॥ ३०-५ ॥

ताव-त्प्रजापति-मुखै-रुपनीय मौञ्जी-
दण्डाजिना-क्षवलया-दिभि-रर्च्यमानः ।
देदीप्य-मान-वपुरीश कृताग्नि-कार्य
स्त्वं प्रा-स्थिथा बलि-गृहं प्रकृता-श्वमेधम् ॥ ३०-६ ॥

गात्रेण भावि-महिमो-चित-गौरवं प्राग्
व्या-वृण्व-तेव धरणीं चलयन्न-यासीः ।
छत्रं परोष्म-तिरणार्थ-मिवा-दधानो
दण्डं च दानव-जनेष्विवं सन्नि-धातुम् ॥ ३०-७ ॥

तां नर्मदो-त्तर-तटे हय-मेध-शाला-
मासे-दुषि त्वयि रुचा तव रुद्ध-नेत्रैः ।
भास्वा-न्किमेष दहनो नु सनत्कुमारो
योगी नु कोऽय-मिति शुक्र-मुखैः शशङ्के ॥ ३०-८ ॥

आनीत-माशु भृगुभि-र्महसाभि-भूतै
स्त्वां रम्य-रूप-मसुरः पुळका-वृताङ्गः ।

भक्त्या समेत्य सुकृती परिषिच्य पादौ
तत्तोय-मन्व-धृत मूर्धति तीर्थ-तीर्थम् ॥ ३०-९ ॥

प्रह्लाद-वंशज-तया क्रतुभि-र्द्विजेषु
विश्वासतो नु तदिदं दिति-जोऽपि लेभे ।
यत्ते पदाम्बु गिरि-शस्य शिरोभि-लाल्यं
स त्वं विभो गुरु-पुरालय पाल-येथाः ॥ ३०-१० ॥

३१ बलिदर्पोच्छेदः (The humbling of Bali)

प्रीत्या दैत्य-स्तव तनु-महःप्रेक्षणी-त्सर्वथाऽपि
त्वामाराध्य-न्नजित रचय-न्नञ्जलिं सञ्ज-गाद ।
मत्तः किं ते समभि-लषितं विप्रसूनो वद त्वं
वित्तं भक्तं भवन-मवनीं वापि सर्वं प्रदास्ये ॥ ३१-१ ॥

तामक्षीणां बलिगिर-मुपा-कर्ण्य कारुण्य-पूर्णो-
ऽप्यस्यो-त्सेकं शमयितु-मना दैत्य-वंशं प्रशंसन् ।
भूमिं पाद-त्रय-परि-मितां प्रार्थया-मासिथ त्वं
सर्वं देहीति तु निग-दिते कस्य हास्यं न वा स्यात् ॥ ३१-२ ॥

विश्वेशं मां त्रिपद-मिह किं याचसे बालि-शस्त्वं
सर्वां भूमिं वृणु किम-मुने-त्याल-पत्त्वां स दृप्यन् ।
यस्मा-द्दर्पा-त्त्रिपद-परिपूर्त्य-क्षमः क्षेप-वादान्
बन्धं चासाव-गमदत-दर्होऽपि गाढोप-शान्त्यै ॥ ३१-३ ॥

पाद-त्रय्या यदि न मुदितो विष्टपै-र्नापि तुष्ये-
दित्युक्तेऽस्मि-न्वरद भवते दातु-कामेऽथ तोयम्।
दैत्या-चार्य-स्तव खलु परीक्षा-र्थिनः प्रेरणा-त्तं
मा मा देयं हरि-रय-मिति व्यक्त-मेवाब-भाषे॥ ३१-४॥

याच-त्येवं यदि स भगवा-न्पूर्ण-कामोऽस्मि सोऽहं
दास्या-म्येव स्थिर-मिति वदन् काव्य-शप्तोऽपि दैत्यः।
विन्ध्या-वल्या निजदयि-तया दत्तपा-द्याय तुभ्यं
चित्रं चित्रं सकल-मपि स प्रार्प-यत्तोय-पूर्वम्॥ ३१-५॥

नि-स्सन्देहं दिति-कुल-पतौ त्व-य्यशेषा-र्पणं तद्
व्यात-न्वाने मुमुचु-र्ऋषयः सामराः पुष्प-वर्षम्।
दिव्यं रूपं तव च तदिदं पश्यतां विश्व-भाजा-
मुच्चै-रुच्चैर-वृधद्-वधी-कृत्य विश्वाण्ड-भाण्डम्॥ ३१-६॥

त्व-त्पादाग्रं निजपद-गतं पुण्डरीको-द्भवोऽसौ
कुण्डीतो-यैर-सिचद्-पुनाद्य-ज्जलं विश्व-लोकान्।
हर्षो-त्कर्षात् सुबहु खेचरै-रुत्सवेऽस्मिन्
भेरीं निघ्नन्-भुवन-मचर-ज्जाम्बवान् भक्ति-शाली॥ ३१-७॥

ताव-द्दैत्या-स्त्वनु-मति-मृते भर्तुरा-रब्ध-युद्धा
देवो-पेतै-र्भव-दनुचरैः सङ्गता भङ्ग-मापन्।
काला-त्मायं वसति पुरतो यद्-वशा-त्प्राग्जिताः स्मः
किं वो युद्धै-रिति बलि-गिरा तेऽथ पाताल-मापुः॥ ३१-८॥

पाशै-र्बद्धं पतग-पतिना दैत्य-मुच्चैर-वादी-
स्तार्त्ती-यीकं दिश मम पदं किं न विश्वे-श्वरोऽसि ।
पादं मूर्ध्नि प्रणय भगव-न्नित्य-कम्पं वदन्तं
प्रह्लाद-स्तं स्वय-मुपगतो मानय-न्नस्त-वीत्त्वाम् ॥ ३१-९ ॥

दर्पो-च्छित्त्यै विहित-मखिलं दैत्य सिद्धोऽसि पुण्यै-
र्लोकस्तेऽस्तु त्रिदिव-विजयी वास-वत्वं च पश्चात् ।
मत्सा-युज्यं भज च पुनरि-त्यन्व-गृह्णा बलिं तं
विप्रै-स्सन्तानि-तम-खवरः पाहि वाताल-येश ॥ ३१-१० ॥

३२ मत्स्यावतारः Matsya Avatar

पुरा हयग्रीव-महासुरेण षष्ठा-न्तरान्तो-द्यद-काण्ड-कल्पे ।
निद्रो-न्मुख-ब्रह्म-मुखात् हृतेषु वेदेष्व-धित्सः किल मत्स्य-रूपम् ॥

सत्य-व्रतस्य द्रमिडाधि-भर्तु-र्नदी-जले तर्पय-तस्त-दानीम् ।
करा-ञ्जलौ सञ्ज्वलिता-कृति-स्त्वम-दृश्यथाः कश्चन बालमीनः ॥

क्षिप्तं जले त्वां चकितं विलोक्य निन्येऽम्बु-पात्रेण मुनिः स्वगेहम् ।
स्वल्पैर-होभिः कलशीं च कूपं वापीं सरश्चान-शिषे विभो त्वम् ॥

योग-प्रभावाद्-भवभदाज्ञयैव नीतस्त-तस्त्वं मुनिना पयोधिम् ।
पृष्टोऽमुना कल्पदि-दृक्षु-मेनं सप्ता-हमा-स्वेति वद-न्नयासीः ॥

प्राप्ते त्व-दुक्तेऽहनि वारि-धारा-परिप्लुते भूमि-तले मुनीन्द्रः ।
सप्त-र्षिभिः सार्ध-मपार-वारिण्यु-द्घूर्णमानः शरणं ययौ त्वाम् ॥

धरां त्वदा-देश-करीम-वाप्तां नौ-रूपिणी-मारु-रुहु-स्तदा ते ।
तत्कम्प-कम्प्रेषु च तेषु भूयस्त्व-मम्बुधेरा-विरभू-र्महीयान् ॥

झषा-कृतिं योजन-लक्ष-दीर्घां दधान-मुच्चैस्तर-तेजसं त्वाम् ।
निरीक्ष्य तुष्टा मुनयस्त्व-दुत्त्या त्वत्तुङ्ग-षृङ्गे तरणिं बबन्धुः ॥

आकृष्ट-नौको मुनि-मण्डलाय प्रदर्शय-न्विश्व-जग-द्विभागान् ।
संस्तूय-मानो नृवरेण तेन ज्ञानं परं चोपदि-शन्नचारीः ॥

कल्पा-वधौ सप्त मुनी-न्पुरोव-त्प्रस्ताप्य सत्य-व्रत-भूमिपं तम् ।
वैवस्व-ताख्यं मनु-मादधानः क्रोधा-द्धयग्रीव-मभि-द्रुतोऽभूः ॥

स्वतुङ्ग-षृङ्ग-क्षत-वक्षसं तं निपात्य दैत्यं निगमा-न्गृहीत्वा ।
विरिञ्चये प्रीत-हृदे ददानः प्रभञ्जनागार-पते प्रपायाः ॥

३३ अम्बरीषचरितम् (The story of Ambarisha)

वैवस्व-ताख्य-मनु-पुत्र-नभाग-जात-
नाभाग-नामक-नरेन्द्र-सुतोऽम्बरीषुः ।
सप्तार्णवा-वृत-महीद-यितोऽपि रेमे
त्व-त्सङ्गिषु त्वयि च मग्न-मनास्स-दैव ॥ ३३-१ ॥

त्व-त्प्रीतये-सकल-मेव वितन्व-तोऽस्य
भक्त्यैव देव नचिराद-भृथाः प्रसादम् ।
येनास्य याचन-मृतेऽप्यभि-रक्षणार्थं
चक्रं भवा-न्प्रवित-तार सहस्र-धारम् ॥ ३३-२ ॥

स द्वादशी-व्रत-मथो भव-दर्च-नार्थं
वर्षं दधौ मधु-वने यमुनोप-कण्ठे ।
पत्न्या समं सुमनसा महतीं वितन्वन्
पूजां द्विजेषु विसृज-न्पशु-षष्टि-कोटिम् ॥ ३३-३ ॥

तत्राथ पारण-दिने भव-दर्चनान्ते
दुर्वास-साऽस्य मुनिना भवनं प्र-पेदे ।
भोक्तुं वृतश्च स नृपेण परार्ति-शीलो
मन्दं जगाम यमुनां नियमा-न्विधास्यन् ॥ ३३-४ ॥

राज्ञाथ पारण-मुहूर्त-समाप्ति-खेदा-
द्वारैव पारणम-कारि भव-त्परेण ।
प्राप्तो मुनिस्त-दथ दिव्य-दृशा विजानन्
क्षिप्यन् कृधो-द्धृत-जटो वितताान कृत्याम् ॥३३-५ ॥

कृत्यां च तामसि-धरां भुवनं दहन्ती-
मग्रेऽभिवीक्ष्य नृपति-र्न पदाच्च-कम्पे ।
त्व-द्भक्त-बाध-मभि-वीक्ष्य सुदर्शनं ते
कृत्या-नलं शलभय-न्मुनि-मन्व-धावीत् ॥ ३३-६ ॥

धावन्न-शेष -भुवनेषु भिया स पश्यन्
विश्व-त्र चक्र-मपि ते गतवा-न्विरिञ्चम् ।
कः काल-चक्र-मति-लङ्घ-यतीत्य-पास्तः
शर्वं ययौ स च भवन्त-मवन्द-तैव ॥ ३३-७ ॥

भूयो भव-न्निलय-मेत्य मुनिं नमन्तं
प्रोचे भवानह-मृषे ननु भक्त-दासः ।
ज्ञानं तपश्च विनया-न्वित-मेव मान्यं
या-ह्यम्बरीष -पद-मेव भजेति भूमन् ॥ ३३-८ ॥

ताव-त्समेत्य मुनिना स गृहीत-पादो
राजाऽप-सृत्य भवद-स्त्रमसा-वनौषीत् ।
चक्रे गते मुनि-रदाद-खिला-शिषोऽस्मै
त्व-द्भक्ति-मागसि कृतेऽपि कृपां च शंसन् ॥ ३३-९ ॥

राजा प्रतीक्ष्य मुनि-मेक-समा-मनाश्वान्
सम्भोज्य साधु त-मृषिं विसृज-न्प्रसन्नम् ।
भुक्त्वा स्वयं त्वयि ततोऽपि दृढं रतोऽभूत्
सायुज्य-माप च स मां पवनेश पायाः ॥३३-१० ॥

३४ श्री रामावतारः - १ (Sri Rama Avatar)

गीर्वाणै-रर्थ्य-मानो दश-मुख-निधनं कोसलेऽष्वृश्य-षृङ्गे
पुत्रीया-मिष्टि-मिष्ट्वा ददुषि दशरथ-क्ष्माभृते पायसा-ग्र्यम् ।
त-द्भुत्त्या त-त्पुरन्ध्री-ष्वपि ति-सृषु समं जात-गर्भासु जातो
रामस्त्वं लक्ष्मणेन स्वय-मथ भरते-नापि शत्रुघ्न-नाम्ना ॥

कोदण्डी कौशिकस्य क्रतु-वरम-वितुं लक्ष्मणे-नानुयातो
यातोऽभूस्तात-वाचा मुनिक-थित-मनु-द्वन्द्व-शान्ता-ध्वखेदः ।

नृणां त्राणाय बाणै-र्मुनि-वचन-बला-त्ताटकां पाट-यित्वा
लब्ध्वा-स्मादस्त्र-जालं मुनि-वनम-गमो देव सिद्धा-श्रमाख्यम् ॥
मारीचं द्राव-यित्वा मख-शिरसि शरै-रन्य-रक्षांसि निघ्नन्
कल्यां कुर्व-न्नहल्यां पथि पद-रजसा प्राप्य वैदेह-गेहम् ।
भिन्दान-श्चान्द्र-चूडं धनुर-वनि-सुता-मिन्दिरा-मेव लब्ध्वा
राज्यं प्रातिष्ठ-थास्त्वं त्रिभि-रपि च समं भ्रातृ-वीरैः सदारैः ॥
आरुन्धाने रुषान्धे भृगु-कुल-तिलके संक्र-मय्य स्वतेजो
याते यातोऽस्य-योध्यां सुख-मिह निवस-न्कान्तया कान्त-मूर्ते ।
शत्रुघ्ने-नैकदाथो गत-वति भरते मातुल-स्याधि-वासं
ताता-रब्धोऽभिषेक-स्तव किल विहतः केकया-धीश-पुत्र्या ॥
तातो-क्त्या यातु-कामो वन-मनुज-वधू-संयुत-श्चापधारः
पौराना-रूध्य मार्गे गुह-निलय-गतस्त्वं जटा-चीरधारी ।
नावा सन्तीर्य गङ्गा-मधि-पदवि पुनस्तं भरद्वाज-मारा-
न्नत्वा त-द्वाक्य-हेतो-रति-सुख-मव-सश्चि-त्रकूटे गिरीन्द्रे ॥
श्रुत्वा पुत्रार्ति-खिन्नं खलु भरत-मुखात् स्वर्ग-यातं स्व-तातं
तप्तो दत्त्वाम्बु तस्मै निद-धिथ भरते पादुकां मेदिनीं च ।
अत्रिं नत्वाथ गत्वा वन-मति-विपुलां दण्डकां चण्ड-कायं
हत्वा दैत्यं विराधं सुगतिम-कलय-श्चारु भोः शार-भङ्गीम् ॥
नत्वाऽगस्त्यं समस्ता-शर-निकर-सपत्रा-कृतिं ताप-सेभ्यः
प्रत्य-श्रौषीः प्रियैषी तदनु च मुनिना वैष्णवे दिव्य-चापे ।

ब्रह्मा-स्त्रे चापि दत्ते पथि पितृ-सुहृदं दीक्ष्य जटायुं
मोदाद्-गोदा-तटान्ते परि-रमसि पुरा पञ्च-वट्यां वधूट्या ॥

प्राप्तायाः शूर्पणख्या मदन-चल-धृते-रर्थ-नैर्नि-स्सहात्मा
तां सौमित्रौ विसृज्य प्रबल-तमरुषा तेन निर्लुन-नासाम् ।
दृष्ट्वैनां रुष्ट-चित्तं खर-मभि-पतितं दुषणं च त्रि-मूर्धं
व्याहिंसीरा-शरा-नप्य-युत-समधिकां-स्त-त्क्षणा-दक्ष-तोष्मा ॥

सोदर्या-प्रोक्त-वार्ता-विवश-दश-मुखादिष्ट-मारीच-माया-
सारङ्गं सार-साक्ष्या स्पृहित-मनुगतः प्रावधी-र्बाण-घातम् ।
तन्मा-याक्रन्द-निर्यापित-भव-दनुजां रावणस्ता-महार्षीत्
तेना-र्तोऽपि त्व-मन्तः किमपि मुदम-धास्त-द्वधोपाया-यलाभात् ॥

भूय-स्तन्वीं विचिन्वन्न-हृत दश-मुखस्त्व-द्वधूं मद्व-धेने-
त्युक्त्वा याते जटायौ दिव-मथ सुहृदः प्रातनोः प्रेत-कार्यम् ।
गृह्वानं तं कबन्धं जघ-निथ शबरीं प्रेक्ष्य पम्पा-तटे त्वं
सम्प्राप्तो वात-सूनुं भृश-मुदि-तमनाः पाहि वाताल-येश ॥

३५ श्री रामावतारः - २ Sri Rama Avatar (contd)

नीत-स्सुग्रीव-मैत्रीं तदनु दुन्दुभेः काय-मुच्चैः
क्षिप्त्वा-ङ्गुष्ठेन भूयो लुल-विथ युगप-त्पत्रिणा सप्त सालान् ।
हत्वा सुग्रीव-घातो-द्यत-मतु-लबलं वालिनं व्याज-वृत्त्या
वर्षा-वेला-मनैषी-र्विरहत-रळि-तस्त्वं मतङ्गा-श्रमान्ते ॥

सुग्रीवेणानु-जोत्तया सभय-मभियता व्यूहितां वाहिनीं ता-
मृक्षाणां वीक्ष्य दिक्षु द्रुत-मथ दयिता-मार्गणा-याव-नम्राम् ।
सन्देशं चान्गुलीयं पवन-सुतकरे प्रादिशो मोद-शाली
मार्गे मार्गे म-मार्गे कपिभि-रपि तदी त्व-त्प्रिया सप्रयासैः ॥

त्व-द्वार्ता-कर्णनोद्यद्-गुरु-दुरुजव-सम्पाति-सम्पाति-वाक्य-
प्रोत्तीर्णा-र्णोधि-रन्त-र्नगरि जनकजां वीक्ष्य दत्त्वाऽङ्गुलीयम् ।
प्रक्षुद्योद्या-नमक्ष-क्षपण-चणरणः सोढ-बन्धो दशास्यं
दृष्ट्वा प्लुष्ट्वा च लङ्कां झटिति स हनुमा-न्मौलि-रत्नं ददौ ते ॥

त्वं सुग्रीवा-ङ्गदादि-प्रबल-कपि-चमू-चक्रवि-क्रान्त-भूमी-
चक्रोऽभि-क्रम्य पारे-जलधि निशिचरे-न्द्रानुजा-श्रीयमाणः ।
त-त्प्रोक्तां शत्रु-वार्तां रहसि निशमय-न्प्रार्थना-पार्थ्य-रोष-
प्रास्ताग्ने-यास्त्रते-जस्त्र-सदु-दधि-गिरा लब्धवा-न्मध्य-मार्गम् ॥

कीशैरा-शान्त-रोपा-हृत-गिरि-निकरैः सेतु-माधाप्य यातो
यातून्या-मर्द्य दंष्ट्रा-नख-शिखरि-शिला-साल-शस्त्रैः स्वसैन्यैः ।
व्याकुर्व-न्सानु-जस्त्वं समर-भुवि परं विक्रमं शक्र-जेत्रा
वेगा-न्नागास्त्र-बद्धः पतग-पति-गरु-न्मारुतै-र्मोचितोऽभूः ॥

सौमित्रि-स्त्वत्र शक्ति-प्रहृति-गळ-दसुर्वात-जानीत-शैल-
घ्राणा-त्प्रणानु-पेतो व्य-कृणुत कु-सृति-श्लाघिनं मेघ-नादम् ।
माया-क्षोभेषु वैभीषण-वचन-हृत-स्तम्भनः कुम्भकर्णं
सम्प्राप्तं कम्पितो-र्वीतल-मखिल-चमू-भक्षिणं व्यक्षिणो-स्त्वम् ॥

गृह्णन् जम्भारि-सम्प्रेषित-रथ-कवचौ रावणे-नाभि-युध्यन्
ब्रह्मास्त्रेणास्य भिन्दन् गळत-तिम-बला-मग्नि-शुद्धां प्रगृह्णन् ।
देव श्रेणीवरो-ज्जीवित-समर-मृतै-रक्षतै-र्ऋक्ष -सङ्घैर्-
लङ्का-भर्त्रा च साकं निजन-गरमगाः सप्रियः पुष्पकेण ॥

प्रीतो दिव्या-भिषेकैर्-युत-समधिकान्व-त्सरा-न्पर्य-रंसी-
र्मैथिल्यां पाप-वाचा शिव शिव किल तां गर्भिणी-मभ्य-हासीः ।
शत्रुघ्ने-नार्द-यित्वा लवण-निशिचरं प्रार्दयः शूद्र-पाशं
ताव-द्वाल्मीकि-गेहे कृत-वसति-रुपा-सूत सीता सुतौ ते ॥

वाल्मीके-स्त्वत्सुतोद् -गापित-मधुर-कृते-राज्ञया यज्ञ-वाटे
सीतां त्वय्याप्तु-कामे क्षितिम-विश-दसौ त्वं च कालार्थितोऽभूः ।
हेतोः सौमित्रि-घाती स्वय-मथ सरयू-मग्न-निश्शेष -भृत्यैः
साकं नाकं प्रयातो निज-पदम-गमो देव वैकुण्ठ-माद्यम् ॥

सोऽयं मर्त्या-वतार-स्तव खलु नियतं मर्त्य-शिक्षार्थ-मेवं
विश्लेषार्ति-र्निरागस्त्य-जन-मपि भवे-त्काम-धर्माति-सक्त्या ।
नो चेत्स्वा-त्मानु-भूतेः क्वनु तव मनसो विक्रिया चक्रपाणे
स त्वं सत्त्वैक-मूर्ते पवन-पुरपते व्याधुनु व्याधि-तापान् ॥

३६ परशुरामावतारः (Parasurama Avatar)

अत्रेः पुत्र-तया पुरा त्वमन-सूयायां हि दत्ता-भिधो
जातः शिष्या-निषन्ध-तन्द्रि-तमनाः स्वस्थ-श्चर-न्कान्तया ।

दृष्टो भक्त-तमेन हेहय-मही-पालेन तस्मै वरा-
नष्टै-श्वर्य-मुखा-न्प्रदाय ददिथ स्वेनैव चान्ते वधम् ॥ ३६-१ ॥

सत्यं कर्तु-मथा-र्जुनस्य च वरं तच्छक्ति-मात्रानतं
ब्रह्म-द्वेषि तदा-खिलं नृप-कुलं हन्तुं च भूमे-र्भरम् ।
सञ्जातो जम-दग्नितो भृगु-कुले त्वं रेणुकायां हरे
रामो नाम तदा-त्मजेष्व-वरजः पित्रो-रधाः सम्मदम् ॥ ३६-२ ॥

लब्धाम्-नायगण-श्चतु-र्दशवयाः गन्धर्व-राजे मना-
गासक्तां किल मातरं प्रति पितुः क्रोधा-कुल-स्याज्ञया ।
ताता-ज्ञातिग-सोदरैः सम-मिमां छित्वा-थ शान्ता-त्पितु-
स्तेषां जीवन-योग-मापिथ वरं माता च तेऽदा-द्वरन् ॥ ३६-३ ॥

पित्रा मातृ-मुदे स्तवा-हृत-वियद्धेनो-र्निजा-दाश्रमात्
प्रस्था-याथ भृगो-र्गिरा हिमगिरा-वाराध्य गौरी-पतिम् ।
लब्ध्वा त-त्परशुं तदुक्त-दनुज-च्छेदी महा-स्त्रादिकं
प्राप्तो मित्र-मथा-कृत-वृण-मुनिं प्राप्या-गमः स्वाश्रमम् ॥ ३६-४ ॥

आखेटेप-गतोऽर्जुनः सुरगवी-सम्प्राप्त-सम्पद्-गणै-
स्त्व-त्पित्रा परि-पूजितः पुरगतो दुर्मन्त्रि-वाचा पुनः ।
गां क्रेतुं सचिवं न्य-युङ्क्त कुधिया तेनापि रुन्ध-न्मुनि-
प्राण-क्षेप-सरोष-गोहत-चमू-चक्रेण वत्सो हृतः ॥ ३६-५ ॥

शुक्रो-ज्जीवि-ततात-वाक्य-चलित-क्रोधोऽथ सख्या समं
बिभ्रुद्ध्यात-महो-दरोपनि-हितं चापं कुठारं शरन् ।

आरूढः सहवाहयन्तृकरथं माहिष्मतीमाविशन्
वाग्भिर्वत्समदाशुषि क्षितिपतौ सम्प्रास्तुथाः सङ्गरम् ॥ ३६-६ ॥

पुत्राणामयुतेनसप्तदशभिश्चाक्षौहिणीभिर्महा-
सेनानीभिरनेकमित्रनिवहैर्व्याजृम्भितीयोधनः ।
सद्यस्त्वत्ककुठारबाणविदलन्निश्शेषसैन्योत्करो
भीतिप्रद्रुतनष्टशिष्टनयस्त्वामापतद्धेहयः ॥ ३६-७ ॥

लीलावारितनर्मदाजलवलल्लङ्केशगर्वापह-
श्रीमद्बाहुसहस्रमुक्तबहुशस्त्रास्त्रं निरुन्धन्नमुम् ।
चक्रे त्वय्यथ वैष्णवेऽपि विकले बुध्वा हरिं त्वां मुदा
ध्यायन्तं छितसर्वदोषमवधीः सोऽगात्परं ते पदम् ॥ ३६-८ ॥

भूयोऽमर्षितहैहयात्मजगणैस्ताते हते रेणुका-
माघ्नानां हृदयं निरीक्ष्य बहुशो घोरां प्रतिज्ञां वहन् ।
ध्यानानीतरथायुधस्त्वमकृथा विप्रद्रुहः क्षत्रियान्
दिक्चक्रेषु कुठारयन्विशिखयन् निःक्षात्रियां मेदिनीम् ॥ ३६-९ ॥

तातोज्जीवनकृन्नृपालककुलं त्रिःसप्तकृत्वो जयन्
सन्तर्प्याथ समन्तपञ्चकमहारक्तहृदौघे पितॄन् ।
यज्ञे क्ष्मामपि काश्यपादिषु दिशन् साल्वेन युध्यन् पुनः
कृष्णोऽमुं निहनिष्यतीति शमितो युद्धात् कुमारैर्भवान् ॥ ३६-१० ॥

न्यस्यास्त्राणि महेन्द्रभूभृति तपस्तन्वन्पुनर्मज्जितां
गोकर्णावधि सागरेण धरणीं दृष्ट्वार्थितस्तापसैः ।

ध्यातेष्वासघृतानलास्त्रचकितं सिन्धुं सृवक्षेपणा-
दुत्सार्योद्धृतकेरळो भृगुपते वातेश संरक्ष माम् ॥ ३६-११ ॥

३७ श्री कृष्णावतार प्रस्तावः (The prelude to the incarnation as Krishna)

सान्द्रानन्दतनो हरे ननु पुरा दैवासुरे सङ्गरे
त्वत्कृत्ता अपि कर्मशेषवशतो ये ते न याता गतिम्।
तेषां भूतलजन्मनां दितिभुवां भारेण दुरार्दिता
भूमिः प्राप विरिञ्चमाश्रितपदं देवैः पुरैवागतैः ॥ ३७-१ ॥

हा हा दुर्जनभूरिभारमथितां पाथोनिधौ पातुकाम्-
एतां पालय हन्त मे विवशतां संपृच्छ देवानिमान्।
इत्यादिप्रचुरप्रलापविवशामालोक्य धाता महीं
देवानां वदनानि वीक्ष्य परितो दध्यौ भवन्तं हरे ॥ ३७-२ ॥

ऊचे चाम्बुजभूरमूनयि सुराः सत्यं धरित्र्या वचो
नन्वस्या भवतां च रक्षणविधौ दक्षो हि लक्ष्मीपतिः।
सर्वे शर्वपुरस्सरा वयमितो गत्वा पयोवारिधिं
नत्वा तं स्तुमहे जवादिति युयः साकं तवाअकेतनम् ॥ ३७-३ ॥

ते मुग्धानिलशालिदुग्धजलधेस्तीरं गताः सङ्गता
यावत्त्वत्पदचिन्तनैकमनसस्तावत्स पाथोजभूः।
त्वद्वाचं हृदये निशम्य सकलानानन्दयन्नचिवा-
नाख्यातः परमात्मना स्वयमहं वाक्यं तदाकर्ण्यताम् ॥ ३७-४ ॥

जाने दीनदशामहं दिविषदां भूमेश्च भीमैर्नृपै-
स्तत्क्षेपाय भवामि यादवकुले सोऽहं समग्रात्मना ।
देवा वृष्णिकुले भवन्तु कलया देवाङ्गनाश्चावनौ
मत्सेवार्थमिति त्वदीयवचनं पाथोजभूरूचिवान् ॥ ३७-५ ॥

श्रुत्वा कर्णरसायनं तव वचः सर्वेषु निर्वापित-
स्वान्तेष्वीश गतेषु तावककृपापीयूषतृप्तात्मसु ।
विख्याते मथुरापुरे किल भवत्सान्निध्यपुण्योत्तरे
धन्यां देवकनन्दिनीमुदवहद्राजा स शूरात्मजः ॥ ३७-६ ॥

उद्वाहावसितौ तदीयसहजः कंसोऽथ सम्मानय-
न्नेतौ सूततया गतः पथि रथे व्योमोत्थया त्वद्गिरा ।
अस्यास्त्वामतिदुष्टमष्टमसुतो हन्तेति हन्तेरितः
सत्रासात्स तु हन्तुमन्तिकगतां तन्वीं कृपाणीमधात् ॥ ३७-७ ॥

गृह्णानश्चिकुरेषु तां खलमतिः शौरेश्चिरं सान्त्वनै-
र्नो मुञ्चन्पुनरात्मजार्पणगिरा प्रीतोऽथ यातो गृहान् ।
आद्यं त्वत्सहजं तथार्पितमपि स्नेहेन नाहन्नसौ
दुष्टानामपि देव पुष्टकरुणा दृष्टा हि धीरेकदा ॥ ३७-८ ॥

तावत्त्वन्मनसैव नारदमुनिः प्रोचे स भोजेश्वरं
यूयं नन्वसुराः सुराश्च यदवो जानासि किं न प्रभो ।
मायावी स हरिर्भवद्वधकृते भावी सुरप्रार्थना-
दित्याकर्ण्य यदूनदूधुनदसौ शौरेश्च सूनूनहन् ॥ ३७-९ ॥

प्राप्ते सप्तमगर्भतामहिपतौ त्वत्प्रेरणान्मायया
नीते माधव रोहिणीं त्वमपि भोः सच्चित्सुखैकात्मकः ।
देवक्या जठरं विवेशिथ विभो संस्तूयमानस्सुरैः
स त्वं कृष्ण विधूय रोगपटलीं भक्तिं परां देहि मे ॥ ३७-१० ॥

३८ श्री कृष्णावतारः (The birth of Sri Krishna)

आनन्दरूप भगवन्नयि तेऽवतारे
प्राप्ते प्रदीप्तभवदङ्ग निरीयमाणैः ।
कान्तिव्रजैरिव घनाघनमण्डलैर्द्या-
मावृण्वती विरुरुचे किल वर्षवेला ॥ ३८-१ ॥

आशासु शीतलतरासु पयोदतोयै-
राशासिताप्तिविवशेषु च सज्जनेषु ।
नैशाकरोदयविधौ निशि मध्यमायां
क्लेशापहस्त्रिजगतां त्वमिहाऽविरासीः ॥ ३८-२ ॥

बाल्यस्पृशापि वपुषा दधुषा विभूती-
रुद्यत्किरीटकटकाङ्गदहारभासा ।
शङ्खारिवारिजगदापरिभासितेन
मेघासितेन परिलेसिथ सूतिगेहे ॥ ३८-३ ॥

वक्षःस्थलीसुखनिलानविलासिलक्ष्मी-
मन्दाक्षलक्षितकटाक्षविमोक्षभेदैः ।

तन्मन्दिरस्य खलकंसकृतामलक्ष्मी-
मुन्मार्जयन्निव विरेजिथ वासुदेव ॥ ३८-४ ॥

शौरिस्तु धीरमुनिमण्डलचेतसोऽपि
दूरस्थितं वपुरुदीक्ष्य निजेक्षणाभ्याम् ।
आनन्दबष्पपुळकोद्गमगद्गदार्द्र-
स्तुष्टाव दृष्टिमकरन्दरसं भवन्तम् ॥ ३८-५ ॥

देव प्रसीद परपूरुष तापवल्ली-
निर्लूनदात्र समनेत्र कलाविलासिन् ।
खेदानपाकुरु कृपागुरुभिः कटाक्षैर्-
इत्यादि तेन मुदितेन चिरं नुतोऽभूः ॥३८-६ ॥

मात्रा च नेत्रसलिलास्तृतगात्रवल्ल्या
स्तोत्रैरभिष्टुतगुणः करुणालयस्त्वम् ।
प्राचीनजन्मयुगळं प्रतिबोध्य ताभ्यां
मातुर्गिरा दधिथ मानुषबालवेषम् ॥ ३८-७ ॥

त्वत्प्रेरितस्ततदनु नन्दतनूजया ते
व्यत्यासमारचयितुं स हि शूरसूनुः ।
त्वां हस्तयोरधृत चित्ताविधार्यमार्यै-
रम्भोरुहस्थकळहंसकिशोररम्यम् ॥ ३८-८ ॥

जाता तदा पशुपसद्मनि योगनिद्रा
निद्राविमुद्रितमथाकृत पौरलोकम् ।

त्वत्प्रेरणात्किमिह चित्रमचेतनैर्यद्
द्वारैः स्वयं व्यघटि सङ्घटितैस्सुगाढम् ॥३८-९ ॥

शेषेण भूरिफणवारितवारिणाऽथ
स्वैरं प्रदर्शितपथो मणिदीपितेन ।
त्वां धारयन् स खलु धन्यतमः प्रतस्थे
सोऽयं त्वमीश मम नाशय रोगवेगान् ॥३८-१०

३९ श्री कृष्णजन्मोत्सवः (Bringing Yogamaya from Gokulam etc)

भवन्तमयमुद्वहन् यदुकुलोद्वहो निस्सरन्
ददर्श गगनोच्चलज्जलभरां कलिन्दात्मजाम् ।
अहि सलिलसञ्चयः स पुनरैन्द्रजालोदितो
जलौघ इव तत्क्षणात्प्रपदमेयतामाययौ ॥ ३९-१ ॥

प्रसुप्तपशुपालिकां निभृतमारुदद्बालिका-
मपावृतकवाटिकां पशुपवाटिकामाविशन् ।
भवन्तमयमर्पयन् प्रसवतल्पके तत्पदा-
द्वहन् कपटकन्यकां स्वपुरमागतो वेगतः ॥ ३९-२ ॥

ततस्त्वदनुजारवक्षपितनिद्रवेगद्रव-
द्भटोत्करनिवेदितप्रसववार्तयैवार्तिमान् ।
विमुक्तचिकुरोत्करस्त्वरितमापतन् भोजरा-
डतुष्ट इव दृष्टवान् भगिनिकाकरे कन्यकाम् ॥ ३९-३ ॥

ध्रुवं कपटशालिनो मधुहरस्य माया भवे-
दसाविति किशोरिकां भगिनिकाकरालिङ्गिताम् ।
द्विपो नळिनिकान्तरादिव मृणाळिकामाक्षिप-
न्नयं त्वदनुजामजामुपलपट्टके पिष्टवान् ॥ ३९-४ ॥

ततो भवदुपासको झटिति मृत्युपाशादिव
प्रमुच्य तरसैव सा समधिरूढरूपान्तरा ।
अधस्तलमजग्मुषी विकसदष्टबाहुस्फुरन्-
महायुधमहो गता किल विहायसा दिद्युते ॥ ३९-५ ॥

नृशंसतर कंस ते किमु मया विनिष्पिष्टया
बभूव भवदन्तकः क्वचन चिन्त्यतां ते हितम् ।
इति त्वदनुजा विभो खलमुदीर्य तं जग्मुषी
मरुद्गणपणायिता भुवि च मन्दिराण्येयुषी ॥ ३९-६ ॥

प्रगे पुनरगात्मजावचनमीरिता भूभुजा
प्रलम्बबकपूतनाप्रमुखदानवा मानिनः ।
भवन्निधनकाम्यया जगति बभ्रमुर्निर्भयाः
कुमारकविमारकाः किमिव दुष्करं निष्कृपैः ॥ ३९-७ ॥

ततः पशुपमन्दिरे त्वयि मुकुन्द नन्दप्रिया-
प्रसूतिशयनेशये रुदति किञ्चिदञ्चत्पदे ।
विबुध्य वनिताजनैस्तनयसंभवे घोषिते
मुदा किमु वदाम्यहो सकलमाकुलं गोकुलम् ॥ ३९-८ ॥

अहो खलु यशोदया नवकळायचेतोहरं
भवन्तमलमन्तिके प्रथमममपिबन्त्या दृशा ।
पुनः स्तनभरं निजं सपदि पाययन्त्या मुदा
मनोहरतनुस्पृशा जगति पुण्यवन्तो जिताः ॥ ३९-९ ॥

भवत्कुशलकाम्यया स खलु नन्दगोपस्तदा
प्रमोदभरसङ्कुले द्विजकुलाय किं नाददात् ।
तथैव पशुपालकाः किमु न मङ्गलं तेनिरे
जगत्रितयमङ्गल त्वमिह पाहि मामामयात् ॥ ३९-१० ॥

४० पूतनामोक्षः (The salvation of Putana)

तदनु नन्दममन्दशुभास्पदं नृपपुरीं करदानकृते गतम् ।
समवलोक्य जगाद्भवत्पिता विदितकंससहायजनोद्यमः ॥ ४०-१ ॥

अयि सखे तव बालकजन्म मां सुखयतेऽद्य निजात्मजजन्मवत् ।
इति भवत्पितृतां व्रजनायके समधिरोप्य शशंस तमादरात् ॥ ४०-२

इह च सन्त्यनिमित्तशतानि ते कटकसीम्नि ततो लघु गम्यताम् ।
इति च तद्वचसा व्रजनायको भवदपायभिया द्रुतमाययौ ॥ ४०-३ ॥

अवसरे खलु तत्र च काचन व्रजपदे मधुराकृतिरङ्गना ।
तरळषट्पदलालितकुन्तला कपटपोतक ते निकटं गता ॥ ४०-४ ॥

सपदि सा हृतबालकचेतना निशिचरान्वयजा किल पूतना ।
व्रजवधूष्विह केयमिति क्षणं विमृशतीषु भवन्तमुपाददे ॥ ४०-५ ॥

ललितभावविलासहृतात्मभिर्युवतिभिः प्रतिरोद्धुमपारिता ।
स्तनमसौ भवनान्तनिषेदुषी प्रददुषी भवते कपटात्मने ॥ ४०-६ ॥

समधिरुह्य तदङ्कमशङ्कितस्त्वमथ बालकलोपनरोषितः ।
महदिवाम्रफलं कुचमण्डलं प्रतिचुचूषिथ दुर्विषदूषितम् ॥ ४०-७ ॥

असुभिरेव समं धयति त्वयि स्तनमसौ स्तनितोपमनिस्वना ।
निरपतद्भयदायि निजं वपुः प्रतिगता प्रविसार्य भुजावुभौ ॥ ४०-८

भयदघोषणभीषणविग्रहश्रवणदर्शनमोहितवल्लवे ।
व्रजपदे तदुरःस्थलखेलनं ननु भवन्तमगृह्णत गोपिकाः ॥ ४०-९ ॥

भुवनमङ्गलनामभिरेव ते युवतिभिर्बहुधा कृतरक्षणः ।
त्वमयि वातनिकेतननाथ मामगदयन् कुरु तावकसेवकम् ॥ ४०-१०

४१ पूतनादेहदाहः (The cremation of Putana)

व्रजेश्वरः शौरिवचो निशम्य समाव्रजन्नध्वनि भीतचेताः ।
निष्पिष्टनिश्शेषतरुं निरीक्ष्य कञ्चित्पदार्थं शरणं गतस्त्वाम् ॥ ४१-१ ॥

निशम्य गोपीवचनादुदन्तं सर्वेऽपि गोपा भयविस्मयान्धाः ।
त्वत्पातितं घोरपिशाचदेहं देहुर्विदूरेऽथ कुठारकृत्तम् ॥ ४१-२ ॥

त्वत्पीतपूतस्तनतच्छरीरात्समुच्चलन्नुच्चतरो हि धूमः ।
शङ्कामधादागरवः किमेषु किं चान्दनो गौल्गुलवोऽथवेति ॥ ४१-३ ॥

मदङ्गसङ्गस्य फलं न दूर क्षणेन तावद्भवतामपि स्यात् ।
इत्युल्लपन्वल्लवतल्लजेभ्यस्त्वं पूतनामातनुथास्सुगन्धिम् ॥ ४१-४ ॥

चित्रं पिशाच्या न हतः कुमारश्चित्रं पुरैवाकथि शौरिणेदम् ।
इति प्रशंसन्किल गोपलोको भवन्मुखालोकरसे न्यमाङ्क्षीत् ॥ ४१-५

दिने दिनेऽथ प्रतिवृद्धलक्ष्मीरक्षीणमङ्गल्यशतो व्रजोऽयम् ।
भवन्निवासादयि वासुदेव प्रमोदसान्द्रः परितो विरेजे ॥ ४१-६ ॥

गृहेषु ते कोमलरूपहासमिथः कथासङ्कुलिताः कमन्यः ।
वृत्तेषु कृत्येषु भवन्निरीक्षासमागताः प्रत्यहमत्यनन्दन् ॥ ४१-७ ॥

अहो कुमारो मयि दत्तदृष्टिः स्मितः कृतं मां प्रति वत्सकेन ।
एह्येहि मामित्युपसार्य पाणिं त्वयीश किं किं न कृतं वधूभिः ॥ ४१-८

भवद्वपुःस्पर्शनकौतुकेन करात्करं गोपवधूजनेन ।
नीतस्त्वमाताम्रसरोजमालाव्यालम्बिलोलम्बतुलामलासीः ॥ ४१-९ ॥

निपाययन्ती स्तनमङ्कगं त्वां विलोकयन्ती वदनं हसन्ती ।
दशां यशोदा कतमान्न भेजे स तादृशः पाहि हरे गदान्माम् ॥ ४१-१०

४२ शकटासुरनिग्रहः (The slaying of Shakatasura)

कदापि जन्मर्क्षदिने तव प्रभो निमन्त्रितज्ञातिवधूमहीसुरा ।
महानसस्त्वां सविधे निधाय सा महानसादौ ववृते व्रजेश्वरी ॥ ४२-१ ॥

ततो भवत्त्राणनियुक्तबालकप्रभीतिसङ्क्रन्दनसङ्कुलारवैः ।
विमिश्रमश्रावि भवत्समीपतः परिस्फुटद्दारुचटच्चटारवः ॥ ४२-२ ॥

ततस्तदाकर्णनसंभ्रमश्रमप्रकम्पिवक्षोजभरा व्रजाङ्गनाः ।
भवन्तमन्तर्ददृशुः समन्ततो विनिष्पतद्दारुणदारुमध्यगम् ॥ ४२-३

शिशोरहो किं किमभूदिति द्रुतं प्रधाव्य नन्दः पशुपाश्च भूसुराः ।
भवन्तमालोक्य यशोदया धृतं समाश्वसन्नश्रुजलार्द्रलोचनाः ॥ ४२-४

कस्को नु कौतस्कुत एष विस्मयो विशङ्कटं यच्छकटं विपाटितम् ।
न कारणं किञ्चिदिहेति ते स्थिताः स्वनासिकादत्तकरास्त्वदीक्षकाः ॥ ४२-

कुमारकस्यास्य पयोधरार्थिनः प्ररोदने लोलपदाम्बुजाहतम् ।
मया मया दृष्टमनो विपर्यगादितीश ते पालकबालका जगुः ॥ ४२-६ ॥

भिया तदा किञ्चिदजानतामिदं कुमारकाणामतिदुर्घटं वचः ।
भवत्प्रभावाविदुरैरितीरितं मनागिवाशङ्क्यत दृष्टपूतनैः ॥ ४२-७ ॥

प्रवाळताम्रं किमिदं पदं क्षतं सरोजरम्यौ नु करौ विरोजितौ ।
इति प्रसर्पत्करुणातरङ्गितास्त्वदङ्गमापस्पृशुरङ्गनाजनाः ॥ ४२-८ ॥

अये सुतं देहि जगत्पतेः कृपातरङ्गपातात्परिपातमद्य मे ।
इति स्म सङ्गृह्य पिता त्वदङ्गकं मुहुर्मुहुः श्लिष्यति जीतकण्टकः ॥ ४२-९

अनोनिलीनः किल हन्तुमागतः सुरारिरेवं भवता विहिंसितः ।
रजोऽपि नोदृष्टममुष्य तत्कथं स शुद्धसत्त्वे त्वयि लीनवान्ध्रुवम् ॥ ४२-

प्रपूजितैस्तत्र ततो द्विजातिभिर्विशेषतो लम्भितमङ्गलाशिषः ।
व्रजं निजैर्बाल्यरसैर्विमोहयन्मरुत्पुराधीश रुजां जहीहि मे ॥ ४२-११ ॥

४३ तृणावर्तवधः (The slaying of Trinavarta)

त्वमेकदा गुरुमरुत्पुरनाथ वोढुं
गाढाधिरूढगरिमाणमपारयन्ती ।
माता निधाय शयने किमिदं बतेति
ध्यायन्त्यचेष्टत गृहेषु निविष्टशङ्का ॥ ४३-१ ॥

तावद्विदूरमुपकर्णितघोरघोष-
व्याजृम्भिपांसुपटलीपरिपूरिताशः ।
वात्यावपुः स किल दैत्यवरस्तृणाव-
र्ताख्यो जहार जनमानसहारिणं त्वाम् ॥ ४३-२ ॥

उद्दामपांसुतिमिराहतदृष्टिपाते
द्रष्टुं किमप्यकुशले पशुपाललोके ।
हा बालकस्य किमिति त्वदुपान्तमाप्ता
माता भवन्तमविलोक्य भृशं रुरोद ॥ ४३-३ ॥

तावत्स दानववरोऽपि च दीनमूर्ति-
र्भावत्कभारपरिधारणलूनवेगः ।
सङ्कोचमाप तदनु क्षतपांसुघोषे
घोषे व्यतायत भवज्जननीनिनादः ॥ ४३-४ ॥

रोदोपकर्णनवशादुपगम्य गेहं
क्रन्दत्सु नन्दमुखगोपकुलेषु दीनः ।
त्वां दानवस्त्वखिलमुक्तिकरं मुमुक्षु-
स्त्वय्यप्रमुञ्चति पपात वियत्प्रदेशात् ॥ ४३-५ ॥

रोदाकुलास्तदनु गोपगणा बहिष्ठ-
पाषाणपृष्ठभुवि देहमतिस्थविष्ठम् ।
प्रैक्षन्त हन्त निपन्तममुष्य वक्ष-
स्यक्षीणमेव च भवन्तमलं हसन्तम् ॥ ४३-६ ॥

ग्रावप्रपातपरिपिष्टगरिष्ठदेह-
भ्रष्टासुदुष्टदनुजोपरि धृष्टहासम् ।
आघ्नानमम्बुजकरेण भवन्तमेत्य
गोपा दधुर्गिरिवरादिव नीलरत्नम् ॥ ४३-७ ॥

एकैकमाशु परिगृह्य निकामनन्द-
न्नन्दादिगोपपरिरब्धविचुम्बिताङ्गम् ।
आदातुकामपरिशङ्कितगोपनारी-
हस्ताम्बुजप्रपतितं प्रणुमो भवन्तम् ॥ ४३-८ ॥

भूयोऽपि किन्नु कृणुमः प्रणतार्तिहारी
गोविन्द एव परिपालयतात्सुतं नः ।
इत्यादि मातरपितृप्रमुखैस्तदानीं
सम्प्रार्थितस्त्वदवनाय विभो त्वमेव ॥ ४३-९ ॥

वातात्मकं दनुजमेवमयि प्रधून्वन्
वातोद्भवान्मम गदान्किमु नो धुनोषि ।
किं वा करोमि पुरनप्यनिलालयेश
निश्शेषरोगशमनं मुहुरर्थये त्वाम् ॥ ४३-१० ॥

४४ नामकरणम् (The naming ceremony etc)

गूढं वसुदेवगिरा कर्तुं ते निष्क्रियस्य संस्कारान्।
हृद्गतहोरातत्वो गर्गमुनिस्त्वद्गृहं विभो गतवान्॥ ४४-१ ॥

नन्दोऽथ नन्दितात्मा वृन्दिष्टं मानयन्नमुं यमिनाम्।
मन्दस्मितार्द्रमूचे त्वत्संस्कारान् विधातुमुत्सुकधीः ॥ ४४-२ ॥

यदुवंशाचार्यत्वात् सुनिभृतमिदमार्य कार्यमिति कथयन्।
गर्गो निर्गतपुळकश्चक्रे तव साग्रजस्य नामानि ॥ ४४-३ ॥

कथमस्य नाम कुर्वे सहस्रनाम्नो ह्यनन्तनाम्नो वा।
इति नूनं गर्गमुनिश्चक्रे तव नाम नाम रहसि विभो ॥ ४४-४ ॥

कृषिधातुणकाराभ्यां सत्तानन्दात्मतां किलाभिलपत्।
जगदघकर्षित्वं वा कथयदृषिः कृष्णनाम ते व्यतनोत्॥ ४४-५ ॥

अन्यांश्च नामभेदान् व्याकुर्वन्नग्रजे च रामादीन्।
अतिमानुषानुभावं न्यगदत्त्वामप्रकाशयन्पित्रे ॥ ४४-६ ॥

स्निह्यति यस्तव पुत्रे मुह्यति स न मायिकैः पुनश्शोकैः।
द्रुह्यति यस्स तु नश्येदित्यवदत्ते महत्त्वमृषिवर्यः ॥ ४४-७ ॥

जेष्यति बहुतरदैत्यान् नेष्यति निजबन्धुलोकममलपदम्।
श्रोष्यति सुविमलकीर्तीरस्येति भवद्विभूतिमृषिरूचे ॥ ४४-८ ॥

अमुनैव सर्वदुर्गं तरितास्थ कृतास्थमत्र तिष्ठध्वम्।
हरिरेवेत्यनभिलपन्नित्यादि त्वामवर्णयत् स मुनिः ॥ ४४-९ ॥

गर्गेऽथ निर्गतेऽस्मिन् नन्दितनन्दादिनन्द्यमानस्त्वम् ।
मद्गदमुद्गतकरुणो निर्गमय श्रीमरुत्पुराधीश ॥ ४४-१० ॥

४५ बाल लीला (Krishna's childhood pranks)

अयि सबल मुरारे पाणिजानुप्रचारैः
किमपि भवनभागान् भूषयन्तौ भवन्तौ ।
चलितचरणकञ्जौ मञ्जुमञ्जीरशिञ्जा-
श्रवणकुतुकभाजौ चेरतुश्चारु वेगात् ॥ ४५-१ ॥

मृदु मृदु विहसन्तावुन्मिषद्दन्तवन्तौ
वदनपतितकेशौ दृश्यपादाब्जदेशौ ।
भुजगलितकरान्तव्यालगत्कङ्कणाङ्कौ
मतिमहरतमुच्चैः पश्यतां विश्वनृणाम् ॥ ४५-२ ॥

अनुसरति जनौघे कौतुकव्याकुलाक्षे
किमपि कृतनिनादं व्याहसन्तौ द्रवन्तौ ।
बलितवदनपद्मं पृष्ठतो दत्तदृष्टी
किमिव न विदधाथे कौतुकं वासुदेव ॥ ४५-३ ॥

द्रुतगतिषु पतन्तावुत्थितौ लिप्तपङ्कौ
दिवि मुनिभिरपङ्कैः सस्मितं वन्द्यमानौ ।
द्रुतमथ जननीभ्यां सानुकम्पं गृहीतौ
मुहुरपि परिरब्धौ द्राग्युवां चुम्बितौ च ॥ ४५-४ ॥

स्नुतकुचभरमङ्के धारयन्ती भवन्तं
तरळमति यशोदा स्तन्यदा धन्यधन्या ।
कपटपशुप मध्ये मुग्धहासाङ्कुरं ते
दशनमुकुळहृद्यं वीक्ष्यं वक्त्रं जहर्ष ॥ ४५-५ ॥

तदनु चरणचारी दारकैः साकमारा-
न्निलयततिषु खेलन् बालचापल्यशाली ।
भवनशुकबिडालान् वत्सकांश्चानुधावन्
कथमपि कृतहासैर्गोपकैर्वारितोऽभूः ॥ ४५-६ ॥

हलधरसहितस्त्वं यत्र यत्रोपयातो
विवशपतितनेत्रास्तत्र तत्रैव गोप्यः ।
विगळितगृहकृत्या विस्मृतापत्यभृत्या
मुरहर मुहुरत्यन्ताकुला नित्यमासन् ॥ ४५-७ ॥

प्रतिनवनवनीतं गोपिकादत्तमिच्छन्
कलपदमुपगायन् कोमलं क्वापि नृत्यन् ।
सदययुवतिलोकैरर्पितं सर्पिरश्नन्
क्वचन नवविपक्वं दुग्धमत्यापिबस्त्वम् ॥ ४५-८ ॥

मम खलु बलिगेहे याचनं जातमास्ता-
मिह पुनरबलानामग्रतो नैव कुर्वे ।
इति विहितमतिः किं देव सन्त्यज्य याच्ञां
दधिघृतमहरस्त्वं चारुणा चोरणेन ॥ ४५-९ ॥

तव दधिघृतमोषे घोषयोषाजनाना-
मभजत हृदि रोषो नावकाशं न शोकः ।
हृदयमपि मुषित्वा हर्षसिन्धौ न्यधास्त्वं
स मम शमय रोगान्वातगेहाधिनाथ ॥ ४५-१० ॥

४६ विश्वरूपप्रदर्शतवर्णनम् (Revelation of the cosmic form)

अयि देव पुरा किल त्वयि स्वयमुत्तानशये स्तनन्धये ।
परिजृम्भणतो व्यपावृते वदने विश्वमचष्ट वल्लवी ॥ ४६-१ ॥

पुनरप्यथ बालकैः समं त्वयि लीलानिरते जगत्पते ।
फलसञ्चयवञ्चनक्रुधा तव मृद्भोजनमूचुरर्भकाः ॥ ४६-२ ॥

अयि ते प्रळयावधौ विभो क्षितितोयादिसमस्तभक्षिणः ।
मृदुपाशनतो रुजा भवेदिति भीता जननी चुकोप सा ॥ ४६-३ ॥

अयि दुर्विनयात्मक त्वया किमु मृत्सा बत वत्स भक्षिता ।
इति मातृगिरं चिरं विभो वितथां त्वं प्रतिजज्ञिषे हसन् ॥ ४६-४ ॥

अयि ते सकलैर्विनिश्चिते विमतिश्चेद्वदनं विदार्यताम् ।
इति मातृविभर्त्सितो मुखं विकसत्पद्मनिभं व्यदारयः ॥ ४६-५ ॥

अपि मृल्लवदर्शनोत्सुकां जननीं तां बहु तर्पयन्निव ।
पृथिवीं निखिलां न केवलं भुवनान्यप्यखिलान्यदीदृशः ॥ ४६-६ ॥

कुहचिद्वनमम्बुधिः क्वचित् क्वचिदभ्रं कुहचिद्रसातलम् ।
मनुजा दनुजाः क्वचित्सुरा ददृशे किं न तदा त्वदानने ॥ ४६-७ ॥

कलशाम्बुधिशायिनं पुनः परवैकुण्ठपदाधिवासिनम् ।
स्वपुरश्च निजार्भकात्मकं कतिधा त्वां न ददर्श सा मुखे ॥ ४६-८

विकसद्भुवने मुखोदरे ननु भूयोऽपि तथाविधाननः ।
अनया स्फुटमीक्षितो भवाननवस्थां जगतां बतातनोत् ॥ ४६-९ ॥

धृततत्त्वधियं तदा क्षणं जननीं तां प्रणयेन मोहयन् ।
स्तनमम्ब दिशेत्युपासजन् भगवन्नद्भुतबाल पाहि माम् ॥ ४६-१०

४७ उलूखलबन्धनम् (Tying Krishna to the mortar)

एकदा दधिविमाथकारिणीं मातरं समुपसेदिवान् भवान् ।
स्तन्यलोलुपतया निवारयन्नङ्कमेत्य पपिवान्पयोधरौ ॥ ४७-१ ॥

अर्धपीतकुचकुड्मळे त्वयि स्निग्धहासमधुराननाम्बुजे ।
दुग्धमीश दहने परिस्रुतं धर्तुमाशु जननी जगाम ते ॥ ४७-२ ॥

सामिपीतरसभङ्गसङ्गतक्रोधभारपरिभूतचेतसा ।
मन्थदण्डमुपगृह्य पाटितं हन्त देव दधिभाजनं त्वया ॥ ४७-३ ॥

उच्चल ध्वनितमुच्चकैस्तदा सन्निशम्य जननी समाद्रुता ।
त्वद्यशोविसरवद्ददर्श सा सद्य एव दधि विस्तृतं क्षितौ ॥ ४६-४ ॥

वेदमार्गपरिमार्गितं रुषा त्वामवीक्ष्य परिमार्गयन्त्यसौ ।
सन्ददर्श सुकृतिन्युलूखले दीयमाननवनीतमोतवे ॥ ४६-५ ॥

त्वां प्रगृह्य बत भीतिभावनाभासुराननसरोजमाशु सा ।
रोषरूषितमुखी सखीपुरो बन्धनाय रशनामुपाददे ॥ ४७-६ ॥

बन्धुमिच्छति यमेव सज्जनस्तं भवन्तमयि बन्धुमिच्छति ।
सा नियुज्य रशनागुणान्बहून् द्व्यङ्गुलोनमखिलं किलैक्षत ॥ ४७-७

विस्मितोत्स्मितसखीजनेक्षितां स्विन्नसन्नवपुषं निरीक्ष्य ताम् ।
नित्यमुक्तवपुरप्यहो हरे बन्धमेव कृपयान्वमन्यथाः ॥ ॥ ४७-८ ॥

स्थीयतां चिरमुलूखले खलेत्यागता भवनमेव सा यदा ।
प्रागुलूखलबिलान्तरे तदा सर्पिरर्पितमदन्नवास्थिताः ॥ ४७-९ ॥

यद्यपाशसुगमो भवान्विभो संयतः किमु सपाशयानया ।
एवमादि दिविजैरभिष्टुतो वातनाथ परिपाहि मां गदात् ॥ ४७-१० ॥

४८ नलकूबरमणिग्रीवयोः शापमोक्षः (The redemption of Nalakubara and Manigriva)

मुदा सुरौघैस्त्वमुदारसम्मदैरुदीर्य दामोदर इत्यभिष्टुतः ।
मृदूदरः स्वैरमुलूखले लगन्नदूरतो द्वौ ककुभावुदैक्षथाः ॥ ४८-१ ॥

कुबेरसूनुर्नळकूबराभिधः परो मणिग्रीव इति प्रथां गतः ।
महेशसेवाधिगतश्रियोन्मदौ चिरं किल त्वद्विमुखावखेलताम् ॥ ४८-२

सुरापगायां किल तौ मदोत्कटौ सुरापगायद्बहुयौवतावृतौ ।
विवाससौ केळिपरौ स नारदो भवत्पदैकप्रवणो निरैक्षत ॥ ४८-३

भिया प्रियालोकमुपात्तवाससं पुरो निरीक्ष्यापि मदान्धचेतसौ ।
इमौ भवद्भक्त्युपशान्तिसिद्धये मुनिर्जगौ शान्तिमृते कुतस्सुखम् ॥

युवामवाप्तौ ककुभात्मतां चिरं हरिं निरीक्ष्याथ पदं स्वमाप्नुतम् ।
इतीरितौ तौ भवदीक्षणस्पृहां गतौ व्रजान्ते ककुभौ बभूवतुः ॥४८-

अतन्द्रमिन्द्रद्वयुगं तथाविधं समेयुषा मन्थरगामिना त्वया ।
तिरायितोलूखलरोधनिर्धुतौ चिराय जीर्णौ परिपातितौ तरू ॥४८-६

अभाजि शाखिद्वितयं यदा त्वया तदैव तद्गर्भतलान्निरेयुषा ।
महात्विषा यक्षयुगेन तत्क्षणादभाजि गोविन्द भवानपि स्तवैः ॥

इहान्यभक्तोऽपि समेष्यति क्रमाद्भवन्तमेतौ खलु रुद्रसेवकौ ।
मुनिप्रसादाद्भवदङ्घ्रिमागतौ गतौ वृणानौ खलु भक्तिमुत्तमाम् ॥

ततस्तरूद्दारणदारुणारवप्रकम्पिसम्पातिनि गोपमण्डले ।
विलज्जितत्वज्जननीमुखेक्षिणा व्यमोक्षि नन्दने भवान्विमोक्षदः ॥४८

महीरुहोर्मध्यगतो बतार्भको हरेः प्रभावादपरिक्षतोऽधुना ।
इति ब्रवाणैर्गमितो गृहं भवान्मरुत्पुराधीश्वर पाहि मां गदात् ॥४८

४९ बृन्दावन गमनम् (Journey to Vrindavana)

भवत्प्रभावाविदुरा हि गोपास्तरुप्रपातादिकमत्र गोष्ठे ।
अहेतुमुत्पातगणं विशङ्क्य प्रयातुमन्यत्र मनो वितेनुः ॥ ४९-१ ॥

तत्रोपनन्दाभिधगोपवर्यो जगौ भवत्प्रेरणयैव नूनम् ।
इतिः प्रतीच्यां विपिनं मनोज्ञं बृन्दावनं नाम विराजतीति ॥ ४९-२

बृहद्वनं तत्खलु नन्दमुख्या विधाय गौष्ठीनमथ क्षणेन ।
त्वदन्वितत्वज्जननीनिविष्टगरिष्ठयानानुगता विचेलुः ॥ ४९-३ ॥

अनोमनोज्ञध्वनिधेनुपाळीखुरप्रणादान्तरतो वधूभिः ।
भवद्विनोदालपितीक्षराणि प्रपीय नाज्ञायत मार्गदैर्घ्यम् ॥ ४९-४ ॥

निरीक्ष्य बृन्दावनमीश नन्दत्प्रसूनकुन्दप्रमुखद्रुमौघम् ।
अमोदथाश्शाद्वलसान्द्रलक्ष्म्या हरिन्मणीकुट्टिमपुष्टशोभम् ॥४९-५

नवाकनिर्व्युढनिवासभेदेष्वशेषगोपेषु सुखासितेषु ।
वनश्रियं गोपकिशोरपालीविमिश्रितः पर्यगलोकथास्त्वम् ॥ ४९-६

अराळमार्गागतनिर्मलापां मराळकुजाकृतनर्मलापाम् ।
निरन्तरस्मेरसरोजवक्त्रां कळिन्दकन्यां समलोकयस्त्वम् ॥ ४९-७

मयूरकेकाशतलोभनीयं म्यूखमीलशबळं मणीनाम् ।
विरिञ्चलोकस्पृशमुच्चशृङ्गैर्गिरिं च गोवर्धनमैक्षथास्त्वम् ॥ ४९-८ ॥

समं ततो गोपकुमारकैस्त्वं समन्ततो यत्र वनान्तमागाः ।
ततस्ततस्तां कुटिलामपश्यः कळिन्दजां रागवतीमिवैकाम् ॥४९-९

तथाविधेऽस्मिन्विपिने पशव्ये समुत्सुको वत्सगणप्रचारे ।
चरन्सरामोऽथ कुमारकैस्त्वं समीरगेहाधिप पाहि रोगात् ॥४९-१०

५० वत्सासुर बकासुरयोः वधः (Slaying of Vaatsasura and Bakaasura)

तरलमधुकृद्वृन्दे बृन्दावनेऽथ मनोहरे
पशुपशिशुभिस्साकं वत्सानुपालनलोलुपः ।
हलधरसखो देव श्रीमन् विचेरिथ धारयन्
गवलमुरळीवेत्रं नेत्राभिरामतनुद्युतिः ॥ ५०-१ ॥

विहितजगतीरक्षं लक्ष्मीकराम्बुजलाळितं
ददति चरणद्वन्द्वं बृन्दावने त्वयि पावने ।

किमिव न बभौ सम्पत्सम्पूरितं तरुवल्लरी-
सलिलधरणीगोत्रक्षेत्रादिकं कमलापते ॥ ४९-२ ॥

विलसदुलपे कान्तारान्ते समीरणशीतळे
विपुलयमुनातीरे गोवर्धनाचलमूर्धसु ।
ललितमुरळीनादस्सञ्चारयन्खलु वात्सकं
क्वचन दिवसे दैत्यं वत्साकृतिं त्वमुदैक्षथाः ॥ ५०-३ ॥

रभसविलसत्पुच्छं विच्छायतोऽस्य विलोकयन्
किमपि वलितस्कन्धं रन्ध्रप्रतीक्षमुदीक्षितम् ।
तमथ चरणे बिभ्रद्विभ्रामयन्मुहुरुच्चकैः
कुहचन महावृक्षे चिक्षेपिथ क्षतजीवितम् ॥ ५०-४ ॥

निपतति महादैत्ये जात्या दुरात्मनि तत्क्षणं
निपतनजवक्षुण्णक्षोणीरुहक्षतकानने ।
दिवि परमिळद्वृन्दा बृन्दारकाः कुसुमोत्करैः
शिरसि भवतो हर्षाद्वर्षन्ति नाम तदा हरे ॥ ५०-५ ॥

सुरभिलतमा मूर्धन्यूर्ध्वं कुतः कुसुमावली
निपतति तवेत्युक्तो बालैः सहेलमुदैरयः ।
झटिति दनुजक्षेपेणोर्ध्वं गतस्तरुमण्डलात्
कुसुमनिकरस्सोऽयं नूनं समेति शनैरिति ॥ ५०-६ ॥

क्वचन दिवसे भूयो भूयस्तरेपरुषातपे
तपनतनयापाथः पातुं गता भवदादयः ।

चलितगरुतं प्रेक्षामासुर्बकं खलु विस्मृतं
क्षितिधरगरुच्छेदे कैलासशैलमिवापरम् ॥ ५०-७ ॥

पिबति सलिलं गोपव्राते भवनतमभिद्रुतः
स किल निगिलन्नग्निप्रख्यं पुनर्द्रुतमुद्वमन् ।
दलयितुमगात्त्रोटया: कोटया तदा यु भवान्विभो
खलजनभिदाचुञ्चुश्चञ्चू प्रगृह्य ददार तम् ॥ ५०-८ ॥

सपदि सहजां सन्द्रष्टुं वा मृतां खलु पूतना-
मनुजमघमप्यग्रे गत्वा प्रतीक्षितुमेव वा ।
शमननिलयं याते तस्मिन्बके सुमनोगणे
किरति सुमनोबृन्दं बृन्दावनाद्गृहमैयथाः ॥ ५०-९ ॥

ललितमुरळीनादं दूरान्निशम्य वधूजनै-
स्त्वरितमुपगम्यारादारूढमोदमुदीक्षितः ।
जनितजननीनन्दानन्दस्समीरणमन्दिर-
प्रथितवसते शौरे दूरीकुरुष्व ममामयान् ॥ ५०-१० ॥

५१ अघासुर-वध (The slaying of Aghaasura)

कदाचन व्रजशिशुभिः समं भवान् वनाशने विहितमतिः प्रगेतराम् ।
समावृतो बहुतरवत्समण्डलैः सतेमनैर्निरगमदीश जेमनैः ॥

विनिर्यतस्तव चरणाम्बुजद्वयादुदञ्चितं त्रिभुवनपावनं रजः ।
महर्षयः पुलकधरैः कलेबरैरुदूहिरे धृतभवदीक्षणोत्सवाः ॥

प्रचारयत्यविरलशाद्वले तले पशून्विभो भवति समं कुमारकैः ।
अघासुरो न्यरुणदघाय वर्तनीं भयानकः सपदि शयानकाकृतिः ॥

महाचलप्रतिमतनोर्गुहानिभप्रसारितप्रथितमुखस्य कानने ।
मुखोदरं विहरणकौतुकाद्गताः कुमारकाः किमपि विदूरगे त्वयि ॥

प्रमादतः प्रविशति पन्नगोदरं क्वथत्तनौ पशुपकुले सवात्सके ।
विदन्निदं त्वमपि विवेशिथ प्रभो सुहृज्जनं विशरणमाशु रक्षितुम् ॥

गळोदरे विपुलितवर्ष्मणा त्वया महोरगे लुठति निरुद्धमारुते ।
द्रुतं भवान्विदलितकण्ठमण्डलो विमोचयन्पशुपशून् विनिर्ययौ ॥

क्षणं दिवि त्वदुपगमार्थमास्थितं महासुरप्रभवमहो महो महत् ।
विनिर्गते त्वयि तु निलीनमञ्जसा नभःस्थले ननृतुरथो जगुस्सुराः ॥

सविस्मयैः कमलभवादिभिः सुरैरनुद्रुतस्तदनु गतः कुमारकैः ।
दिने पुनस्तरुणदशामुपेयुषि स्वकैर्भवानतनुत भोजनोत्सवम् ॥

विषाणिकामपि मुरळीं नितम्बके निवेशयन्कबळधरः कराम्बुजे ।
प्रहासयन्कलवचनैः कुमारकान् बुभोजिथ त्रिदशगणैर्मुदा नुतः ॥

सुखाशनं त्विह तव गोपमण्डले मखाशनात्प्रियमिव देवमण्डले ।
इति स्तुतस्त्रिदशवरैर्जगत्पते मरुत्पुरीनिलय गदात्प्रपाहि माम् ॥

५२ ब्रह्म गर्व शमनम् (The stealing of the calves by Brahma)

अन्यावतारनिकरेष्वनिरीक्षितं ते
भूमातिरेकमभिवीक्ष्य तदाघमोक्षे ।
ब्रह्मा परीक्षितुमनाः स परोक्षभावं
निन्येऽथ वत्सकगणान्प्रवितत्य मायाम् ॥ ५२-१ ॥

वत्सानवीक्ष्य विवशे पशुपोत्करे ता-
नानेतुकाम इव धातृमतानुवर्ती ।
त्वं सामिभुक्तकबळो गतवांस्तदानीं
भुक्तांस्तिरोधित सरोजभवः कुमारान् ॥ ५२-२ ॥

वत्सायितस्तदनु गोपगणायितस्त्वं
शिक्यादिभाण्डमुरळीगवलादिरूपः ।
प्राग्वद्विहृत्य विपिनेषु चिराय सायं
त्वं माययाथ बहुधा व्रजमाययाथ ॥ ५२-३ ॥

त्वामेव शिक्यागवलादिमयं दधानो
भूयस्त्वमेव पशुवत्सकबालरूपः ।
गोरूपिणीभिरपि गोपवधूमयीभि-
रासादितोऽसि जननीभिरतिप्रहर्षात् ॥ ५२-४ ॥

जीवं हि किञ्चिदभिमानवशात्स्वकीयं
मत्वा तनूज इति रागभरं वहन्त्यः ।
आत्मानमेव तु भवन्तमवाप्य सूनुं
प्रीतिं ययुर्न कियतीं वनिताश्च गावः ॥ ५२-५ ॥

एवं प्रतिक्षणविजृम्भितहर्षभार-
निश्शेषगोपगणलालितभूरिमूर्तिम् ।
त्वामग्रजोऽपि बुबुधे किल वत्सरान्ते
ब्रह्मात्मनोरपि महान्युवयोर्विशेषः ॥ ५२-६ ॥

वर्षावधौ नवपुरातनवत्सपालान्
दृष्ट्वा विवेकमसृणे द्रुहिणे विमूढे ।
प्रादीदृशः प्रतिनवान्मकुटाङ्गदादि-
भूषांश्चतुर्भुजयुजः सजलाम्बुदाभान् ॥ ५२-७ ॥

प्रत्येकमेव कमलापरिलालिताङ्गान्
भोगीन्द्रभोगशयनान्नयनाभिरामान् ।
लीलानिमीलितदृशः सनकादियोगि-
व्यासेवितान्कमलभूर्भवतो ददर्श ॥ ५२-८ ॥

नारायणाकृतिमसंख्यतमान्निरीक्ष्य
सर्वत्र सेवकमपि स्वमवेक्ष्य धाता ।
मायानिमग्नहृदयो विमुमोह याव-
देको बभूविथ तदा कबळार्धपाणिः ॥ ५२-९ ॥

नश्यन्मदे तदनु विश्वपतिं मुहुस्त्वां
नत्वा च नूतवति धातरि धाम याते ।
पोतैः समं प्रमुदितैः प्रविशन्निकेतं
वातालयाधिप विभो परिपाहि रोगात् ॥ ५२-१० ॥

५३ धेनुकासुर वधः (The slaying of Dhenukasura)

अतीत्य बाल्यं जगतां पते त्वम् उपेत्य पौगण्डवयो मनोज्ञम् ।
उपेक्ष्य वत्सावनमुत्सवेन प्रावर्तथा गोगणपालनायाम् ॥ ५३-१ ॥

उपक्रमस्यानुगुणैव सेयं मरुत्पुराधीश तव प्रवृत्तिः ।
गोत्रापरित्राणकृतेऽवतीर्णस्तदेव देवाऽऽरभथास्तदा यत् ॥ ५३-२

कदापि रामेण समं वनान्ते वनश्रियं वीक्ष्य चरन्सुखेन ।
श्रीदामनाम्नः स्वसखस्य वाचा मोदादगा धेनुककाननं त्वम् ॥५३-३

उत्तालतालीनिवहे त्वदुक्त्या बलेन धूतेऽथ बलेन दोर्भ्याम् ।
मृदुः खरश्चाभ्यपतत्पुरस्तात् फलोत्करो धेनुकदानवोऽपि ॥ ५३-४

समुद्यतो धैनुकपालनेऽहं वधं कथं धैनुकमद्य कुर्वे ।
इतीव मत्वा ध्रुवमग्रजेन सुरौघयोद्धारमजीघतस्त्वम् ॥ ५३-५ ॥

तदीयभृत्यानपि जम्बुकत्वेनोपागतानग्रजसंयुतस्त्वम् ।
जम्बूफलानीव तदा निरास्थस्तालेषु खेलन्भगवन् निरास्थः ॥५३-६

विनिघ्नति त्वय्यथ जम्बुकौघं सनामकत्वाद्वरुणस्तदानीम् ।
भयाकुलो जम्बुकनामधेयं श्रुतिप्रसिद्धं व्यधितेति मन्ये ॥ ५३-७ ॥

तवावतारस्य फलं मुरारे सञ्जातमद्येति सुरैर्नुतस्त्वम् ।
सत्यं फलं जातमिहेति हासी बालैः समं तालफलान्यभुङ्क्थाः ॥

मधुद्रवस्रुन्ति बृहन्ति तानि फलानि मेदोभरभृन्ति भुक्त्वा ।
तृप्तैश्च दृप्तैर्भवनं फलौघं वहद्भिरागाः खलु बालकैस्त्वम् ॥ ५३-९ ॥

हतो हतो धेनुक इत्युपेत्य फलान्यदद्भिर्मधुराणि लोकैः ।
जयेति जीवेति नुतो विभो त्वं मरुत्पुराधीश्वर पाहि रोगात् ॥५३-१०

५४ यमुनाह्रदे कालियः (The reason for Kaliya coming to the Yamuna)

त्वत्सेवोत्कः सौभारिर्नाम पूर्वं कालिन्द्यन्तर्द्वादशाब्दं तपस्यन् ।
मीनव्राते स्नेहवान्भोगलोले तार्क्ष्यं साक्षादैक्षताग्रे कदाचित् ॥

त्वद्वाहं तं सक्षुधं तृक्षसूनुं मीनं कञ्चिज्जक्षतं लक्षयन् सः ।
तप्तश्चित्ते शप्तवानत्र चेत्त्वं जन्तून् भोक्ता जीवितं चापि मोक्ता ॥

तस्मिन्काले कायः क्ष्वेळदर्पात्सर्पारातेः कल्पितं भागमश्नन् ।
तेन क्रोधात्त्वत्पदाम्भोजभाजा पक्षक्षिप्तस्तद्दुरापं पयोऽगात् ॥

घोरे तस्मिन्सूरजानीरवासे तीरे वृक्षा विक्षताः क्ष्वेळवेगात् ।
पक्षिव्राताः पेतुरभ्रे पतन्तः कारुण्यार्द्रं त्वन्मनस्तेन जातम् ॥

काले तस्मिन्नेकदा सीरपाणिं मुक्त्वा याते यामुनं काननान्तम् ।
त्वय्युद्दामग्रीष्मभीष्मोष्मतप्ता गोगोपाला व्यापिबन् क्ष्वेळतोयम् ॥

नश्यज्जीवान् विच्युतान् क्ष्मातले तान् विश्वान् पश्यन्नच्युत त्वं दयार्द्रः ।
प्राप्योपान्तं जीवयामासिथ द्राक् पीयूषाम्भोवर्षिभिः श्रीकटाक्षैः ॥

किं किं जातो हर्षवर्षातिरेकः सर्वाङ्गेष्वित्युत्थिता गोपसङ्घाः ।
दृष्ट्वाऽग्रे त्वां त्वत्कृतं तद्विदन्तस्त्वामालिङ्गन् दृष्टनानाप्रभावाः ॥

गावश्चैवं लब्धजीवाः क्षणेन स्फीतानन्दास्त्वां च दृष्ट्वा पुरस्तात् ।
द्रागावव्रुः सर्वतो हर्षबाष्पं व्यामुञ्चन्त्यो मन्दमुद्यन्निनादाः ॥

रोमाञ्चोऽयं सर्वतो नः शरीरे भूयस्यन्तः काचिदानन्दमूर्छा ।
आश्चर्योऽयं क्ष्वेळवेगो मुकुन्देत्युक्तो गोपैर्नन्दितो वन्दितोऽभूः ॥

एवं भक्तान्मुक्तजीवानपि त्वं मुग्धापाङ्गैरस्तरोगांस्तनोषि ।
तादृग्भूतस्फीतकारुण्यभूमा रोगात्पाया वायुगेहाधिनाथ ॥

५५ कालिय मर्दनम् (Krishna's dance on Kaliya)

अथ वारिणि घोरतरं फणिनं प्रतिवारयितुं कृतधीर्भगवन् ।
द्रुतमारिथ तीरगनीपतरुं विषमारुतशोषितपर्णचयम् ॥ ५५-१ ॥

अधिरुह्य पदाम्बुरुहेण च तं नवपल्लवतुल्यमोज्ञरुचा ।
ह्रदवारिणि दूरतरं न्यपतः परिघूर्णितघोरतरङ्गगणे ॥ ५५-२ ॥

भुवनत्रयभारभृतो भवतो गुरुभारविकम्पिविजृम्भिजला ।
परिमज्जयति स्म धनुःशतकं तटिनी झटिति स्फुटघोषवती ॥५५-३

अथ दिक्षु विदिक्षु परिक्षुभितभ्रमितोदरवारिनिनादभरैः ।
उदकादुदगादुरगाधिपतिस्त्वदुपान्तमशान्तरुषान्धमनाः ॥ ५५-४

फणशृङ्गसहस्रविनिस्सृमरज्वलदग्निकणोग्रविषाम्बुधरम् ।
पुरतः फणिनं समलोकयथा बहुशृङ्गिणमञ्जनशैलमिव ॥ ५५-५ ॥

ज्वलदक्षिपरिक्षरदुग्रविषश्वसनिष्मभरः स महाभुजगः ।
परिदश्य भवन्तमनन्तबलं समवेष्टयदस्फुटचेष्टमहो ॥ ५५-६ ॥

अविलोक्य भवन्तमथाकुलिते तटगामिनि बालकधेनुगणे ।
व्रजगेहतलेऽप्यनिमित्तशतं समुदीक्ष्य गता यमुनां पशुपाः ॥५५-७

अखिलेषु विभो भवदीयदशामवलोक्य जिहासुषु जीवभरम् ।
फणिबन्धनमाशु विमुच्य जवादुदगम्यत हासजुषा भवता ॥ ५५-८

अधिरुह्य ततः फणिराजफणान्ननृते भवता मृदुपादरुचा ।
कलशिञ्जितनूपुरमञ्जुमिलत्करकङ्कणसंकुलसंक्वणितम् ॥ ५५-९ ॥

जहृषुः पशुपास्तुतुषुर्मुनयो ववृषुः कुसुमानि सुरेन्द्रगणाः ।
त्वयि नृत्यति मारुतगेहपते परिपाहि स मां त्वमदान्तगदात् ॥५५-१०

५६ कालिय अनुग्रहः (The lord blesses Kaliya)

रुचिरकम्पितकुण्डलमण्डलः सुचिरमीश ननर्तिथ पन्नगे।
अमरताडितदुन्दुभिसुन्दरं वियति गायति दैवतयौवते॥ ५६-१॥

नमति यद्यदमुष्य शिरो हरे परिविहाय तदुन्नतमुन्नतम्।
परिमथन्पदपङ्करुहा चिरं व्यहरथाः करताळमनोहरम्॥ ५६-२॥

त्वदवभग्नविभुग्नफणागणे गलितशोणितशोणितपाथसि।
फणिपतावववसीदति सन्नतास्तदबलास्तव माधव पादयोः॥ ५६-३

अयि पुरैव चिराय परिश्रुतत्वदनुभावविलीनहृदो हि ताः।
मुनिभिरप्यनवाप्यपथैः स्तवैर्नुनुवुरीश भवन्तमयन्त्रितम्॥ ५६-४

फणिवधूजनभक्तिविलोकनप्रविकसत्करुणाकुलचेतसा।
फणिपतिर्भवताच्युत जीवितस्त्वयि समर्पितमूर्तिरवानमत्॥५६-५

रमणकं व्रजे वारिधिमध्यगं फणिरिपुर्न करोति विरोधिताम्।
इति भवद्वचनान्यतिमानयन् फणिपतिर्निरगादुरगैः समम्॥ ५६-६

फणिवधूजनदत्तमणिव्रजज्वलितहारदुकूलविभूषितः।
तटगतैः प्रमदाश्रुविमिश्रितैः समगथाः स्वजनैर्दिवसावधौ॥ ५६-७

निशि पुनस्तमसा व्रजमन्दिरं व्रजितुमक्षम एव जनोत्करे।
स्वपति तत्र भवच्चरणाश्रये दवकृशानुररुन्ध समन्ततः॥ ५६-८॥

प्रबुधितानथ पालय पालयेत्युदयदार्तरवान् पशुपालकान्।
अवितुमाशु पपाथ महानलं किमिह चित्रमयं खलु ते मुखम्॥५६-९

शिखिन वर्णत एव हि पीतता परिलसत्युधना क्रिययाऽप्यसौ।
इति नुतः पशुपैर्मुदितैर्विभो हर हरे दुरितैः सह मे गदान्॥ ५६-१०

५७ प्रलम्बासुर वधः (The slaying of Pralambasura)

रामसखः क्वापि दिने कामद भगवन् गतो भवान्विपिनम् ।
सूनुभिरपि गोपानां धेनुभिरभिसंवृतो लसद्वेषः ॥ ५७-१ ॥

सन्दर्शयन्बलाय स्वैरं बृन्दावनश्रियं विमलाम् ।
काण्डीरैः सह बालैर्भाण्डीरकमागमो वटं क्रीडन् ॥ ५७-२ ॥

तावत्तावकनिधनस्पृहयालुर्गोपमूर्तिरदयालुः ।
दैत्यः प्रलम्बनामा प्रलम्बबाहुं भवन्तमापेदे ॥ ५७-३ ॥

जानन्नप्यविजानन्निव तेन समं निबद्धसौहार्दः ।
वटनिकटे पटुपशुपव्याबद्धं द्वन्द्वयुद्धमारब्धाः ॥ ५७-४ ॥

गोपान्विभज्य तन्वन्सङ्घं बलभद्रकं भवत्कमपि ।
त्वद्बलभीरुं दैत्यं त्वद्बलगतमन्वमन्यथा भगवन् ॥ ५७-५ ॥

कल्पितविजेतृवहने समरे परयूथगं स्वदयिततरम् ।
श्रीदामानमधत्थाः पराजितो भक्तदासतां प्रथयन् ॥ ५७-६ ॥

एवं बहुषु विभूमन् बालेषु वहत्सु वाह्यमानेषु ।
रामविजितः प्रलम्बो जहार तं दूरतो भवद्भीत्या ॥ ५७-७ ॥

त्वद्दूरं गमयन्तं तं दृष्ट्वा हलिनि विहितगरिमभरे ।
दैत्यः स्वरूपमागाद्यद्रूपात्स हि बलोऽपि चकितोऽभूत् ॥ ५७-८

उच्चतया दैत्यतनोस्त्वन्मुखमालोक्य दूरतो रामः ।
विगतभयो दृढमुष्ट्या भृशदुष्टं सपदि पिष्टवानेनम् ॥ ५७-९ ॥

हत्वा दानववीरं प्राप्तं बलमालिलिङ्गिथ प्रेम्णा ।
तावन्मिळतोर्युवयोः शिरसि कृता पुष्पवृष्टिरमरगणैः ॥ ५७-१० ॥

आलम्बो भुवनानां प्रालम्बं निधनमेवमारचयन् ।
कालं विहाय सद्यो लोलम्बरुचे हरे हरेः क्लेशान् ॥ ५७-११ ॥

५८ दावाग्नि मोक्ष (Rescue from forest fire)

त्वयि विहरणलोले बालजालैः प्रलम्ब-
प्रमथनसविळम्बे धेनवः स्वैरचाराः ।
तृणकुतुकनिविष्टा दूरदूरं चरन्त्यः
किमपि विपिनमैषीकाख्यमीषांबभूवुः ॥ ५८-१ ॥

अनधिगतनिदाघक्रौर्यबृन्दावनान्तात्
बहिरिदमुपयाताः काननं धेनवस्ताः ।
तव विरहविषण्णा ऊष्मलग्रीष्मताप-
प्रसरविसरदम्भस्याकुलाः स्तम्भमापुः ॥ ५८-२ ॥

तदनु सह सहायैर्दूरमन्विष्य शौरे
गळितसरणिमुञ्जारण्यसञ्जातखेदम् ।
पशुकुलमभिवीक्ष्य क्षिप्रमानेतुमारात्
त्वयि गतवति ही ही सर्वतोऽग्निर्जजृम्भे ॥ ५८-३ ॥

सकलहरिति दीप्ते घोरभाङ्कारभीमे
शिखिनि विहतमार्गा अर्धदग्धा इवार्ताः ।

अहह भुवनबन्धो पाहि पाहीति सर्वे
शरणमुपगतास्त्वां तापहर्तारमेकम् ॥ ५८-४ ॥

अलमलमतिभीत्य सर्वतो मीलयध्वं
भृशमिति तव वाचा मीलिताक्षेषु तेषु ।
क्वनु दवदहनोऽसौ कुत्र मुञ्जाटवी सा
सपदि ववृतिरे ते हन्त भण्डीरदेशे ॥ ५८-५ ॥

जय जय तव माया केयमीशेति तेषां
नुतिभिरुदितहासो बद्धनानाविलासः ।
पुनरपि विपिनान्ते प्राचरः पाटलादि-
प्रसवनिकरमात्रग्राह्यघर्मानुभावे ॥ ५८-६ ॥

त्वयि विमुखविमोच्चैस्तापभारं वहन्तं
तव भजनवदन्तः पङ्कमुच्छोषयन्तम् ।
तव भुजवदुदञ्चत् भूरितेजःप्रवाहं
तपसमयमनैषीर्यामुनेषु स्थलेषु ॥ ५८-७ ॥

तदनु जलदजालैस्त्वद्वपुस्तुल्यभाभि-
र्विकसदमलविद्युत्पीतवासोविलासैः ।
सकलभुवनभाजां हर्षदां वर्षवेलां
क्षितिधरकुहरेषु स्वैरवासी व्यनैषीः ॥ ५८-८ ॥

कुहरतलनिविष्टं त्वां गरिष्ठं गिरीन्द्रः
शिखिकुलनवकेकाकाकुभिः स्तोत्रकारी ।

स्फुटकुटजकदम्बस्तोमपुष्पाञ्जलिं च
प्रविदधदनुभेजे देव गोवर्धनोऽसौ ॥ ५८-९ ॥

अथ शरदमुपेतां तां भवद्भक्तचेतो-
विमलसलिलपूरां मानयन्काननेषु ।
तृणाममलवनान्ते चारु सञ्चारयन् गाः
पवनपुरपते त्वं देहि मे देहसौख्यम् ॥ ५८-१० ॥

५९ वेणुगानम् (Krishna playing the flute)

त्वद्वपुर्नवकलायकोमळं प्रेमदोहनमशेषमोहनम् ।
ब्रह्म तत्त्वपरचिन्मुदात्मकं वीक्ष्य सम्मुमुहुरन्वहं स्त्रियः ॥ ५९-१

मन्मथोन्मथितमानसाः क्रमात्त्वद्विलोकनरतास्ततस्ततः ।
गोपिकास्तव न सेहिरे हरे काननोपगतिमप्यहर्मुखे । । ५९-२ ॥

निर्गते भवति दत्तदृष्टयस्त्वद्गतेन मनसा मृगेक्षणाः ।
वेणुनादमुपकर्ण्य दूरतस्त्वद्विलासकथयाभिरेमिरे ॥ ५९-३ ॥

काननान्तमितवान्भवानपि स्निग्धपादपतले मनोरमे ।
व्यत्ययाकलितपादमास्थितः प्रत्यपूरयत वेणुनाळिकाम् ॥ ५९-४

मारबाणधुतखेचरीकुलं निर्विकारपशुपक्षिमण्डलम् ।
द्रावणं च दृषदामपि प्रभो तावकं व्यजनि वेणुकूजितम् ॥ ५९-५ ॥

वेणुरन्ध्रतरलाङ्गुलीदलं ताळसञ्चलितपादपल्लवम् ।
तत्स्थितं तव परोक्षमप्यहो संविचिन्त्य मुमुहुर्व्रजाङ्गनाः ॥ ५९-६ ॥

निर्विशङ्कभवदङ्गदर्शिनीः खेचरीः खगमृगान्पशूनपि ।
त्वत्पदप्रणयि काननं च ताः धन्यधन्यमिति नन्वमानयन् ॥५९-७

आपिषेयमधरामृतं कदा वेणुभुक्तरसशेषमेकदा ।
दूरतो बत कृतं दुराशयेत्याकुला मुहुरिमाः समामुहन् ॥ ५९-८ ॥

प्रत्यहं च पुनरित्थमङ्गनाश्चित्तयोनिजनितादनुग्रहात् ।
बद्धरागविवशास्त्वयि प्रभो नित्यमापुरिह कृत्यमूढताम् ॥ ५९-९ ॥

रागस्तावज्जायते हि स्वभावान्मोक्षोपाये यत्नतः स्यान्न वा स्यात् ।
तासां त्वेकं तद्द्वयं लब्धमासीद्भाग्यं भाग्यं पाहि मां मारुतेश ॥५९-१०

६० गोपीवस्त्रापहरणम् (Stealing the clothes of the Gopikas)

मदनातुरचेतसोऽन्वहं भवदङ्घ्रिद्वयदास्यकाम्यया ।
यमुनातटसीम्नि सैकतीं तरळाक्ष्यो गिरिजां समार्चिचन् ॥ ६०-१ ॥

तव नामकथारताः समं सुदृशः प्रातरुपागताः नदीम् ।
उपहारशतैरपूजयन् दयितो नन्दसुतो भवेदिति ॥ ६०-२ ॥

इति मासमुपाहितव्रतास्तरळाक्षीरभिवीक्ष्य ता भवान् ।
करुणामृदुलो नदीतटं समयासीत्तदनुग्रहेच्छया ॥ ६०-३ ॥

नियमावसितौ निजाम्बरं तटसीमन्यवमुच्य तास्तदा ।
यमुनाजलखेलनाकुलाः पुरतस्त्वामवलोक्य लज्जिताः ॥ ६०-४ ॥

त्रपया नमिताननास्वथो वनितास्वम्बरजालमन्तिके ।
निहितं परिगृह्य भूरुहो विटपं त्वं तरसाधिरूढवान् ॥ ६०-५ ॥

इह तावदुपेत्य नीयतां वसनं वः सुदृशो यथायथम् ।
इति नर्ममृदुस्मिते त्वयि ब्रुवति व्यामुमुहे वधूजनैः ॥ ६०-६ ॥

अयि जीव चिरं किशोर नस्तव दासीरवशीकरोषि किम् ।
प्रदिशाम्बरमम्बुजेक्षणेत्युदितस्त्वं स्मितमेव दत्तवान् ॥ ६०-७ ॥

अधिरुह्य तटं कृताञ्जलीः परिशुद्धाः स्वगतीर्निरीक्ष्य ताः ।
वसनान्यखिलान्यनुग्रहं पुनरेवं गिरमप्यदा मुदा ॥ ६०-८ ॥

विदितं ननु वो मनीषितं वदितारस्त्विह योग्यमुत्तरम् ।
यमुनापुलिने सचन्द्रिकाः क्षणदा इत्यबलास्त्वमूचिवान् ॥ ६०-९ ॥

उपकर्ण्य भवन्मुखच्युतं मधुनिष्यन्दि वचो मृगीदृशः ।
प्रणयादयि वीक्ष्य वीक्ष्य ते वदनाब्जं शनकैर्गृहं गताः ॥ ६०-१० ॥

इति नन्वनुगृह्य बल्लवीर्विपिनान्तेषु पुरेव सञ्चरन् ।
करुणाशिशिरो हरे हर त्वरया मे सकलामयावलिम् ॥ ६०-११ ॥

६१ विप्र-पत्नी-अनुग्रगः (Blessing vedic sacrifices performers’ wives)

ततश्च वृन्दावनतोऽतिदूरतो वनं गतस्त्वं खलु गोपगोकुलैः ।
हृदन्तरे भक्ततरद्विजाङ्गनाकदम्बकानुग्रहणाग्रहं वहन् ॥

ततो निरीक्ष्याशरणे वनान्तरे किशोरलोकं क्षुधितं तृषाकुलम् ।
अदूरतो यज्ञपरान् द्विजान्प्रति व्यसर्जयो दीदिवियाचनाय तान् ॥

गतेष्वथो तेष्वभिधाय तेऽभिधां कुमारकेष्वोदनयाचिषु प्रभो ।
श्रुतिस्थिरा अप्यभिनिन्द्युरश्रुतिं न किञ्चिदूचुश्च महीसुरोत्तमाः ॥

अनादरात् खिन्नधियो हि बालकाः समाययुर्युक्तमिदं हि यज्वसु ।
चिरादभक्ताः खलु ते महीसुराः कथं हि भक्तं त्वयि तैः समर्प्यते ॥

निवेदयध्वं गृहिणीजनाय मां दिशेयुरन्नं करुणाकुला इमाः ।
इति स्मितार्द्रं भवतेरिता गतास्ते दारका दारजनं ययाचिरे ॥

गृहीतनाम्नि त्वयि सम्भ्रमाकुलाश्चतुर्विधं भोज्यरसं प्रगृह्य ताः ।
चिरं धृतत्वत्प्रविलोकनाग्रहाः स्वकैर्निरुद्धा अपि तूर्णमाययुः ॥

विलोलपिञ्छं चिकुरे कपोलयोः समुल्लसत्कुण्डलमार्द्रमीक्षिते ।
निधाय बाहुं सुहृदंससीमनि स्थितं भवन्तं समलोकयन्त ताः ॥

तदा च काचित्त्वदुपागमोद्यता गृहीतहस्ता दयितेन यज्वना ।
तदैव सञ्चिन्त्य भवन्तमञ्जसा विवेश कैवल्यमहो कृतिन्यसौ ॥

आदाय भोज्यान्यनुगृह्य ताः पुनस्त्वदङ्गसङ्गस्पृहयोज्झतीर्गृहम् ।
विलोक्य यज्ञाय विसर्जयन्निमाश्चकर्थ भर्तॄनपि तास्वगर्हणान् ॥

निरूप्य दोषं निजमङ्गनाजने विलोक्य भक्तिं च पुनर्विचारिभिः ।
प्रबुद्धतत्त्वैस्त्वमभिष्टुतो द्विजैर्मरुत्पुराधीश निरुन्धि मे गदान् ॥

६२ गोवर्द्धन-बलिः (The blocking of the sacrifice to Indra)

कदाचिद्गोपालान् विहितमखसम्भारविभवान्
निरीक्ष्य त्वं शौरे मघवमदमुध्वंसितुमनाः ।
विजानन्नप्येतान् विनयमृदु नन्दादिपशुपा-
नपृच्छः को वायं जनक भवतामुद्यम इति ॥६२-१ ॥

बभाषे नन्दस्त्वां सुत ननु विधेयो मघवतो
मखो वर्षे वर्षे सुखयति स वर्षेण पृथिवीम्।
नृणां वर्षायत्तं निखिलमुपजीव्यं महितले
विशेषादस्माकं तृणसलिलजीवा हि पशवः॥६२-२॥

इति श्रुत्वा वाचं पितुरयि भवानाह सरसं
धिगेतन्नो सत्यं मघवजनिता वृष्टिरिति यत्।
अदृष्टं जीवानां सृजति खलु वृष्टिं समुचितां
महारण्ये वृक्षाः किमिव बलिमिन्द्राय ददते॥६२-३॥

इदं तावत्सत्यं यदिह पशवो नः कुलधनं
तदाजीव्यायासौ बलिरचलभर्त्रे समुचितः।
सुरेभ्योऽप्युत्कृष्टा ननु धरणिदेवाः क्षितितले
ततस्तेऽप्याराध्या इति जगदिथ त्वं निजजनाम्॥६२-४ ॥

भवद्वाचं श्रुत्वा बहुमतियुतास्तेऽपि पशुपा
द्विजेन्द्रानर्चन्तो बलिमददुरुच्चैः क्षितिभृते।
व्यधुः प्रादक्षिण्यं सुभृशमनमन्नादरयुता-
स्त्वमादः शैलात्मा बलिमखिलमाभीरपुरतः॥६२-५ ॥

अवोचश्चैवं तान्किमिह वितथं मे निगदितं
गिरीन्द्रो नन्वेषु स्वबलिमुपभूङ्क्ते स्ववपुषा।
अयं गोत्रो गोत्रद्विषि च कुपिते रक्षितुमलं
समस्तानित्युक्ता जहृषुरखिला गोकुलजुषः॥६२-६॥

परिप्रीताः याताः खलु भवदुपेता व्रजजुषो
व्रजं यावत्तावन्निजमखविभङ्गं निशमयन्।
भवन्तं जानन्नप्यधिकरजसाक्रान्तहृदयो
न सेहे देवेन्द्रस्त्वदुपरचितात्मोन्नतिरपि ॥६२-७ ॥

मनुष्यत्वं यातो मधुभिदपि देवेष्वविनयं
विधत्ते चेन्नष्टस्त्रिदशसदसां कोऽपि महिमा।
ततश्च ध्वंसिष्ये पशुपहतकस्य श्रियमिति
प्रवृत्तस्त्वां जेतुं स किल मघवा दुर्मदनिधिः ॥६२-८ ॥

त्वदावासं हन्तुं प्रलयजलदानम्बरभुवि
प्रहिण्वन् बिभ्राणः कुलिशमयमभ्रेभगमनः।
प्रतस्थेऽन्यैरन्तर्दहनमरुदाद्यैर्विहसितो
भवन्माया नैव त्रिभुवनपते मोहयति कम् ॥६२-९ ॥

सुरेन्द्रः क्रुद्धश्चेत् द्विजकरुणया शैलकृपया-
प्यनातङ्कोऽस्माकं नियत इति विश्वास्य पशुपान्।
अहो किं नायातो गिरिभिदिति सञ्चिन्त्य निवसन्
मरुद्गेहाधीश प्रणुद मुरवैरिन् मम गदान् ॥६२-१० ॥

६३ गोवर्द्धन-उद्धारणम् (Holding up the Govardhana mountain)

ददृशिरे किल तत्क्षणमक्षत
स्तनितजृम्भितकम्पितदिक्तटाः।

सुषमया भवदङ्गतुलां गता
व्रजपदोपरि वारिधरास्त्वया ॥६३-१ ॥

विपुलकरकमिश्रैस्तोयधारानिपातै-
र्दिशि दिशि पशुपानां मण्डले दण्ड्यमाने ।
कुपितहरिकृतान्नः पाहि पाहीति तेषां
वचनमजित श्रुण्वन्मा बिभीतेत्यभाणीः ॥६३-२ ॥

कुल इह खलु गोत्रो दैवतं गोत्रशत्रो-
र्विहतिमिह स रुन्ध्यात्को नुः वः संशायोऽस्मिन् ।
इति सहसितवादी देव गोवर्धनाद्रिं
त्वरितमुदमुमूलो मूलतो बाल दोर्भ्याम् ॥६३-३ ॥

तदनु गिरिवरस्य प्रोद्धृतस्यास्य तावत्
सिकतिलमृदुदेशे दूरतो वारितापे ।
परिकरपरिमिश्रान्धेनुगोपानधस्ता-
दुपनिदधदधत्था हस्तपद्मेन शैलम् ॥६३-४ ॥

भवति विधृतशैले बालिकाभिर्वयस्यै-
रपि विहितविलासं केळिलापादिलोले ।
सविधमिलितधेनूरेकहस्तेन कण्डू-
यति सति पशुपालास्तोषमैषन्त सर्वे ॥६३-५ ॥

अतिमहान् गिरिरेष तु वामके करसरोरुहि तं धरते चिरम् ।
किमिदमद्भुतमद्रिबलन्विति त्वदवलोकिभिराकथि गोपकैः ॥६३-६

अहह धार्ष्ट्यममुष्य वटोर्गिरिं व्यथितबाहुरसाववरोपयेत् ।
इति हरिस्त्वयि बद्धविगर्हणो दिवससप्तकमुग्रमवर्षयत् ॥६३-७ ॥

अचलति त्वयि देव पदात्पदं गलितसर्वजले च घनोत्करे ।
अपहृते मरुता मरुतां पतिस्त्वदभिशङ्कितधीः समुपाद्रवत् ॥६३-८

शममुपेयुषि वर्षभरे तदा पशुपधेनुकुले च विनिर्गते ।
भुवि विभो समुपाहितभूधरः प्रमुदितैः पशुपैः परिरेभिषे ॥६३-९ ॥

धरणिमेव पुरा धृतवानसि क्षितिधरोद्धरणे तव कः श्रमः ।
इति नुतस्त्रिदशैः कमलापते गुरुपुरालय पालय मां गदात् ॥६३-१०

६४ गोविन्दाभिषेकः (Crowning as Govinda)

आलोक्य शैलोद्धरणादिरूपं प्रभावमुच्चैस्तव गोपलोकाः ।
विश्वेश्वरं त्वामभिमत्य विश्वे नन्दः भवज्जातकमन्वपृच्छन् ॥६४-१

गर्गोदितो निर्गदितो निजाय वर्गाय तातेन तव प्रभावः ।
पूर्वाधिकस्त्वय्यनुराग एषामैधिष्ट तावद्बहुमानभारः ॥६४-२ ॥

ततोऽवमानोदिततत्त्वबोधः सुराधिराजः सह दिव्यगव्या ।
उपेत्य तुष्टाव स नष्टगर्वः स्पृष्ट्वा पदाब्जं मणिमौलिना ते ॥ ६४-३

स्नेहस्तुनैस्त्वां सुरभिः पयोभिर्गोविन्दनामाङ्कितमभ्यषिञ्चत् ।
ऐरावतोपाहृतदिव्यगङ्गापाथोभिरिन्द्रोऽपि च जातहर्षः ॥६४-४ ॥

जगत्त्रयेशे त्वयि गोकुलेशे तथाऽभिषिक्ते सति गोपवाटः ।
नोकेऽपि वैकुण्ठपदेऽप्यलभ्यां श्रियं प्रपेदे भवतः प्रभावात् ॥ ६४-५

कदाचिदन्तर्यमुनं प्रभाते स्नायन् पिता वारुणपूरुषेण ।
नीतस्तमानेतुमगाः पुरीं त्वं तां वारुणीं कारणमर्त्यरूपः ॥६४-६ ॥

ससम्भ्रमं तेन जलाधिपेन प्रपूजितस्त्वं प्रतिगृह्य तातम् ।
उपागतस्तत्क्षणमात्मगेहं पिताऽवदत्तच्चरितं निजेभ्यः ॥६४-७ ॥

हरिं विनिश्चित्य भवन्तमेतान् भवत्पदालोकनबद्धतृष्णान् ।
निरीक्ष्य विष्णो परमं पदं तद्दुरापमन्यैस्त्वमदीदृशस्तान् ॥६४-८ ॥

स्फुरत्परानन्दरसप्रवाहप्रपूर्णकैवल्यमहापयोधौ ।
चिरं निमग्नाः खलु गोपसङ्घास्त्वयैव भूमन् पुनरुद्धृतास्ते ॥ ६४-९

करबदरवदेवं देव कुत्रावतारे
निजपदमनवाप्यं दर्शितं भक्तिभाजाम् ।
तदिह पशुपरूपी त्वं हि साक्षात्परात्मा
पवनपुरनिवासिन् पाहि मामामयेभ्यः ॥ ६४-१० ॥

६५ गोपीनां भगवत्समीप गमनम् (The Gopikas' coming to Krishna)

गोपीजनाय कथितं नियमावसाने
मारोत्सवं त्वमथ साधयितुं प्रवृत्तः ।
सान्द्रेण चान्द्रमहसा शिशिरीकृताशे
प्रापूरयो मुरलिकां यमुनावनान्ते ॥६५-१ ॥

सम्मूर्छनाभिरुदितस्वरमण्डलाभिः
सम्मूर्छयन्तमखिलं भुवनान्तरालम् ।

त्वद्वेणुनादमुपकर्ण्य विभो तरुण्य-
स्तत्तादृशं कमपि चित्तविमोहमापुः ॥६५-२ ॥

ता गेहकृत्यनिरतास्तनयप्रसक्ताः
कान्तोपसेवनपराश्च सरोरुहाक्ष्यः ।
सर्वं विसृज्य मुरलीरवमोहितास्ते
कान्तारदेशमयि कान्ततनो समेताः ॥६५-३ ॥

काश्चिन्निजाङ्गपरिभूषणमादधाना
वेणुप्रणादमुपकर्ण्य कृतार्धभूषाः ।
त्वामागता ननु तथैव विभूषिताभ्य-
स्ता एव संरुरुचिरे तव लोचनाय ॥६५-४ ॥

हारं नितम्बभूवि काचन धारयन्ती
काञ्चीं च कण्ठभुवि देव समागता त्वाम् ।
हारित्वमात्मजघनस्य मुकुन्द तुभ्यं
व्यक्तं बभाष इव मुग्धसुखी विशेषात् ॥६५-५ ॥

काचित्कुचे पुनरसज्जितकञ्चुलीका
व्यामोहतः परवधूभिरलक्ष्यमाणा ।
त्वामाययौ निरुपमप्रणयातिभार-
राज्याभिषेकविधये कलशीधरेव ॥६५-६ ॥

काश्चित् गृहात् किल निरेतुमपारयन्त्य-
स्त्वामेव देव हृदये सुदृढं विभाव्य ।

देहं विधूय परचित्सुखरूपमेकं
त्वामाविशन्परमिमा ननु धन्यधन्याः ॥६५-७ ॥

जारात्मना न परमात्मतया स्मरन्त्यो
नार्यो गताः परमहंसगतिं क्षणेन ।
तत्त्वां प्रकाशपरमात्मतनुं कथञ्चि-
च्चित्ते वहन्नमृतमश्रममश्नुवीय ॥६५-८ ॥

अभ्यागताभिरभितो व्रजसुन्दरीभि-
र्मुग्धस्मितार्द्रवदनः करुणावलोकी ।
निस्सीमकान्तिजलधिस्त्वमवेक्ष्यमाणो
विश्वैकहृद्य हर मे परमेश रोगान् ॥६५-९ ॥

६६ गोपीजनाह्लादनम् (Delighting the Gopikas)

उपयातानां सुदृशां कुसुमायुधबाणपातविवशानाम् ।
अभिवाञ्छितं विधातुं कृतमतिरपि ता जगाथ वाममिव ॥६६-१ ॥

गगनगतं मुनिनिवहं श्रावयितुं जगिथ कुलवधूधर्मम् ।
धर्म्यं खलु ते वचनं कर्म तु नो निर्मलस्य विश्वास्यम् ॥६६-२ ॥

आकर्ण्य ते प्रतीपां वाणीमेणीदृशः परं दीनाः ।
मा मा करुणासिन्धो परित्यजेत्यतिचिरं विलेपुस्ताः ॥६६-३ ॥

तासां रुदितैर्लपितैः करुणाकुलमानसो मुरारे त्वम् ।
ताभिः समं प्रवृत्तो यमुनापुळिनेषु काममभिरन्तुम् ॥६६-४ ॥

चन्द्रकरस्यन्दलसत्सुन्दरयमुनातटान्तवीथीषु ।
गोपीजनोत्तरीयैरापादितसंस्तरो न्यषीदस्त्वम् ॥६६-५ ॥

सुमधुरनर्मालपनैः करसंग्रहणैश्च चुम्बनोल्लासैः ।
गाढालिङ्गनसङ्गैस्त्वमङ्गनालोकमाकुलीचकृषे ॥६६-६ ॥

वासोहरणदिने यद्वासोहरणं प्रतिश्रुतं तासाम् ।
तदपि विभो रसविवशस्वान्तानां कान्तसुभ्रुवामदधाः ॥६६-७ ॥

कन्दलितघर्मलेशं कुन्दमृदुस्मेरवक्त्रपाथोजम् ।
नन्दसुत त्वां त्रिजगत्सुन्दरमुपगूह्य नन्दिता बालाः ॥६६-८ ॥

विरहेष्वङ्गारमयः शृङ्गारमयश्च सङ्गमेऽपि त्वम् ।
नितरामङ्गारमयस्तत्र पुनः सङ्गमेऽपि चित्रमिदम् ॥६६-९ ॥

राधातुङ्गपयोधरसाधुपरिरम्भलोलुपात्मानम् ।
आराधये भवन्तं पवनपुराधीश शमय सकलगदान् ॥६६-१० ॥

६७ भगवतः तिरोधानम् (Disappearance of the Lord etc)

स्फुरत्परानन्दरसात्मकेन त्वया समासादितभोगलीलाः ।
असीममानन्दभरं प्रपन्ना महान्तमापुर्मदमम्बुजाक्ष्यः ॥६७-१ ॥

निलीयतेऽसौ मयि मय्यमायं रमापतिर्विश्वमनोभिरामः ।
इतिस्म सर्वाः कलिताभिमाना निरीक्ष्य गोविन्द तिरोहितोऽभूः ॥

राधाभिधां तावदजातगर्वामतिप्रियां गोपवधूं मुरारे ।
भवानुपादाय गतो विदूरं तया सह स्वैरविहारकारी ॥६७-३ ॥

तिरोहितेऽथ त्वयि जाततापाः समं समेताः कमलायताक्ष्यः ।
वने वने त्वां परिमार्गयन्त्यो विषादमापुर्भगवन्नपारम् ॥६७-४ ॥

हा चूत हा चम्पक कर्णिकार हा मल्लिके मालति बालवल्ल्यः ।
किं वीक्षितो नो हृदयैकचोर इत्यादि तास्त्वत्प्रवणा विलेपुः ॥६७-५

निरीक्षितोऽयं सखि पङ्कजाक्षः पुरो ममेत्याकुलमालपन्ती ।
त्वां भावनाचक्षुषि वीक्ष्य काचित्तापं सखीनां द्विगुणीचकार ॥६७-६

त्वदात्मिकास्ता यमुनातटान्ते तवानुचक्रुः किल चेष्टितानि ।
विचित्य भूयोऽपि तथैव मानात् त्वया वियुक्तां ददृशुश्च राधाम् ॥६७-७

ततः समं ता विपिने समन्तात्तमोवतारावधि मार्गयन्त्यः ।
पुनर्विमिश्रा यमुनातटान्ते भृशं विलेपुश्च जगुर्गुणांस्ते ॥६७-८ ॥

तथाव्यथासंकुलमानसानां व्रजाङ्गनानां करुणैकसिन्धो ।
जगत्त्रयीमोहनमोहनात्मा त्वं प्रादुरासीरयि मन्दहासी ॥६७-९ ॥

सन्दिग्धसन्दर्शनमात्मकान्तं त्वां वीक्ष्य तन्व्यस्सहसा तदानीम् ।
किं किं न चक्रुः प्रमदातिभारात् स त्वं गदात्पालय मारुतेश ॥६७-१०

६८ गोपिकानां परमाह्लादः (The Gopikas in the Lord's company)

तव विलोकनाद्गोपिकाजनाः प्रमदसंकुलाः पङ्कजेक्षण ।
अमृतधारया संप्लुता इव स्तिमिततां दधुस्त्वत्पुरोगताः ॥६८-१ ॥

तदनु काचन त्वत्कराम्बुजं सपदि गृह्णती निर्विशङ्कितम् ।
घनपयोधरे संविधाय सा पुळकसंवृता तस्थुषी चिरम् ॥६८-२ ॥

तव विभो पुरा कोमळं भुजं निजगळान्तरे पर्यवेष्टयत् ।
गळसमुद्गतं प्राणमारुतं प्रतिनिरुन्धतीवातिहर्षुला ॥६८-३ ॥

अपगतत्रपा कापि कामिनी तव मुखाम्बुजात्पूगचर्वितम् ।
प्रतिगृह्य्य तद्वक्त्रपङ्कजे निदधती गता पूर्णकामताम् ॥६८-४ ॥

विकरुणो वने संविहाय मामपगतोऽसि का त्वामि स्पृशेत् ।
इति सरोषया तवदेकया सजललोचनं वीक्षितो भवान् ॥६८-५ ॥

इति मुदाकुलैर्वल्लवीजनैः सममुपागतो यामुने तटे ।
मृदुकुचाम्बरैः कल्पितासने घुसृणभासुरे पर्यशोभथाः ॥६८-६ ॥

कतिविधा कृपा केऽपि सर्वतो धृतदयोदयाः केचिदाश्रिते ।
कतिचिदीदृशा मादृशेष्वपीत्यभिहितो भवान्वल्लवीजनैः ॥६८-७ ॥

अयि कुमारिका नैव शङ्क्यतां कठिनता मयि प्रेमकातरे ।
मयि यु चेतसो वोऽनुवृत्तये कृतमिदं मयेत्यूचिवान्भवान् ॥६८-८ ॥

अयि निशम्यतां जीववल्लभाः प्रियतमो जनो नेदृशो मम ।
तदिह रम्यतां रम्ययामिनीष्वनुपरोधमित्यालपो विभो ॥६८-९ ॥

इति गिराधिकं मोदमेदुरैर्व्रजवधूजनैः साकमारमन् ।
कलितकौतुको रासखेलने गुरुपुरीपते पाहि मां गदात् ॥६८-१० ॥

६९ रासक्रीडा (Raasakreeda)

केशपाशधृतपिञ्छिकाविततिसञ्चलन्मकरकुण्डलं
हारजालवनमालिकाललितमङ्गरागघनसौरभम् ।
पीतचेलधृतकाञ्चिकाञ्चितमुदञ्चदंशुमणिनूपुरं
रासकेलिपरिभूषितं तव हि रूपमीश कलयामहे ॥६९-१ ॥

तावदेव कृतमण्डने कलितकञ्चुलीककुचमण्डले
गण्डलोलमणिकुण्डले युवतिमण्डलेऽथ परिमण्डले ।
अन्तरा सकलसुन्दरीयुगलमिन्दिरारमण सञ्चरन्
मञ्जुळां तदनु रासकेलिमयि कञ्जनाभ समुपादधाः ॥६९-२ ॥

वासुदेव तव भासमानमिह रासकेळिरससौरभं
दूरतोऽपि खलु नारदागदितमाकलय्य कुतुकाकुलाः ।
वेषभूषणविलासपेशलविलासिनीशतसमावृता
नाकतो युगपदागता वियति वेगतोऽथ सुरमण्डली ॥६९-३ ॥

वेणुनादकृततानदानकलगानरागगतियोजना-
लोभनीयमृदुपादपातकृततालमेलनमनोहरम् ।
पाणिसंक्वणितकङ्कणं च मुहुरं सलम्बितकराम्बुजं
श्रोणिबिम्बचलदम्बरं भजत रासकेळिरसडम्बरम् ॥६९-४ ॥

श्रद्धया विरचितानुगानकृततारतारमधुरस्वरे
नर्तनेऽथ ललिताङ्गहारलुळिताङ्गहारमणिभूषणे ।
सम्मदेन कृतपुष्पवर्षमलमुन्मिषद्दिविषदां कुलं
चिन्मये त्वयि निलीयमानमिव संमुमोह सवधूकुलम् ॥६९-५ ॥

स्विन्नसन्नतनुवल्लरी तदनु कापि नाम पशुपाङ्गना
कान्तमंसमवलम्बते स्म तव तान्तिभारमुकुलेक्षणा ।
काचिदाचलितकुन्तळा नवपटीरसारनवसौरभं
वञ्चनेन तव सञ्चुचुम्ब भुजमञ्चितोरुपुळकाङ्कुरम् ॥६९-६ ॥

कापि गण्डभुवि सन्निधाय निजगण्डमाकुलितकुण्डलं
पुण्यपूरनिधिरन्ववाप तव पूगचर्वितरसामृतम् ।
इन्दिराविहृतिमन्दिरं भुवनसुन्दरं हि नटनान्तरे
त्वामवाप्य दधुरङ्गनाः किमु न सम्मदोन्मददशान्तरम् ॥६९-७ ॥

गानमीश विरतं क्रमेण किल वाद्यमेळनमुपारतं
ब्रह्मसम्मदरसाकुलाः सदसि केवलं ननृतुरङ्गनाः ।
नाविदन्नपि च नीविकां किमपि कुन्तलीमपि च कञ्चुलीं
ज्योतिषामपि कदम्बकं दिवि विलम्बितं किमपरं ब्रुवे ॥६९-८ ॥

मोदसीम्नि भुवनं विलाप्य विहृतिं समाप्य च ततो विभो
केलिसम्मृदितनिर्मलाङ्गनवघर्मलेशसुभगात्मनाम् ।
मन्मथासहनचेतसां पशुपयोषितां सुकृतचोदित-
स्तावदाकलितमूर्तिरादधिथ मारवीरपरमोत्सवान् ॥६९-९ ॥

केळिभेदपरिलोलिताभिरतिलालिताभिरबलाळिभिः
स्वैरमीश ननु सूरजापयसि चारु नाम विहृतिं व्यधाः ।
काननेऽपि च विसारिशीतलकिशोरमारुतमनोहरे
सूनसौरभमये विलेसिथ विलासिनीशतविमोहनम् ॥६९-१० ॥

कामिनीरिति हि यामिनीषु खलु कामनीयकनिधे भवान्
पूर्णसम्मदरसार्णवं कमपि योगिगम्यमनुभावयन् ।
ब्रह्मशङ्करमुखानपीह पशुपाङ्गनासु बहुमानयन्
भक्तलोकगमनीयरूप कमनीय कृष्ण परिपाहि माम् ॥६९-११ ॥

७० सुदर्शन शाप मोक्षः (The salvation of Sudarsana)

इति त्वयि रसाकुलं रमितवल्लभे वल्लवाः
कदापि पुनरम्बिकाकमितुरम्बिकाकानने ।
समेत्य भवता समं निशि निषेव्य दिव्योत्सवं
सुखं सुषुवुरग्रसीद्व्रजपमुग्रनागस्तदा ॥७०-१ ॥

समुन्मुखमथोन्मुकैरभिहतेऽपि तस्मिन्बला-
दमुञ्चति भवत्पदे न्यपति पाहि पाहीति तैः ।
तदा खलु पदा भवान्समुपगम्य पस्पर्श तं
बभौ स च निजां तनुं समुपसाद्य वैद्याधरीम् ॥७०-२ ॥

सुदर्शनधर प्रभो ननु सुदर्शनाख्योऽस्म्यहं
मुनीन्क्वचिदपाहसं त इह मां व्यधुर्वाहसम् ।
भवत्पदसमर्पणादमलतां गतोऽस्मीत्यसौ
स्तुवन्निजपदं ययौ व्रजपदं च गोपा मुदा ॥७०-३ ॥

कदापि खलु सीरिणा विहरति त्वयि स्त्रीजनै-
र्जहार्धनदानुगः स किल शङ्खचूडोऽबलाः ।
अतिद्रुतमनुद्रुतस्तमथ मुक्तनारीजनं
रुरोजिथ शिरोमणिं हलभृते च तस्याददाः ॥७०-४ ॥

दिनेषु च सुहृज्जनैः सह वनेषु लीलापरं
मनोभवमनोहरं रसितवेणुनादामृतम् ।
भवन्तममरीदृशाममृतपारणादायिनं
विचिन्त्य किमु नालपन् विरहतापिता गोपिकाः ॥७०-५ ॥

भोजराजभृतकस्त्वथ कश्चित्कष्टदुष्टपथदृष्टिररिष्टः ।
निष्ठुराकृतिरपष्ठुनिनादस्तिष्ठते स्म भवते वृषरूपी ॥७०-६ ॥

शाक्वरोऽथ जगतीधृतिहारी मूर्तिमेष बृहतीं प्रदधानः ।
पङ्क्तिमाशु परिघूर्ण्य पशूनां छन्दसां निधिमवाप भवन्तम् ॥७०-७

तुङ्गशृङ्गमुखमाश्वभियन्तं ससंगृहय्य रभसादभियं तम् ।
भद्ररूपमपि दैत्यमभद्रं मर्दयन्नमदयः सुरलोकम् ॥७०-८ ॥

चित्रमद्य भगवन् वृषघातात्सुस्थिराजनि वृषस्थितिरुर्व्याम् ।
वर्धते च वृषचेतसि भूयान्मोद इत्यभिनुतोऽसि सुरस्त्वम् ॥७०-९

औक्षकाणि परिधावत दूरं वीक्ष्यतामयमिहोक्षविभेदी ।
इत्थमात्तहसितैः सह गोपैर्गेहगस्त्वमव वातपुरेश ॥७०-१० ॥

७१ केशिवधः व्योमासुरवधः च (The slaying of Kesi and Vyomasura)

यत्नेषु सर्वेष्वपि नावकेशी केशी स भोजेशितुरिष्टबन्धुः ।
त्वं सिन्धुजावाप्य इतीव मत्वा संप्राप्तवान्सिन्धुजवाजिरूपः ॥
गन्धर्वतामेष गतोऽपि रूक्षैर्नादैः समुद्वेजितसर्वलोकः ।
भवद्विलोकावधि गोपवाटीं प्रमर्द्य पापः पुनरा पतत्त्वाम् ॥

तार्क्ष्यार्पिताङ्घ्रेस्तव तार्क्ष्य एष चिक्षेप वक्षोभुवि नाम पादम् ।
भृगोः पदाघातकथां निशम्य स्वेनापि शक्यं तदितीव मोहात् ॥

प्रवञ्चयन्नस्य खुराञ्चलं द्रागमुं च विक्षेपिथ दूरदूरम् ।
संमूर्च्छितोऽपि हतिमूर्च्छितेन क्रोधोष्मणा खादितुमाद्रुतस्त्वाम् ॥

त्वं वाहदण्डे कृतधीश्च बाहादण्डं न्यधास्तस्य मुखे तदानीम् ।
तद्वृद्धिरुद्धश्वसनो गतासुः सप्तीभवन्नप्ययमैक्यमागात् ॥७१-५ ॥

आलम्भमात्रेण पशोः सुराणां प्रसादके नूत्न इवाश्वमेधे ।
कृते त्वया हर्षवशात्सुरेन्द्रास्त्वां तुष्टुवुः केशवनामधेयम् ॥७१-६ ॥

कंसाय ते शौरिसुतत्वमुक्त्वा तं तद्वधोत्कं प्रतिरुध्य वाचा ।
प्राप्तेन केशिक्षपणावसाने श्रीनारदेन त्वमभिष्टुतोऽभूः ॥७१-७ ॥

कदापि गोपैः सह काननान्ते निलायनक्रीडनलोलुपं त्वाम् ।
मयात्मजः प्राप दुरन्तमायो व्योमाभिधो व्योमचरोपरोधी ॥७१-८

स चोरपालायितवल्लवेषु चोरायितो गोपशिशून्पशूंश्च ।
गुहासु कृत्वा पिदधे शिलाभिस्त्वया च बुद्ध्वा परिमर्दितोऽभूत् ॥

एवंविधैश्चाद्भुतकेलिभेदैरानन्दमूर्छामतुलां व्रजस्य ।
पदे पदे नूतनयन्नसीमां परात्मरूपिन् पवनेशपायाः ॥७१-१० ॥

७२ अक्रूर आगमनम् (Akrura's journey to Gokula)

कंसोऽथ नारदगिरा व्रजवासिनं त्वा-
माकर्ण्य दीर्णहृदयः स हि गान्दिनेयम् ।
आहूय कार्मुकमखच्छलतो भवन्त
मानेतुमेनमहिनोदहिनाथशायिन् ॥७२-१ ॥

अक्रूर एष भवदङ्घ्रिपरश्चिराय
त्वद्दर्शनाक्षममनाः क्षितिपालभीत्या ।
तस्याज्ञयैव पुनरीक्षितुमुद्यतस्त्वाम्-
आनन्दभारमतिभूरितरं बभार ॥७२-२ ॥

सोऽयं रथेन सुकृती भवतो निवासं
गच्छन्मनोरथगणांस्त्वयि धार्यमाणान्।
आस्वादयन्मुहुरपायभयेन दैवं
संप्रार्थयन्पथि न किञ्चिदपि व्यजानात्॥७२-३॥

द्रक्ष्यामि देवशतगीतगतिं पुमांसं
स्प्रक्ष्यामि किंस्विदपिनाम परिष्वजेयम्।
किं वक्ष्यते स खलु मां क्वनु वीक्षितः स्या-
दित्थं निनाय स भवन्मयमेव मार्गम्॥७२-४॥

भूयः क्रमादभिविशन्भवदङ्घ्रिपूतं
बृन्दावनं हरविरिञ्चसुराभिवन्द्यम्।
आनन्दमग्न इव लग्न इव प्रमोहे
किं किं दशान्तरमवाप न पङ्कजाक्ष॥७२-५॥

पश्यन्नवन्दत भवद्विहृतिस्थलानि
पांसुष्ववेष्टत भवच्चरणाङ्कितेषु।
किं ब्रूमहे बहुजना हि तदापि जाता
एवं तु भक्तितरला विरळाः परात्मन्॥७२-६॥

सायं स गोपभवनानि भवच्चरित्र-
गीतामृतप्रसृतकर्णरसायनानि।
पश्यन्प्रमोदसरिदेव किलोह्यमानो
गच्छन्भवद्भवन सन्निधिमन्वयासीत्॥७२-७॥

तावद्ददर्श पशुदोहविलोकलोलं
भक्तोत्तमागतिमिव प्रतिपालयन्तम् ।
भूमन् भवन्तमयमग्रजवन्तमन्त-
र्ब्रह्मानुभूतिरससिन्धुमिवोद्वमन्तम् ॥७२-८ ॥

सायन्तनाप्लवविशेषविविक्तगात्रौ
द्वौ पीतनीलरुचिराम्बरलोभनीयौ ।
नातिप्रपञ्चधृतभूषणचारुवेषौ
मन्दस्मितार्द्रवदनौ स युवां ददर्श ॥७२-९ ॥

दूराद्रथात्समवरुह्य नमन्तमेन
मुत्थाप्य भक्तकुलमौलिमथोपगूहन् ।
हर्षान्मिताक्षरगिरा कुशलानुयोगी
पाणिं प्रगृह्य सबलोऽथ गृहं निनेथ ॥७२-१० ॥

नन्देन साकममितादरमर्चयित्वा
तं यादवं तदुदितां निशमय्य वार्ताम् ।
गोपेषु भूपतिनिदेशकथां निवेद्य
नानाकथाभिरिह तेन निशामनैषीः ॥७२-११ ॥

चन्द्रागृहे किमुत चन्द्रभगागृहे नु
राधागृहे नु भवने किमु मैत्रविन्दे ।
धूर्त्तो विलम्बत इति प्रमदाभिरुच्चै-
राशङ्कितो निशि मरुत्पुरनाथ पायाः ॥७२-१२ ॥

७३ भगवतः मथुरापुर यात्रा (The Lord leaving for Mathura)

निशमय्य तवाथ यानवार्तां भृशमार्ताः पशुपालबालिकास्ताः ।
किमिदं किमिदं कथन्न्वितीमाः समवेताः परिदेवितान्यकुर्वन् ॥

करुणानिधिरेषु नन्दसूनुः कथमस्मान्विसृजेदनन्यनाथाः ।
बत नः किमु दैवमेवमासीदिति तास्त्वद्गतमानसा विलेपुः ॥

चरमप्रहरे प्रतिष्ठमानः सह पित्रा निजमित्रमण्डलैश्च ।
परितापभरं नितम्बिनीनां शमयिष्यन् व्यमुचस्सखायमेकम् ॥

अचिरादुपयामि सन्निधिं वो भविता साधु मयैव सङ्गमश्रीः ।
अमृताम्बुनिधौ निमज्जयिष्ये द्रुतमित्याश्वसिता वधूरकार्षीः ॥

सविषादभरं सयाच्ञमुच्चैरतिदूरं वनिताभिरीक्ष्यमाणः ।
मृदु तद्दिशि पातयन्नपाङ्गान् सबलोऽक्रूररथेन निर्गतोऽभूः ॥

अनसा बहुलेन वल्लवानां मनसा चनुगतोऽथ वल्लभानाम् ।
वनमार्तभृगं विषण्णवृक्षं समतीतो यमुनातटीमयासीः ॥

नियमाय निमज्य वारिणि त्वमभिवीक्ष्याथ रथेऽपि गान्दिनेयः ।
विवशोऽजनि किन्न्विदं विभोस्ते ननु चित्रं त्ववलोकनं समन्तात् ॥

पुनरेष निमज्य पुण्यशाली पुरुषं त्वां परमं भुजङ्गभोगे ।
अरिकम्बुगदाम्बुजैः स्फुरन्तं सुरसिद्धौघपरीतमालुलोके ॥

स तदा परमात्मसौख्यसिन्धौ विनिमग्नः प्रणुवन्प्रकारभेदैः ।
अविलोक्य पुनश्च हर्षसिन्धोरनुवृत्या पुलकावृतो ययौ त्वाम् ॥

किमु शीतलिमा महान्जले यत्पुळकोऽसाविति चोदितेन तेन ।
अतिहर्षनिरुत्तरेण सार्धं रथवासी पवनेश पाहि मां त्वम् ॥

७४ भगवतः मधुरापुरी प्रवेशः (The entry of the Lord into Mathura)

सम्प्राप्तो मथुरां दिनार्धविगमे तत्रान्तरस्मिन्वस-
न्नारामे विहिताशनः सखिजनैर्यातः पुरीमीक्षितुम् ।
प्रापो राजपथं चिरश्रुतिधृतव्यालोककौतूहल-
स्त्रीपुंसोद्यदगण्यपुण्यनिगळैराकृष्यमाणो नु किम् ॥७४-१ ॥

त्वत्पादद्युतिवत्सरागसुभगास्त्वन्मूर्तिवद्योषितः
सम्प्राप्ता विलसत्पयोधररुचो लोला भवद्दृष्टिवत् ।
हारिण्यस्त्वदुरस्स्थलीवदयि ते मन्दस्मितप्रौढिव-
न्नैर्मल्योल्लसिताः कचौघरुचिवद्राजत्कलापाश्रिताः ॥७४-२ ॥

तासामाकलयन्नपाङ्गवलनैर्मोदं प्रहर्षाद्भुत-
व्यालोलेषु जनेषु तत्र रजकं कञ्चित्पटीं प्रार्थयन् ।
कस्ते दास्यति राजकीयवसनं याहीति तेनोदितः
सद्यस्तस्य करेण शीर्षमहृथाः सोऽप्याप पुण्यां गतिम् ॥७४-३ ॥

भूयो वायकमेकमायतमतिं तोषेण वेषोचितं
दाश्वांसं स्वपदं निनेथ सुकृतं को वेद जीवात्मनाम् ।
मालाभिः स्तबकैः स्तवैरपि पुनर्मालाकृता मानितो
भक्तिं तेन वृतां दिदेशिथ परां लक्ष्मीं च लक्ष्मीपते ॥७४-४ ॥

कुब्जामब्जविलोचनां पथि पुनर्दृष्ट्वाङ्गरागे तया
दत्ते साधु किलाङ्गरागमददास्तस्या महान्तं हृदि ।
चित्तस्थामृजुतामथ प्रथयितुं गात्रेऽपि तस्याः स्फुटं
गृह्णन्मञ्जु करेण तामुदनयस्तावज्जगत्सुन्दरीम् ॥७४-५ ॥

तावन्निश्चितवैभवास्तव विभो नात्यन्तपापा जना
यत्किञ्चिद्ददते स्म शक्त्यनुगुणं ताम्बूलमाल्यादिकम् ।
गृह्णानः कुसुमादि किञ्चन तदा मार्गे निबद्धाञ्जलि-
र्नातिष्ठं बत यतोऽद्य विपुलामार्तिं व्रजामि प्रभो ॥७४-६ ॥

एष्यामिति विमुक्तयापि भगवन्नालेपदात्र्या तया
दूरात्कातरया निरीक्षितगतिस्त्वं प्राविशो गोपुरम् ।
आघोषानुमितत्वदागममहाहर्षोल्ललद्देवकी-
वक्षोजप्रगलत्पयोरसमिषात्त्वत्कीर्तिरन्तर्गता ॥७४-७ ॥

आविष्टो नगरीं महोत्सववतीं कोदण्डशालां व्रजन्
माधुर्येण नु तेजसा नु पुरुषैर्दूरेण दत्तान्तरः ।
स्रग्भिर्भूषितमर्चितं वरधनुर्मामेति वादात्पुरः
प्रागृह्णाः समरोपयः किल समाक्राङ्क्षीरभाङ्क्षीरपि ॥७४-८ ॥

श्वः कंसक्षपणोत्सवस्य पुरतः प्रारम्भतूर्योपम-
श्चापध्वंसमहाध्वनिस्तव विभो देवानरोमाञ्चयत् ।
कंसस्यापि च वेपथुस्तदुदितः कोदण्डखण्डद्वयी-
चण्डाभ्याहतरक्षिपूरुषरवैरुत्कूलितोऽभूत्त्वया ॥७४-९ ॥

शिष्टैर्दुष्टजनैश्च दृष्टमहिमा प्रीत्या च भीत्या ततः
संपश्यन्पुरसम्पदं प्रविवरन्सायं गतो वाटिकाम् ।
श्रीदाम्ना सह राधिकाविरहजं खेदं वदन्प्रस्वप-
न्नानन्दन्नवतारकार्यघटनाद्वातेश संरक्ष माम् ॥७४-१० ॥

७५ कंस वधः (The slaying of Kamsa)

प्रातः सन्त्रस्तभोजक्षितिपतिवचसा प्रस्तुते मल्लतूर्ये
सङ्घे राज्ञां च मञ्चानभिययुषि गते नन्दगोपेऽपि हर्म्यम् ।
कंसे सौधाधिरूढे त्वमपि सहबलः सानुगश्चारुवेषो
रङ्गद्वारं गतोऽभूः कुपितकुवलयापीडनागावलीढम् ॥७५-१ ॥

पापिष्ठापेहि मार्गाद्द्रुतमिति वचसा निष्ठुरक्रुद्धबुद्धे-
रम्बष्ठस्य प्रणोदादधिकजवजुषा हस्तिना गृह्यमाणः ।
केलीमुक्तोऽथ गोपीकुचकलशचिरस्पर्धिनं कुम्भमस्य
व्याहत्यालीयथास्त्वं चरणभुवि पुनर्निर्गतो वल्गुहासी ॥७५-२ ॥

हस्तप्राप्योऽप्यगम्यो झटिति मुनिजनस्येव धावन्गजेन्द्रं
क्रीडन्नापत्य भूमौ पुनरभिपततस्तस्य दन्तं सजीवम् ।
मूलादुन्मूल्य तन्मूलगमहितमहामौक्तिकान्यात्ममित्रे
प्रादास्त्वं हारमेभिर्ललितविरचितं राधिकायै दिशेति ॥७५-३ ॥

गृह्णानं दन्तमंसे युतमथ हलिना रङ्गमङ्गाविशन्तं
त्वां मङ्गल्याङ्गभङ्गीरभसहृतमनोलोचना वीक्ष्य लोकाः ।
हंहो धन्यो नु नन्दो नहि नहि पशुपालाङ्गना नो यशोदा
नो नो धन्येक्षणाः स्मस्त्रिजगति वयमेवेति सर्वे शशंसुः ॥७५-४ ॥

पूर्णं ब्रह्मैव साक्षान्निरवधिपरमानन्दसान्द्रप्रकाशं
गोपेषु त्वं व्यलासीर्न खलु बहुजनैस्तावदावेदितोऽभूः ।
दृष्ट्वाथ त्वां तदेदंप्रथममुपगते पुण्यकाले जनौघाः
पूर्णानन्दा विपापाः सरसमभिजगुस्त्वत्कृतानि स्मृतानि ॥७५-५ ॥

चाणूरो मल्लवीरस्तदनु नृपगिरा मुष्टिको मुष्टिशाली
त्वां रामं चाभिपेदे झटझटिति मिथो मुष्टिपातातिरूक्षम् ।
उत्पातापातनाकर्षणविविधरणान्यासतां तत्र चित्रं
मृत्योः प्रागेव मल्लप्रभुरगमदयं भूरिशो बन्धमोक्षान् ॥७५-६ ॥

हा धिक्कष्टं कुमारौ सुललितवपुषौ मल्लवीरौ कठोरौ
न द्रक्ष्यामो व्रजामस्त्वरितमिति जने भाषमाणे तदानीम् ।
चाणूरं तं कराद्भ्रामणविगलदसुं पोथयामासिथोर्व्यां
पिष्टोऽभून्मुष्टिकोऽपि द्रुतमथ हलिना नष्टशिष्टैर्दधावे ॥७५-७ ॥

कंसस्संवार्य तूर्यं खलमतिरविदन्कार्यमार्यान् पितृंस्ता-
नाहन्तुं व्याप्तमूर्तेस्तव च समशिषद्दूरमुत्सारणाय ।
रुष्टो दुष्टोक्तिभिस्त्वं गरुड इव गिरिं मञ्चमञ्चन्नुदञ्चत्
खड्गव्यावल्गदुस्संग्रहमपि च हठात्प्राग्रहीरौग्रसेनिम् ॥७५-८ ॥

सद्यो निष्पिष्टसन्धिं भुवि नरपतिमापात्य तस्योपरिष्टात्
त्वय्यापात्ये तदैव त्वदुपरि पतिता नाकिनां पुष्पवृष्टिः ।
किं किं ब्रूमस्तदानीं सततमपि भिया त्वद्गतात्मा स भेजे
सायुज्यं त्वद्वधोत्था परम परमियं वासना कालनेमेः ॥७५-९ ॥

तद्भ्रातॄनष्ट पिष्ट्वा द्रुतमथ पितरौ सन्नमन्नुग्रसेनं
कृत्वा राजानमुच्चैर्यदुकुलमखिलं मोदयन्कामदानैः ।
भक्तानामुत्तमञ्चोद्धवममरगुरोराप्तनीतिं सखायं
लब्ध्वा तुष्टो नगर्यां पवनपुरपते रुन्धि मे सर्वरोगान् ॥७५-१० ॥

७६ उद्धव- दूत्यम् (Uddhava sent as a messenger to the Gopikas)

गत्वा सान्दीपनिमथ चतुष्षष्टिमात्रैरहोभिः
सर्वज्ञस्त्वं सह मुसलिना सर्वविद्यां गृहीत्वा ।
पुत्रं नष्टं यमनिलयनादाहृतं दक्षिणार्थं
दत्त्वा तस्मै निजपुरमगा नादयन्पाञ्चजन्यम् ॥७६-१ ॥

स्मृत्वा स्मृत्वा पशुपसुदृशः प्रेमभारप्रणुन्नाः
कारुण्येन त्वमपि विवशः प्रहिणोरुद्धवं तम् ।
किञ्चामुष्मै परमसुहृदे भक्तवर्याय तासां
भक्त्युद्रेकं सकलभुवने दुर्लभं दर्शयिष्यन् ॥७६-२ ॥

त्वन्माहात्म्यप्रथिमपिशुनं गोकुलं प्राप्य सायं
त्वद्वार्ताभिर्बहु स रमयामास नन्दं यशोदाम् ।
प्रातर्दृष्ट्वा मणिमयरथं शङ्किताः पङ्कजाक्ष्यः
श्रुत्वा प्राप्तं भवदनुचरं त्यक्तकार्याः समीयुः ॥७६-३ ॥

दृष्ट्वा चैनं त्वदुपमलसद्वेषभूषाभिरामं
स्मृत्वा स्मृत्वा तव विलसितान्युच्चकैस्तानि तानि ।
रुद्धालापाः कथमपि पुनर्गद्गदां वाचमूचुः
सौजन्यादीन्निजपरभिदामप्यलं विस्मरन्त्यः ॥७६-४ ॥

श्रीमन् किं त्वं पितृजनकृते प्रेषितो निर्दयेन
क्वासौ कान्तो नगरसुदृशां हा हरे नाथ पायाः ।
आश्लेषाणाममृतवपुषो हन्त ते चुम्बनाना-
मुन्मादानां कुहकवचसां विस्मरेत्कान्त का वा ॥७६-५ ॥

रासक्रीडालुलितललितं विश्लथत्केशपाशं
मन्दोद्भिन्नश्रमजलकणं लोभनीयं त्वदङ्गम् ।
कारुण्याब्धे सकृदपि समालिङ्गितुं दर्शयेति
प्रेमोन्मादाद्भुवनमदन त्वत्प्रियास्त्वां विलेपुः ॥७६-६ ॥

एवम्प्रायैर्विवशवचनैराकुला गोपिकास्तास्-
त्वत्सन्देशैः प्रकृतिमनयत्सोऽथ विज्ञानगर्भैः ।
भूयस्ताभिर्मुदितमतिभिस्त्वन्मयीभिर्वधूभिस्-
तत्तद्वार्तासरसमनयत्कानिचिद्वासराणि ॥७६-७ ॥

त्वत्प्रोद्गाणैः सहितमनिशं सर्वतो गेहकृत्यं
त्वद्वार्तैव प्रसरति मिथः सैव चोत्स्वापलापाः ।
चेष्टाः प्रायस्त्वदनुकृतयस्त्वन्मयं सर्वमेवं
दृष्ट्वा तत्र व्यमुहदधिकं विस्मयादुद्धवोऽयम् ॥७६-८ ॥

राधाया मे प्रियतममिदं मत्प्रियैवं ब्रवीति
त्वं किं मौनं कलयसि सखे मानिनी मत्प्रियेव ।
इत्याद्येव प्रवदति सखि त्वत्प्रियो निर्जने मा-
मित्थंवादैररमयदयं त्वत्प्रियामुत्पलाक्षीम् ॥७६-९ ॥

एष्यामि द्रागनुपगमनं केवलं कार्यभाराद्
विश्लेषेऽपि स्मरणदृढतासम्भवान्मास्तु खेदः ।
ब्रह्मानन्दे मिलति नचिरात्सङ्गमो वा वियोगस्-
तुल्यो वः स्यादिति तव गिरा सोऽकरोन्निर्व्यथास्ताः ॥७६-१० ॥

एवं भक्तिः सकलभुवने नेक्षिता न श्रुता वा
किं शास्त्रौघैः किमिह तपसा गोपिकाभ्यो नमोऽस्तु ।
इत्यानन्दाकुलमुपगतं गोकुलादुद्धवं तं
दृष्ट्वा हृष्टो गुरुपुरपते पाहि मामामयौघात् ॥७६-११ ॥

७७ जरासन्ध (The fight against Jarasandha and others)

सैरन्ध्र्यास्तदनु चिरं स्मरातुराया
यातोऽभूः सललितमुद्धवेन सार्धम् ।
आवासं त्वदुपगमोत्सवं सदैव
ध्यायन्त्याः प्रतिदिनवाससज्जिकायाः ॥७७-१ ॥

उपगते त्वयि पूर्णमनोरथां
प्रमदसम्भ्रमकम्प्रपयोधराम् ।
विविधमाननमादधतीं मुदा
रहसि तां रमयञ्चकृषे सुखम् ॥७७-२ ॥

पृष्टा वरं पुनरसाववृणोद्वराकी
भूयस्त्वया सुरतमेव निशान्तरेषु ।
सायुज्यमस्त्विति वदेत् बुध एव कामं
सामीप्यमस्त्वनिशमित्यपि नाब्रवीत्किम् ॥७७-३ ॥

ततो भवान्देव निशासु कासुचिन्-
मृगीदृशं तां निभृतं विनोदयन् ।

अदादुपश्लोक इति श्रुतं सुतं
स नारदात्साात्त्वततन्त्रविद्बभौ ॥७७-४ ॥

अक्रूरमन्दिरमितोऽथ बलोद्धवाभ्या-
मभ्यर्चितो बहु नुतो मुदितेन तेन ।
एनं विसृज्य विपिनागतपाण्डवेय-
वृत्तं विवेदिथ तथा धृतराष्ट्रचेष्टाम् ॥७७-५ ॥

विघाताज्जामातुः परमसुहृदो भोजनृपते-
र्जरासन्धे रुन्धत्यनवधिरुषान्धेऽथ मथुराम् ।
रथाद्यैर्द्योर्लब्धैः कतिपयबलस्त्वं बलयुत-
स्त्रयोविंशत्यक्षौहिणि तदुपनीतं समहृथाः ॥७७-६ ॥

बद्धं बलादथ बलेन बलोत्तरं त्वं
भूयो बलोद्यमरसेन मुमोचिथैनम् ।
निश्शेषदिग्जयसमाहृतविश्वसैन्यात्
कोऽन्यस्ततो हि बलपौरुषवांस्तदानीम् ॥७७-७ ॥

भग्नस्स लग्नहृदयोऽपि नृपैः प्रणुन्नो
युद्धं त्वया व्यधित षोडशकृत्व एवम् ।
अक्षौहिणीः शिव शिवास्य जघन्थ विष्णो
सम्भूय सैकनवतित्रिशतं तदानीम् ॥७७-८ ॥

अष्टादशेऽस्य समरे समुपेयुषि त्वं
दृष्ट्वा पुरोऽथ यवनं यवनत्रिकोट्या ।

त्वष्ट्रा विधाप्य पुरमाशु पयोधिमध्ये
तत्राथ योगबलतः स्वजनाननैषीः ॥७७-९॥

पद्भ्यां त्वं पद्ममाली चकितिव पुरान्निर्गतो धावमानो
म्लेच्छेशेनानुयातो वधसुकृतविहीनेन शैले न्यलैषीः ।
सुप्तेनाङ्घ्र्याहतेन द्रुतमथ मुचुकुन्देन भस्मीकृतेऽस्मिन्
भूपायास्मै गुहान्ते सुललितवपुषा तस्थिषे भक्तिभाजे ॥७७-१०॥

ऐक्ष्वाकोऽहं विरक्तोऽस्म्यखिलनृपसुखे त्वत्प्रसादैककाङ्क्षी
हा देवेति स्तुवन्तं वरविततिषु तं निस्पृहं वीक्ष्य हृष्यन् ।
मुक्तेस्तुल्यां च भक्तिं धुतसकलमलं मोक्षमप्याशु दत्त्वा
कार्यं हिंसाविशुद्ध्यै तप इति च तदा प्रास्थ लोकप्रतीत्यै ॥७७-११

तदनु मथुरां गत्वा हत्वा चमूं यवनाहृतां
मगधपतिना मार्गे सैन्यैः पुरेव निवारितः ।
चरमविजयं दर्पायास्मै प्रदाय पलायितो
जलधिनगरीं यातो वातालयेश्वर पाहि माम् ॥७७-१२॥

७८ बलराम विवाहम् (Rukmini swayamvaram)

त्रिदशवर्धकिवर्धितकौशलं त्रिदशदत्तसमस्तविभूतिमत् ।
जलधिमध्यगतं त्वमभूषयो नवपुरं वपुरञ्चितरोचिषा ॥७८-१॥

ददुषि रेवतभूभृति रेवतीं हलभृते तनयां विधिशासनात् ।
महितमुत्सवघोषमपूपुषः समुदितैर्मुदितैः सह यादवैः ॥७८-२॥

अथ विदर्भसुतां खलु रुक्मिणीं प्रणयिनीं त्वयि देव सहोदरः ।
स्वयमदित्सत चेदिमहीभुजे स्वतमसा तमसाधुमुपाश्रयन् ॥७८-३

चिरधृतप्रणया त्वयि बालिका सपदि काङ्क्षितभङ्गसमाकुला ।
तव निवेदयितुं द्विजमादिशत्स्वकदनं कदनङ्गविनिर्मितम् ॥७८-४

द्विजसुतोऽपि च तूर्णमुपाययौ तव पुरं हि दुराशदुरासदम् ।
मुदमवाप च सादरपूजितः स भवता भवतापहृता स्वयम् ॥७८-५

स च भवन्तमवोचत कुण्डिने नृपसुता खलु राजति रुक्मिणी ।
त्वयि समुत्सुकया निजधीरतारहितया हि तया प्रहितोऽस्म्यहम् ॥

तव हृतास्मि पुरैव गुणैरहं हरति मां किल चेदिनृपोऽधुना ।
अयि कृपालय पालय मामिति प्रजगदे जगदेकपते तया ॥७८-७

अशरणां यदि मां त्वमुपेक्षसे सपदि जीवितमेव जहाम्यहम् ।
इति गिरा सुतनोरतनोद्भृशं सुहृदयं हृदयं तव कातरम् ॥७८-८ ॥

अकथयस्त्वमथैनमये सखे तदधिका मम मन्मथवेदना ।
नृपसमक्षमुपेत्य हराम्यहं तदयि तां दयितामसितेक्षणाम् ॥७८-९

प्रमुदितेन च तेन समं तदा रथगतो लघु कुण्डिनमेयिवान् ।
गुरुमरुत्पुरनायक मे भवान्वितनुतां तनुतामखिलापदाम् ॥७८-१०

७९ रुक्मिणी विवाहम् (Rukmini Kalyanam)

बलसमेतबलानुगतो भवान् पुरमगाहत भीष्मकमानितः ।
द्विजसुतं त्वदुपागमवादिनं धृतरसा तरसा प्रणनाम सा ॥७९-१॥

भुवनकान्तमवेक्ष्य भवद्वपुर्नृपसुतस्य निशम्य च चेष्टितम् ।
विपुलखेदजुषां पुरवासिनां सरुदितैरुदितैरगमन्निशा ॥७९-२ ॥

तदनु वन्दितुमिन्दुमुखी शिवां विहितमङ्गलभूषणभासुरा ।
निरगमद्भवदर्पितजीविता स्वपुरतः पुरतः सुभटावृता ॥७९-३ ॥

कुलवधूभिरुपेत्य कुमारिका गिरिसुतां परिपूज्य च सादरम् ।
मुहुरयाचत तत्पदपङ्कजे निपतिता पतितां तव केवलम् ॥७९-४ ॥

समवलोक कुतुहलसङ्कुले नृपकुले निभृतं त्वयि च स्थिते ।
नृपसुता निरगात् गिरिजालयात् सुरुचिरं रुचिरञ्जितदिङ्मुखा ॥

भुवनमोहनरूपरुचा तदा विवशिताखिलराजकदम्बया ।
त्वमपि देव कटाक्षविमोक्षणैः प्रमदया मदयाञ्चकृषे मनाक् ॥७९-६

क्व तु गमिष्यसि चन्द्रमुखीति तां सरसमेत्य करेण हरन् क्षणात् ।
समधिरोप्य रथं त्वमपाहृथा भुवि ततो विततो निनदो द्विषाम् ॥

क्वनु गतः पशुपाल इति क्रुधा कृतरणा यदुभिश्च जिता नृपाः ।
न तु भवानुदचाल्यत तैरहो पिशुनकैः शुनकैरिव केसरी ॥७९-८ ॥

तदनु रुक्मिणमागतमाहवे वधमुपेक्ष्य निबध्य विरूपयन् ।
हृतमदं परिमुच्य बलोक्तिभिः पुरमया रमया सह कान्तया ॥७९-९ ॥

नवसमागमलज्जितमानसां प्रणयकौतुकजृम्भितमन्मथाम् ।
अरमयः खलु नाथ यथासुखं रहसि तां हसितांशुलसन्मुखीम् ॥

विविधनर्मभिरेवमहर्निशं प्रमदमाकलयन्पुनरेकदा ।
ऋजुमतेः किल वक्रगिरा भवान् वरतनोरतनोदतिलोलताम् ॥

तदधिकैरथ लालनकौशलैः प्रणयिनीमधिकं रमयन्निमाम् ।
अयि मुकुन्द भवच्चरितानि नः प्रगदतां गदतान्तिमपाकुरु ॥७९-१२

८० स्यमन्तक उपाख्यानम् (The story of the Syamantaka jewel)

सत्राजितस्त्वमथ लुब्धवदर्कलब्धं
दिव्यं स्यमन्तकमणिं भगवन्नयाचीः ।
तत्कारणं बहुविधं मम भाति नूनं
तस्यात्मजां त्वयि रतां छलतो विवोढुम् ॥८०-१ ॥

अदत्तं तं तुभ्यं मणिवरमनेनाल्पमनसा
प्रसेनस्तद्भ्राता गलभुवि वहन्प्राप मृगयाम् ।
अहन्नेनं सिंहो मणिमहसि मांसभ्रमवशात्
कपीन्द्रस्तं हत्वा मणिमपि च बालाय ददिवान् ॥८०-२ ॥

शशंसुः सत्राजिद्गिरमनु जनास्त्वां मणिहरं
जनानां पीयूषं भवति गुणिनां दोषकणिका ।
ततः सर्वज्ञोऽपि स्वजनसहितो मार्गणपरः
प्रसेनं तं दृष्ट्वा हरिमपि गतोऽभूः कपिगुहाम् ॥ ८०-३ ॥

भवन्तमवितर्कयन्नतिवयाः स्वयं जाम्बवान्
मुकुन्दशरणं हि मां क इह रोद्धुमित्यालपन् ।
विभो रघुपते हरे जय जयेत्यलं मुष्टिभि-
श्चिरं तव समर्चनं व्यधित भक्तचूडामणिः ॥८०-४ ॥

बुद्ध्वाथ तेन दत्तां नवरमणीं वरमणीं च परिगृह्णन् ।
अनुगृह्णन्नमुमागाः सपदि च सत्राजिते मणिं प्रादाः ॥८०-५ ॥

तदनु स खलु व्रीडालोलो विलोलविलोचनां
दुहितरमहो धीमान्भामां गिरैव परार्पिताम् ।
अदित मणिना तुभ्यं लभ्यं समेत्य भवानपि
प्रमुदितमनास्तस्यैवादान्मणीं गहनाशयः ॥

व्रीलाकुलां रमयति त्वयि सत्यभामां
कौन्तेयदाहकथयाथ कुरून्प्रयाते ।
ही गान्दिनेयकृतवर्मगिरा निपात्य
सत्राजितं शतधनुर्मणिमाजहार ॥८०-७ ॥

शोकात्कुरूनुपगतामवलोक्य कान्तां
हत्वा द्रुतं शतधुनं समहर्षयस्ताम् ।
रत्ने सशङ्क इव मैथिलगेहमेत्य
रामो गदां समशिशिक्षत धार्तराष्ट्रम् ॥८०-८ ॥

अक्रूर एष भगवन् भवदिच्छयैव
सत्राजितः कुचरितस्य युयोज हिंसाम् ।
अक्रूरतो मणिमनाहृतवान्पुनस्त्वं
तस्यैव भूतिमुपधातुमिति ब्रुवन्ति ॥८०-९ ॥

भक्तस्त्वयि स्थिरतरः स हि गान्दिनेय-
स्तस्यैव कापथमतिः कथमीश जाता ।
विज्ञानवान्प्रशमवानहमित्युदीर्णं
गर्वं ध्रुवं शमयितुं भवता कृतैव ॥८०-१० ॥

यातं भयेन कृतवर्मयुतं पुनस्त-
माहूय तद्विनिहितं च मणिं प्रकाश्य।
तत्रैव सुव्रतधरे विनिधाय तुष्यन्
भामाकुचान्तरशयः पवनेश पायाः ॥८०-११ ॥

८१ नरकासुर वधः (The slaying of Narakasura)

स्निग्धां मुग्धां सततमपि तां लालयन् सत्यभामां
यातो भूयः सह खलु तया याज्ञसेनीविवाहम्।
पार्थप्रीत्यै पुनरपि मनागास्थितो हस्तिपुर्यां
शक्रप्रस्थं पुरमपि विभो संविधायागतोऽभूः ॥८१-१ ॥

भद्रां भद्रां भवदवरजां कौरवेणार्थ्यमानां
त्वद्वाचा तामहृत कुहनामस्करी शक्रसूनुः।
तत्र क्रुद्धं बलमनुनयन् प्रत्यगास्तेन सार्धं
शक्रप्रस्थं प्रियसखमुदे सत्यभामासहायः ॥८१-२ ॥

तत्र क्रीडन्नपि च यमुनाकूलदृष्टां गृहीत्वा
तां कालिन्दीं नगरमगमः खाण्डवप्रीणिताग्निः।
भ्रातृत्रस्तां प्रणयविवशां देव पैतृष्वसेयीं
राज्ञां मध्ये सपदि जहृषे मित्रविन्दामवन्तीम् ॥८१-३ ॥

सत्यां गत्वा पुनरुदवहो नग्नजिन्नन्दनां तां
बध्वा सप्तापि च वृषवरान्सप्तमूर्तिर्निमेषात्।

भद्रां नाम प्रददुरथ ते देव सन्तर्दनाद्या-
स्तत्सोदर्यां वरद भवतः सापि पैतृष्वसेयी ॥८१-४ ॥

पार्थाद्यैरप्यकृतलवनं तोयमात्राभिलक्ष्यं
लक्षं छित्वा शफरमवृथा लक्षणां मद्रकन्याम् ।
अष्टावेवं तव समभवन् वल्लभास्तत्र मध्ये
शुश्रोथ त्वं सुरपतिगिरा भौमदुश्चेष्टितानि ॥८१-५ ॥

स्मृतायातं पक्षिप्रवरमधिरूढस्त्वमगमो
वहन्नङ्के भामामुपवनमिवारातिभवनम् ।
विभिन्दन् दुर्गाणि त्रुटितपृतनाशोनितरसैः
पुरं तावत् प्राग्ज्योतिषमकुरुथाश्शोणितपुरम् ॥८१-६ ॥

मुरस्त्वां पञ्चास्यो जलधिवनमध्यादुदपतत्
स चक्रे चक्रेण प्रदलितशिरा मङ्क्षु भवता ।
चतुदन्तैर्दन्तावलपतिभिरिन्धानसमरं
रथाङ्केनच्छित्वा नरकमकरोस्तीर्णरकम् ॥८१-७ ॥

स्तुतो भूम्या राज्यं सपदि भगदत्तेऽस्य तनये
गजञ्चैकं दत्त्वा प्रजिघायिथ नागान्निजपुरीम् ।
खलेनाबद्धानां स्वगतमनसां षोडश पुनः
सहस्राणि स्त्रीणामपि च धनराशिं च विपुलम् ॥८१-८ ॥

भौमापाहृतकुण्डलं तददितेर्दातुं प्रयातो दिवं
शक्राद्यैर्महितः समं दयितया द्युस्त्रीषु दत्तह्रिया ।

हृत्वा कल्पतरुं रुषाभिपतितं जित्वेन्द्रमभ्यागम-
स्तत्तु श्रीमददोष ईदृश इति व्याख्यातुमेवाकृथाः ॥८१-९॥

कल्पद्रुं सत्यभामाभवनभुवि सृजन्द्व्यष्टसाहस्रयोषाः
स्वीकृत्य प्रत्यगारं विहितबहुवपुर्लालयन्केलिभेदैः ।
आश्चर्यान्नारदालोकितविविधगतिस्तत्र तत्रापि गेहे
भूयः सर्वासु कुर्वन् दश दश तनयान् पाहि वातालयेश ॥८१-१०॥

८२ बाण युद्धम् (The fight with Baana etc)

प्रद्युम्नो रौक्मिणेयः स खलु तव कला शम्बरेणाहृतस्तं
हत्वा रत्या सहाप्तो निजपुरमहरद्रुक्मिकन्यां च धन्याम् ।
तत्पुत्रोऽथानिरुद्धो गुणनिधिरवहद्रोचनां रुक्मिपौत्रीं
तत्रोद्वाहे गतस्त्वं न्यवधि मुसलिना रुक्म्यपि द्यूतवैरात् ॥८२-१॥

बाणस्य सा बलिसुतस्य सहस्रबाहो
र्माहेश्वरस्य महिता दुहिता किलोषा ।
त्वत्पौत्रमेनमनिरुद्धमदृष्टपूर्वं
स्वप्नेऽनुभूय भगवन् विरहातुराऽभूत् ॥८२-२॥

योगिन्यतीव कुशला खलु चित्रलेखा
तस्याः सखी विलिखती तरुणानशेषान् ।
तत्रानिरुद्धमुषया विदितं निशाया-
मानेष्ट योगबलतो भवतो निकेतात् ॥८२-३॥

कन्यापुरे दयितया सुखमारमन्तं
चैनं कथञ्चन बबन्धुषि शर्वबन्धौ ।
श्रीनारदोक्ततदुदन्तदुरन्तरोषै
स्त्वं तस्य शोणितपुरं यदुभिर्न्यरुन्धाः ॥८२-४ ॥

पुरीपालः शैलप्रियदुहितृनाथोऽस्य भगवान्
समं भूतव्रातैर्यदुबलमशङ्कं निरुरुधे ।
महाप्राणो बाणो जटिति युयुधानेन युयुधे
गुहः प्रद्युम्नेन त्वमपि पुरहन्त्रा जघटिषे ॥८२-५ ॥

निरुद्धाशेषास्त्रे मुमुहुषि तवास्त्रेण गिरिशे
द्रुता भूता भीताः प्रमथकुलवीराः प्रमथिताः ।
परास्कन्दत्स्कन्दः कुसुमशरबाणैश्च सचिवः
स कुम्भाण्डो भाण्डं नवमिव बलेनाशु बिभिदे ॥८२-६ ॥

चापानां पञ्चशत्या प्रसभमुपगते छिन्नचापेऽथ बाणे
व्यर्थे याते समेतो ज्वरपतिरशनैरज्वरि त्वज्ज्वरेण ।
ज्ञानी स्तुत्वाथ दत्त्वा तव चरितजुषां विज्वरं सज्वरोऽगात्
प्रायोऽन्तर्ज्ञानवन्तोऽपि च बहुतमसा रौद्रचेष्टा हि रौद्राः ॥८२-७

बाणं नानायुधोग्रं पुनरभिपतितं दुर्पदोषाद्वितन्वन्
निर्लूनाशेषदोषं सपदि बुबुधुषा शङ्करेणोपगीतः ।
तद्वाचा शिष्टबाहुद्वितयमुभयतो निर्भयं तत्प्रियं तं
मुक्त्वा तद्दत्तमानो निजपुरमगमः सानिरुद्धः सहोषः ॥८२-८ ॥

मुहुस्तावच्छक्रं वरुणमजयो नन्दहरणे
यमं बालानीतौ दवदहनपानेऽनिलसखम्।
विधिं वत्सस्तेये गिरिशमिह बाणस्य समरे
विभो विश्वोत्कर्षी तदयमवतारो जयति ते ॥८२-९॥

द्विजरुषा कृकलासवपुर्धरं नृगनृपं त्रिदिवालयमापयन्।
निजजने द्विजभक्तिमनुत्तमामुपदिशन् पवनेश्वर पाहि माम्॥८२-१०॥

८३ पौण्ड्रक वधः (The slaying of Paundraka)

रामेऽथगोकुलगते प्रमदाप्रसक्ते
हूतानुपेतयमुनादमने मदान्धे।
स्वैरं समारमति सेवकवादमूढो
दूतं न्ययुङ्क्त तव पौण्ड्रकवासुदेवः॥८३-१॥

नारायणोऽहमवतीर्ण इहास्मि भूमौ
धत्से किल त्वमपि मामकलक्षणानि।
उत्सृज्य तानि शरणं व्रज मामिति त्वां
दूतो जगाद सकलैर्हसितः सभायाम्॥८३-२॥

दूतेऽथ यातवति यादवसैनिकस्त्वं
यातो ददर्शिथ वपुः किल पौण्ड्रकीयम्।
तापेन वक्षसि कृताङ्कमनल्पमूल्य-
श्रीकौस्तुभं मकरकुण्डलपीतचेलम्॥८३-३॥

कालायसं निजसुदर्शनमस्यतोऽस्य
कालानलोत्करकिरेण सुदर्शनेन ।
शीर्षं चकर्तिथ ममर्दिथ चास्य सेनां
तन्मित्रकाशिपशिरोऽपि चकर्थ काश्याम् ॥८३-४ ॥

जाड्येन बालकगिराऽपि किलाहमेव
श्रीवासुदेव इति रूढमतिश्चिरं सः ।
सायुज्यमेव भवदैक्यधिया गतोऽभूत्
को नाम कस्य सुकृतं कथमित्यवेयात् ॥८३-५ ॥

काशीश्वरस्य तनयोऽथ सुदक्षिणाख्यः
शर्वं प्रपूज्य भवते विहिताभिचारः ।
कृत्यानलं कमपि बाणरणातिभीतै
र्भूतैः कथञ्चन वृतैः सममभ्यमुञ्चत् ॥८३-६ ॥

तालप्रमाणचरणामखिलं दहन्तीं
कृत्यां विलोक्य चकितैः कथितोऽपि पौरैः ।
द्यूतोत्सवे कमपि नो चलितो विभो त्वं
पार्श्वस्थमाशु विससर्जिथ कालचक्रम् ॥८३-७ ॥

अभ्यापतत्यमितधाम्नि भवन्महास्त्रे
हा हेति विद्रुतवती खलु घोरकृत्या ।
रोषात्सुदक्षिणमदक्षिणचेष्टितं तं
पुप्लोष चक्रमपि काशिपुरामधाक्षीत् ॥८३-८ ॥

स खलु विविदो रक्षोघाते कृतोपकृतिः पुरा
तव तु कलया मृत्युं प्राप्तुं तदा खलतां गतः।
नरकसचिवो देशक्लेशं सृजन् नगरान्तिके
झटिति हलिना युध्यन्नद्धा पपात तलाहतः॥८३-९॥

साम्बं कौरव्यपुत्रीहरणनियमितं सान्त्वनार्थी कुरूणां
यातस्तद्वाक्यरोषोद्धृतकरिनगरो मोचयामास रामः।
ते घात्याः पाण्डवेयैरिति यदुपृतनां नामुचस्त्वं तदानीं
तं त्वां दुर्बोधलीलं पवनपुरपते तापशान्त्यै निषेवे॥८३-१०॥

८४ समन्तपञ्चकयात्रा (Pilgrimage to Samantapanchaka)

क्वचिदथ तपनोपरागकाले पुरि निदधत्कृतवर्मकामसूनू।
यदुकुलमहिळावृतः सुतीर्थं समुपगतोऽसि समन्तपञ्चकाख्यम्॥

बहुतरजनताहिताय तत्र त्वमपि पुनन्विनिमज्ज्य तीर्थतोयं।
द्विजगणपरिमुक्तवित्तराशिः सममिळथाः कुरुपाण्डवादिमित्रैः॥

तव खलु दयिताजनैः समेता द्रुपदसुता त्वयि गाढभक्तिभारा।
तदुदितभवदाहृतिप्रकारैरतिमुमुदे सममन्यभामिनीभिः॥८४-३॥

तदनु च भगवन् निरीक्ष्य गोपानतिकुतुकादुपगम्य मानयित्वा।
चिरतरविरहातुराङ्गरेखाः पशुपवधूः सरसं त्वमन्वयासीः॥८४-४

सपदि च भवदीक्षणोत्सवेन प्रमुषितमानहृदां नितम्बिनीनाम्।
अतिरसपरिमुक्तकञ्चुलीके परिचयहृद्यतरे कुचे न्यलैषीः॥८४-५॥

रिपुजनकलहैः पुनः पुनर्मे समुपगतैरियती विलम्बनाऽऽभूत्।
इति कृतपरिरम्भणे त्वयि द्रागतिविवशा खलु राधिका निलिल्ये॥

अपगतविरहव्यथास्तदा ता रहसि विधाय ददाथ तत्त्वबोधम्।
परमसुखचिदात्मकोऽहमात्मेत्युदयतु वः स्फुटमेव चेतसीति॥

सुखरसपरिमिश्रितो वियोगः किमपि पुराभवदुद्धवोपदेशैः।
समभवदमुतः परं तु तासां परमसुखैक्यमयी भवद्विचिन्ता॥

मुनिवरनिवहैस्तवाथ पित्रा दुरितशमाय शुभानि पृच्छ्यमानैः।
त्वयि सति किमिदं शुभान्तरैरित्युरुहसितैरपि याजितस्तदासौ॥

सुमहति यजने वितायमाने प्रमुदितमित्रजने सहैव गोपाः।
यदुजनमहितास्त्रिमासमात्रं भवदनुषङ्गरसं पुरेव भेजुः॥८४-१०॥

व्यपगमसमये समेत्य राधां दृढमुपगूह्य निरीक्ष्य वीतखेदाम्।
प्रमुदितहृदयः पुरं प्रयातः पवनपुरेश्वर पाहि मां गदेभ्यः॥८४-११

८५ जरासन्ध शिशुपाल च वधः (The slaying of Jarasandha)

ततो मगधभूभृता चिरनिरोधसंक्लेशितं
शताष्टकयुतायुतद्वितयमीश भूमीभृताम्।
अनाथशरणाय ते कमपि पूरुषं प्राहिणो-
दयाचत स मागधक्षपणमेव किं भूयसा॥८५-१॥

यियासुरभिमागधं तदनु नारदोदीरिता-
द्युधिष्ठिरमखोद्यमादुभयकार्यपर्याकुलः।

विरुद्धजयिनोऽध्वरादुभयसिद्धिरित्युद्धवे
शशंसुषि निजैः समं पुरमियेथ यौधिष्ठिरीम् ॥८५-२ ॥

अशेषदयितायुते त्वयि समागते धर्मजो
विजित्य सहजैर्महीं भवदपाङ्गसंवर्धितैः ।
श्रियं निरुपमां वहन्नहह भक्तदासायितं
भवन्तमयि मागधे प्रहितवान्सभीमार्जुनम् ॥८५-३ ॥

गिरिव्रजपुरं गतास्तदनु देव यूयं त्रयो
ययाच समरोत्सवं द्विजमिषेण तं मागधम् ।
अपूर्णसुकृतं त्वमुं पवनजेन संग्रामयन्
निरीक्ष्य सह जिष्णुना त्वमपि राजयुध्वा स्थितः ॥८५-४ ॥

अशान्तसमरोद्धतं विटपपाटनासंज्ञया
निपात्य जरसस्सुतं पवनजेन निष्पाटितम् ।
विमुच्य नृपतीन्मुदा समनुगृह्य भक्तिं परां
दिदेशिथ गतस्पृहानपि च धर्मगुप्त्यै भुवः ॥८५-५ ॥

प्रचक्रुषि युधिष्ठिरे तदनु राजसूयाध्वरं
प्रसन्न भृतकी भवत्सकल राजकव्याकुलम् ।
त्वमप्ययि जगत्पते द्विजपदावनेजादिकं
चकर्थ किमु कथ्यते नृपवरस्य भाग्योन्नतिः ॥८५-६ ॥

ततस्सवनकर्मणि प्रवरमग्र्यपूजाविधिं
विचार्य सहदेववागनुगतस्स धर्मात्मजः ।

व्यधत्त भवते मुदा सदसि विश्वभूतात्मने
तदा ससुरमानुषं भुवनमेव तृप्तिः दधौ ॥८५-७ ॥

ततस्सपदि चेदिपो मुनिनृपेषु तिष्ठत्स्वहो
सभाजयति को जडः पशुपदुर्दुरूटं वटुम् ।
इति त्वयि स दुर्वचोविततिमुद्वमन्नासना-
दुदापतदुदायुधः समपतन्नमुं पाण्डवाः ॥८५-८ ॥

निवार्य निजपक्षगानभिमुखस्य विद्वेषिण-
स्त्वमेव जहृषे शिरो दनुजदारिणा स्वारिणा ।
जनुस्त्रितयलब्धया सततचिन्तया शुद्धधी-
स्त्वया स परमेकतामधृत योगिनां दुर्लभाम् ॥८५-९ ॥

ततस्सुमहितो त्वया क्रतुवरे निरूढे जनो
ययौ जयति धर्मजो जयति कृष्ण इत्यालपन् ।
खलः स तु सुयोधनो धुतमनास्सपत्नश्रिया
मयार्पितसभामुखे स्थलजलभ्रमादभ्रमीत् ॥८५-१० ॥

तदा हसितमुत्थितं द्रुपदन्दनाभीमयो-
रपाङ्गकलया विभो किमपि तावदुज्जृम्भयन् ।
धराभरनिराकृतौ सपदि नाम बीजं वपन्
जनार्दन मरुत्पुरीनिलय पाहि मामामयात् ॥८५-११ ॥

८६ भारत युद्धम् (Slaying of Salva)

साल्वो भैष्मीविवाहे यदुबलविजितश्चन्द्रचूडाद्विमानं
विन्दन्सौभं स मायी त्वयि वसति कुरूंस्त्वत्पुरीमभ्यभाङ्क्षीत् ।
प्रद्युम्नस्तं निरुन्धन्नखिलयदुभटैर्न्यग्रहीदुग्रवीर्यं
तस्यामात्यं द्युमन्तं व्यजनि च समरस्सप्तविंशत्यहान्तः ॥८६-१ ॥

तावत्त्वं रामशाली त्वरितमुपगतः खण्डितप्रायसैन्यं
सौभेशं तं न्यरुन्धाः स च किल गदया शार्ङ्गमभ्रंशयत्ते ।
मायातातं व्यहिंसीदपि तव पुरतस्तत्त्वयापि क्षणार्धं
नाज्ञायीत्याहुरेके तदिदमवमतं व्यास एव न्यषेधीत् ॥८६-२ ॥

क्षिप्त्वा सौभं गदाचूर्णितमुदकनिधौ मङ्क्षु साल्वेऽपि चक्रेणो-
त्कृत्ते दन्तवक्त्रः प्रसभमभिपतन्नभ्यमुञ्चद्गदां ते ।
कौमोदक्या हतोऽसावपि सुकृतनिधिश्चैद्यवत्प्रापदैक्यं
सर्वेषामेष पूर्वं त्वयि धृतमनसां मोक्षणार्थोऽवतारः ॥८६-३ ॥

त्वय्यायातेऽथ जाते किल कुरुसदसि द्यूतके संयतायाः
क्रन्दन्त्या याज्ञसेन्याः सकरुणमकृथाश्चेलमालामनन्ताम् ।
अन्नान्तप्राप्तशर्वांशजमुनिचकितद्रौपदी चिन्तितोऽथ
प्राप्तश् शाकान्नमश्नन् मुनिगणमकृथास्तृप्तिमन्तं वनान्ते ॥८६-४ ॥

युद्धोद्योगेऽथ मन्त्रे मिलति सति वृतः फल्गुनेन त्वमेकः
कौरव्ये दत्तसैन्यः करिपुरमगमो दूत्यकृत्पाण्डवार्थम् ।
भीष्मद्रोणादिमान्ये तव खलु वचने धिक्कृते कौरवेण
व्यावृण्वन्विश्वरूपं मुनिसदसि पुरीं क्षोभयित्वागतोऽभूः ॥८६-५ ॥

जिष्णोस्त्वं कृष्ण सूतः खलु समरमुखे बन्धुघाते दयालुं
खिन्नं तं वीक्ष्य वीरं किमिदमयि सखे नित्य एकोऽयमात्मा ।
को वध्यः कोऽत्र हन्ता तदिह वधभियं प्रोज्झ्य मय्यर्पितात्मा
धर्म्यं युद्धं चरेति प्रकृतिमनयथा दर्शयन्विश्वरूपम् ॥८६-६ ॥

भक्तोत्तंसेऽथ भीष्मे तव धरणिभरक्षेपकृत्यैकसक्ते
नित्यं नित्यं विभिन्दत्ययुतसमधिकं प्राप्तसादे च पार्थे ।
निश्शस्त्रत्वप्रतिज्ञां विजहदरिवरं धारयन्क्रोधशाली-
वाधावन्प्राञ्जलिं तं नतशिरसमथो वीक्ष्य मोदादपागाः ॥८६-७ ॥

युद्धे द्रोणस्य हस्तिस्थिररणभगदत्तेरितं वैष्णवास्त्रं
वक्षस्याधत्त चक्रस्थगितरविमहाः प्रार्दयन्सिन्धुराजम् ।
नागास्त्रे कर्णमुक्ते क्षितिमवनमयन्केवलं कृत्तमौलिं
तत्रे तत्रापि पार्थं किमिव न हि भवान् पाण्डवानामकार्षीत् ॥८६-८

युद्धादौ तीर्थगामी स खलु हलधरो नैमिशक्षेत्रमृच्छ-
न्नप्रत्युत्थायिसूतक्षयकृदथ सुतं तत्पदे कल्पयित्वा ।
यज्ञघ्नं बल्वलं पर्वणि परिदलयन् स्नाततीर्थो रणान्ते
सम्प्राप्तो भीमदुर्योधनरणमशमं वीक्ष्य यातः पुरीन्ते ॥८६-९ ॥

संसुप्तद्रौपदेयक्षपणहतधियं द्रौणिमेत्य त्वदुक्त्या
तन्मुक्तं ब्राह्ममस्त्रं समहृत विजयो मौलिरत्नं च जह्रे ।
उच्छित्त्यै पाण्डवानां पुनरपि च विशत्युत्तरागर्भमस्त्रे
रक्षन्नङ्गुष्ठमात्रः किल जठरमगाश्चक्रपाणिर्विभो त्वम् ॥८६-१० ॥

धर्मौघं धर्मसूनोरभिदधदखिलं छन्दमृत्युः स भीष्म-
स्त्वां पश्यन्भक्तिभूम्नैव हि सपदि ययौ निष्कलब्रह्मभूयम् ।
संयाज्याथाश्वमेधैस्त्रिभिरतिमहितैर्धर्मजं पूर्णकामं
सम्प्राप्तो द्वारकां त्वं पवनपुरपते पाहि मां सर्वरोगात् ॥८६-११ ॥

८७ कुचेल वृत्तान्तः (The Kuchela episode)

कुचेलनामा भवतः सतीर्थ्यतां गतः स सान्दीपनिमन्दिरे द्विजः ।
त्वदेकरागेण धनादिनिःस्पृहो दिनानि निन्ये प्रशमी गृहाश्रमी ॥

समानशीलाऽपि तदीयवल्लभा तथैव नो चित्तजयं समेयुषी ।
कदाचिदूचे बत वृत्तिलब्धये रमापतिः किं न सखा निषेव्यते ॥

इतीरितोऽयं प्रियया क्षुधार्तया जुगुप्समानोऽपि धने मदावहे ।
तदा त्वदालोकनकौतुकाद्ययौ वहन्पटान्ते पृथुकानुपायनम् ॥

गतोऽयमाश्चर्यमयीं भवत्पूरीं गृहेषु शैब्याभवनं समेयिवान् ।
प्रविश्य वैकुण्ठमिवाप निर्वृतिं तवातिसम्भावनया तु किं पुनः ॥

प्रपूजितं तं प्रियया च वीजितं करे गृहीत्वाऽकथयः पुरा कृतम् ।
यदिन्धनार्थं गुरुदारचोदितैरपर्तुवर्षं तदमर्षि कानने ॥

त्रपाजुषोऽस्मात्पृथुकं बलादथ प्रगृह्य मुष्टौ सकृदाशिते त्वया ।
कृतं कृतं नन्वियतेति सम्भ्रमाद्रमा किलोपेत्य करं रुरोध ते ॥

भक्तेषु भक्तेन स मानितस्त्वया पुरीं वसन्नेकनिशां महासुखम् ।
बतापरेद्युर्द्रविणं विना ययौ विचित्ररूपस्तव खल्वनुग्रहः ॥

यदि ह्ययचिष्यमदास्यदच्युतो वदामि भार्यां किमिति व्रजन्नसौ ।
त्वदुक्तिलीलास्मितमग्नधीः पुनः क्रमादपश्यन्मणिदीप्रमालयम् ॥

किं मार्गविभ्रंश इति भ्रमन्क्षणं गृहं प्रविष्टः स ददर्श वल्लभाम् ।
सखीपरीतां मणिहेमभूषितां बुबोध च त्वत्करुणां महाद्भुताम् ॥

स रत्नशालासु वसन्नपि स्वयं समुन्नमद्भक्तिभरोऽमृतं ययौ ।
त्वमेवमापूरितभक्तवाञ्छितो मरुत्पुराधीश हरस्व मे गदान् ॥

८८ श्री सन्तानगोपालः (The episode of Santana Gopalam)

प्रागेवाचार्यपुत्राहृतिनिशमनया स्वीयषट्सूनुवीक्षां
कांक्षन्त्या मातुरुक्त्या सुतलभुवि बलिं प्राप्य तेनार्चितस्त्वम् ।
धातुश्शापाद्धिरण्यान्वितकशिपुभवान्शौरिजान् कंसभग्ना-
नानीयैनान् प्रदर्श्य स्वपदमनयथाः पूर्वपुत्रान्मरीचेः ॥८८-१ ॥

श्रुतदेव इति श्रुतं द्विजेन्द्रं
बहुलाश्वं नृपतिं च भक्तिपूर्णम् ।
युगपत्त्वमनुग्रहीतुकामो
मिथिलां प्रापिथ तापसैः समेतः ॥८८-२ ॥

गच्छन्द्विमूर्तिरुभयोर्युगपन्निकेत
मेकेन भूरिविभवैर्विहितोपचारः ।
अन्येन तद्दिनभृतैश्च फलौदनाद्यै
स्तुल्यं प्रसेदिथ ददाथ च मुक्तिमाभ्याम् ॥८८-३ ॥

भूयोऽथ द्वारवत्यां द्विजतनयमृतिं तत्प्रलापानपि त्वं
को वा दैवं निरुन्ध्यादिति किल कथयन्विश्ववोढाऽप्यसोढाः ।
जिष्णोर्गर्वं विनेतुं त्वयि मनुजधिया कुण्ठितां चास्य बुद्धिं
तत्त्वारूढां विधातुं परमतमपदप्रेक्षणेनेति मन्ये ॥८८-४ ॥

नष्टा अष्टास्य पुत्राः पुनरपि तव तूपेक्षया कष्टवादः
स्पष्टो जातो जनानामथ तदवसरे द्वारकामाप पार्थः ।
मैत्र्या तत्रोषितोऽसौ नवमसुतमृतौ विप्रवर्यप्ररोदं
श्रुत्वा चक्रे प्रतिज्ञामनुपहृतसुतस्सन्निवेक्ष्ये कृशानुम् ॥८८-५ ॥

मानी स त्वामपृष्ट्वा द्विजनिलयगतो बाणजालैर्महास्त्रै
रुन्धानः सूतिगेहं पुनरपि सहसा दृष्टनष्टे कुमारे ।
याम्यामैन्द्रीं तथायास्सुरवरनगरीर्विद्ययाऽसाद्य सद्यो
मोघोद्योगः पतिष्यन्हुतभुजि भवता सस्मितं वारितोऽभूत् ॥८८-६

सार्धं तेन प्रतीचीं दिशमतिजविना स्यन्दनेनाभियातो
लोकालोकं व्यतीतस्तिमिरभरमथो चक्रधाम्ना निरुन्धन् ।
चक्रांशुक्लिष्टदृष्टिं स्थितमथ विजयं पश्य पश्येति वारां
पारे त्वं प्राददर्शः किमपि हि तमसां दूरदूरं पदं ते ॥८८-७ ॥

तत्रासीनं भुजङ्गाधिपशयनतले दिव्यभूषायुधाद्यै-
रावीतं पीतचेलं प्रतिनवजलदश्यामळं श्रीमदङ्गम् ।
मूर्तीनामीशितारं परमिह तिसृणामेकमर्थं श्रुतीनां
त्वामेव त्वं परात्मन् प्रियसखसहितो नेमिथ क्षेमरूपम् ॥८८-८ ॥

युवां मामेवद्वावधिकविवृतान्तर्हिततया
विभिन्नौ सुन्द्रष्टुं स्वयमहमहार्षं द्विजसुतान्।
नयेतं द्रागेनानिति खलु वितीर्णान्पुनरमून्
द्विजायादायादाः प्रणुतमहिमा पाण्डुजनुषा ॥८८-९॥

एवं नानाविहारैर्जगदभिरमयन्वृष्णिवंशं प्रपुष्ण-
न्नीजानो यज्ञभेदैरतुलविहृतिभिः प्रीणयन्नेणनेत्राः।
भूभारक्षेपदम्भात् पदकमलजुषां मोक्षणायावतीर्णः
पूर्णं ब्रह्मैव साक्षाद्यदुषु मनुजतारूषितस्त्वं व्यलासीः ॥८८-१०॥

प्रायेण द्वारवत्यामवृतदयि तदी नारदस्त्वद्रसार्द्र-
स्तस्माल्लेभे कदाचित्खलु सुकृतनिधिस्त्वत्पिता तत्त्वबोधम्।
भक्तानामग्रयायी स च खलु मतिमानुद्धवस्त्वत्त एव
प्राप्तो विज्ञानसारं स किल जनहितायाधुनाऽस्ते वदर्याम्॥८८-११

सोऽयं कृष्णावतारो जयति तव विभो यत्र सौहार्दभीति-
स्नेहद्वेषानुरागप्रभृतिभिरतुलैरश्रमैर्योगभेदैः।
आर्तिं तीर्वा समस्ताममृतपदमगुस्सर्वतः सर्वलोकाः
स त्वं विश्वार्तिशान्त्यै पवनपुरपते भक्तिपूर्त्यै च भूयाः ॥८८-१२॥

८९ वृकासुर वधः (The slaying of Vrikasura)

रमाजाने जाने यदिह तव भक्तेषु विभवो
न सम्पद्यः सद्यस्तदिह मदकृत्त्वादशमिनाम्।

प्रशान्तिं कृत्वैव प्रदिशसि ततः काममखिलं
प्रशान्तेषु क्षिप्रं न खलु भवदीये च्युतिकथा ॥८९-१ ॥

सद्यःप्रसादरुषितान्विधिशङ्करादीन्
कश्चिद्विभो निजगुणानुगुणं भजन्तः ।
भ्रष्टा भवन्ति बत कष्टमदीर्घदृष्ट्या
स्पष्टं वृकासुर उदाहरणं किलास्मिन् ॥८९-२ ॥

शकुनिजः स हि नारदमेकदा
त्वरिततोषमपृच्छदधीश्वरम् ।
स च दिदेश गिरीशमुपासितुं
न तु भवन्तमबन्धुमसाधुषु ॥८९-३ ॥

तपस्तप्त्वा घोरं स खलु कुपितः सप्तमदिने
शिरश्छित्त्वा सद्यः पुरहरमुपस्थाप्य पुरतः ।
अतिक्षुद्रं रौद्रं शिरसि करदानेन निधनं
जगन्नाथाद्वव्रे भवति विमुखानां क्व शुभधीः ॥८९-४ ॥

मोक्तारं बन्धमुक्तो हरिणपतिरिव प्राद्रवत्सोऽथ रुद्रं
दैत्याद्भीत्या स्म देवो दिशि दिशि वलते पृष्ठतो दत्तदृष्टिः ।
तूष्णीके सर्वलोके तव पदमधिरोक्ष्यन्तमुद्वीक्ष्य शर्वं
दूरादेवाग्रतस्त्वं पटुवटुवपुषा तस्थिषे दानवाय ॥८९-५ ॥

भद्रं ते शाकुनेय भ्रमसि किमधुना त्वं पिशाचस्य वाचा
सन्देहश्चेन्मदुक्तौ तव किमु न करोष्यङ्गुलीमङ्ग मौलौ ।

इत्थं त्वद्वाक्यमूढः शिरसि कृतकरः सोऽपतच्छिन्नपातं
भ्रंशो ह्येवं परोपासितुरपि च गतिः शूलिनोऽपि त्वमेव ॥८९-६ ॥

भृगुं किल सरस्वतीनिकटवासिनस्तापसा-
स्त्रिमुर्तिषु समादिशन्नधिकसत्त्वतां वेदितुम् ।
अयं पुनरनादरादुदितरुद्धरोषे विधौ
हरेऽपि च जिहिंसिषौ गिरिजया धृते त्वामगात् ॥८९-७ ॥

सुप्तं रमाङ्कभुवि पङ्कजलोचनं त्वां
विप्रे विनिघ्नति पदेन मुदोत्थितस्त्वम् ।
सर्वं क्षमस्व मुनिवर्य भवेत्सदा मे
त्वत्पादचिह्नमिह भूषणमित्यवादीः ॥८९-८ ॥

निश्चित्य ते च सुदृढं त्वयि बद्धभावाः
सारस्वता मुनिवरा दधिरे विमोक्षम् ।
त्वामेवमच्युत पुनश्च्युतिदोषहीनं
सत्त्वोच्चयैकतनुमेव वयं भजामः ॥८९-९ ॥

जगत्सृष्ट्यादौ त्वां निगमनिवहैर्वन्दिभिरिव
स्तुतं विष्णो सच्चित्परमरसनिर्द्वैतवपुषम् ।
परात्मानं भूमन् पशुपवनिताभाग्यनिवहं
परीतपश्रान्त्यै पवनपुरवासिन् परिभजे ॥८९-१० ॥

९० विष्णु महत्व स्थापनम् (The aim of all scriptures)

वृकभृगुमुनिमोहिन्यम्बरीषादिवृत्ते-
ष्वयि तव हि महत्त्वं सर्वशर्वादिजैत्रम् ।
स्थितमिह परमात्मन् निष्कलार्वागभिन्नं
किमपि यदवभातं तद्धि रूपं तवैव ॥९०-१ ॥

मूर्तित्रयेश्वरसदाशिवपञ्चकं यत्
प्राहुः परात्मवपुरेव सदाशिवोऽस्मिन् ।
तत्रेश्वरस्तु स विकुण्ठपदस्त्वमेव
त्रित्वं पुनर्भजसि सत्यपदे त्रिभागे ॥९०-२ ॥

तत्रापि सात्त्विकतनुं तव विष्णुमाहु-
र्धाता तु सत्त्वविरळो रजसैव पूर्णः ।
सत्वोत्कटत्वमपि चास्ति तमोविकार-
चेष्टादिकं च तव शङ्करनाम्नि मूर्तौ ॥९०-३ ॥

तं च त्रिमूर्त्यतिगतं पुरपूरुषं त्वां
शर्वात्मनापि खलु सर्वमयत्वहेतोः ।
शंसन्त्युपासनाविधौ तदपि स्वतस्तु
त्वद्रूपमित्यतिदृढं बहु नः प्रमाणम् ॥९०-४ ॥

श्रीशङ्करोऽपि भगवान्सकलेषु तावत्
त्वामेव मानयति यो न हि पक्षपाती ।
त्वन्निष्ठमेव स हि नामसहस्रकादि
व्याख्यद्भवत्स्तुतिपरश्च गतिं गतोऽन्ते ॥९०-५ ॥

मूर्तित्रयातिगमुवाच च मन्त्रशास्त्र-
स्यादौ कलायसुषमं सकलेश्वरं त्वाम् ।
ध्यानं च निष्कळमसौ प्रणवे खलूक्त्वा
त्वामेव तत्र सकलं निजगाद नान्यम् ॥९०-६ ॥

समस्तसारे च पुराणसंग्रहे
विसंशयं त्वन्महिमैव वर्ण्यते ।
त्रिमूर्तियुक्सत्यपदत्रिभागतः
परं पदं ते कथितं न शूलिनः ॥९०-७ ॥

यद्ब्राह्मकल्प इह भागवतद्वितीय-
स्कन्धोदितं वपुरनावृतमीश धात्रे ।
तस्यैव नाम हरिशर्वमुखं जगाद
श्रीमाधवः शिवपरोऽपि पुराणसारे ॥९०-८ ॥

ये स्वप्रकृत्यनुगुणा गिरिशं भजन्ते
तेषां फलं हि दृढयैव तदीयभक्त्या ।
व्यासो हि तेन कृतवानधिकारिहेतोः
स्कान्दादिकेषु तव हानिवचोऽर्थवादैः ॥९०-९ ॥

भूतार्थकीर्तिरनुवादविरुद्धवादौ
त्रेधार्थवादगतयः खलु रोचनार्थाः ।
स्कान्दादिकेषु बहवोऽत्र विरुद्धवादा-
स्त्वत्तामसत्वपरिभूत्युपशिक्षणाद्याः ॥९०-१० ॥

यत्किञ्चिदप्यविदुषापि विभो मयोक्तं
तन्मन्त्रशास्त्रवचनाद्यभिदृष्टमेव ।
व्यासोक्तिसारमयभागवतोपगीत
क्लेशान्विधूय कुरु भक्तिभरं परात्मन् ॥९०-११ ॥

९१ भक्ति महत्वम्   (The path of devotion)

श्रीकृष्ण त्वत्पदोपासनमभयतमं बद्धमिथ्यार्थदृष्टे-
र्मर्त्यस्यार्तस्य मन्ये व्यपसरति भयं येन सर्वात्मनैव ।
यत्तावत्त्वत्प्रणीतानिह भजनविधीनास्थितो मोहमार्गे
धावन्नप्यावृताक्षः स्खलति न कुहचिद्देवदेवाखिलात्मन् ॥९१-१ ॥

भूमन् कायेन वाचा मुहुरपि मनसा त्वद्बलप्रेरितात्मा
यद्यत्कुर्वे समस्तं तदिह परतरे त्वय्यसावर्पयामि ।
जात्यापीह श्वपाकस्त्वयि निहितमनः कर्मवागिन्द्रियार्थ-
प्राणो विश्वं पुनीते न तु विमुखमनास्त्वत्पदाद्विप्रवर्यः ॥९१-२ ॥

भीतिर्नाम द्वितीयाद्भवति ननु मनःकल्पितं च द्वितीयं
तेनैक्याभ्यासशीलो हृदयमिह यथाशक्ति बुद्ध्या निरुन्ध्याम् ।
मायाविद्धे तु तस्मिन्पुनरपि न तथा भाति मायाधिनाथं
तं त्वां भक्त्या महत्या सततमनुभजन्नीश भीतिं विजह्याम् ॥९१-३

भक्तेरुत्पत्तिवृद्धी तव चरणजुषं सङ्गमेनैव पुंसा-
मासाद्ये पुण्यभाजां श्रिय इव जगति श्रीमतां सङ्गमेन ।

तत्सङ्गो देव भूयान्मम खलु सततं तन्मुखादुन्मिषद्भि-
स्त्वन्माहात्म्यप्रकारैर्भवति च सुदृढा भक्तिरुद्धूतपापा ॥९१-४ ॥

श्रेयोमार्गेषु भक्तावधिकबहुमतिर्जन्मकर्माणि भूयो
गायन्क्षेमाणि नामान्यपि तदुभयतः प्रद्रुतं प्रद्रुतात्मा ।
उद्यद्धासः कदचित्कुहाचिदपि रुदन्क्वापि गर्जन्प्रगाय-
न्नुन्मादीव प्रनृत्यन्नयि कुरु करुणां लोकबाह्यश्चरेयम् ॥९१-५ ॥

भूतान्येतानि भूतात्मकमपि सकलं पक्षिमत्स्यान्मृगादीन्
मर्त्यान्मित्राणि शत्रूनपि यमितमतिस्त्वन्मयान्यानमानि ।
त्वत्सेवायां हि सिध्येन्मम तव कृपया भक्तिदार्ढ्यं विराग-
स्त्वत्तत्त्वस्यावबोधोऽपि च भुवनपते यत्नभेदं विनैव ॥९१-६ ॥

नो मुह्यन्क्षुत्तृडाद्यैर्भवसरणिभवैस्त्वन्निलीनाशयत्वा-
च्चिन्तासातत्यशाली निमिषलवमपि त्वत्पदादप्रकम्पः ।
इष्टानिष्टेषु तुष्टिव्यसनविरहितो मायिकत्वावबोधा-
ज्ज्योत्स्नाभिस्त्वन्नखेन्दोरधिकशिशिरितेनात्मना सञ्चरेयम् ॥९१-७

भूतेष्वेषु त्वदैक्यस्मृतिसमधिगतौ नाधिकारोऽधुना चेत्
त्वत्प्रेम त्वत्कमैत्री जडमतिषु कृपा द्विट्सु भूयादुपेक्षा ।
अर्चायां वा समर्चाकुतुकमुरुतरश्रद्धया वर्धतां मे
त्वत्संसेवी तथापि द्रुतमुपलभते भक्तलोकोत्तमत्वम् ॥९१-८ ॥

आवृत्य त्वत्स्वरूपं क्षितिजलमरुदाद्यात्मना विक्षिपन्ती
जीवान्भूयिष्ठकर्मावलिविवशगतीन् दुःखजाले क्षिपन्ती ।

त्वन्माया माभिभून्मामयि भुवनपते कल्पते तत्प्रशान्त्यै
त्वत्पादे भक्तिरेवेत्यवददयि विभो सिद्धयोगी प्रबुद्धः ॥९१-९ ॥

दुःखान्यालोक्य जन्तुष्वलमुदितविवेकोऽहमाचार्यवर्या-
ल्लब्ध्वा त्वद्रूपतत्त्वं गुणचरितकथाद्युद्भवत्भक्तिभूमा ।
मायामेनां तरित्वा परमसुखमये त्वत्पदे मोदिताहे
तस्यायं पूर्वरङ्गः पवनपुरपते नाशयाशेषरोगान् ॥९१-१० ॥

९२ कर्म मिश्र भक्तिः (Bhakti combined with karma)

वेदैस्सर्वाणि कर्माण्यफलपरतया वर्णितानीति बुध्वा
तानि त्वय्यर्पितान्येव हि समनुचरन् यानि नैष्कर्म्यमीश ।
मा भूद्वेदैर्निषिद्धे कुहचिदपि मनःकर्मवाचाः प्रवृत्ति-
र्दुर्वर्जञ्चेदवाप्तं तदपि खलु भवत्यर्पये चित्प्रकाशे ॥९२-१ ॥

यस्त्वन्यः कर्मयोगस्तव भजनमयस्तत्र चाभीष्टमूर्तिं
हृद्यां सत्त्वैकरूपां दृषदि हृदि मृदि क्वापि वा भावयित्वा ।
पुष्पैर्गन्धैर्निवेद्यैरपि च विरचितैः शक्तितो भक्तिपूतै-
र्नित्यं वर्यां सपर्यां विदधदयि विभो त्वत्प्रसादं भजेयम् ॥९२-२ ॥

स्त्रीशूद्रास्त्वत्कथादिश्रवणविरहिता आसतां ते दयार्हा-
स्त्वत्पादासन्नयातान्द्विजकुलजनुषो हन्त शोचाम्यशान्तान् ।
वृत्त्यर्थं ते यजन्तो बहुकथितमपि त्वामनाकर्णयन्तो
दृप्ता विद्याभिजात्यैः किमु न विदधते तादृशः मा कृथा माम् ॥

पपोऽयं कृष्ण रामेत्यभिलपति निजं गूहितुं दुश्चारित्रं
निर्लज्जस्यास्य वाचा बहुतरकथनीयानि मे विघ्नितानि ।
भ्राता मे वन्ध्यशीलो भजति किल सदा विष्णुमित्थं बुधांस्ते
निन्दन्त्युच्चैर्हसन्ति त्वयि निहितरतींस्तादृशं मा कृथा माम् ॥

श्वेतच्छायं कृते त्वां मुनिवरवपुषं प्रीणयन्ते तपोभि-
स्त्रेतायां स्रुक्स्रुवाद्यङ्कितमरुणतनुं यज्ञरूपं यजन्ते ।
सेवन्ते तन्त्रमार्गैर्विलसदरिगदं द्वापरे श्यामलाङ्गं
नीलं सङ्कीर्तनाद्यैरिह कलिसमये मानुषास्त्वां भजन्ते ॥९२-५ ॥

सोऽयं कालेयकालो जयति मुररिपो यत्र सङ्कीर्तनाद्यै-
र्निर्यत्नैरेव मार्गैरखिलद नचिरात्त्वत्प्रसादं भजन्ते ।
जातास्त्रेताकृतादावपि हि किल कलौ सम्भवं कामयन्ते
दैवात्तत्रैव जातान्विषयविषरसैर्मा विभो वञ्चयास्मान् ॥९२-६ ॥

भक्तास्तावत्कलौ स्युर्द्रमिळभुवि ततो भूरिशस्तत्र चोच्चैः
कावेरीं ताम्रपर्णीमनुकिल धृतमालाञ्च पुण्यां प्रतीचीम् ।
हा मामप्येतदन्तर्भवमपि च विभो किञ्चिदञ्चिद्रसं त्व-
य्याशापाशैर्निबध्य भ्रमय न भगवन् पूरय त्वन्निषेवाम् ॥९२-७ ॥

दृष्ट्वा धर्मद्रुहं तं कलिमपकरुणं प्राङ्महीक्षित्परीक्षि-
द्धन्तुं व्याकृष्टखड्गोऽपि न विनिहतवान् सारवेदी गुणांशात् ।
त्वत्सेवाद्याशु सिध्येदसदिह न तथा त्वत्परे चैष भीरु-
र्यत्तु प्रागेव रोगादिभिरपहरते तत्र हा शिक्षयैनम् ॥९२-८ ॥

गङ्गा गीता च गायत्र्यपि च तुळसिका गोपिकाचन्दनं तत्
साळग्रामाभिपूजा परपुरुष तथैकादशी नामवर्णाः ।
एतान्यष्टाप्ययत्नान्ययि कलिसमये त्वत्प्रसादप्रवृद्ध्या
क्षिप्रं मुक्तिप्रदानीत्यभिदधुरृषयस्तेषु मां सज्जयेथाः ॥९२-९ ॥

देवर्षीणां पितृणामपि न पुनरृणी किङ्करो वा स भूमन्
योऽसौ सर्वात्मना त्वां शरणमुपगतः सर्वकृत्यानि हित्वा ।
तस्योत्पन्नं विकर्माप्यखिलमपनुदस्येव चित्तस्थितस्त्वं
तन्मे पापोत्थतापान्पवनपुरपते रुन्धि भक्तिं प्रणीयाः ॥९२-१० ॥

९३ चतुर्विंशतिः गुरवः (The lessons from 25 gurus)

बन्धुस्नेहं विजह्यां तव हि करुणया त्वय्युपावेशितात्मा
सर्वं त्यक्त्वा चरेयं सकलमपि जगद्वीक्ष्य मायाविलासम् ।
नानात्वाद्भ्रान्तिजन्यात्सति खलु गुणदोषावबोधे विधिर्वा
व्यासेधो वा कथं तौ त्वयि निहितमतेर्वीतवैषम्यबुद्धेः ॥९३-१ ॥

क्षुत्तृष्णालोपमात्रे सततकृतधियो जन्तवस्सन्त्यनन्ता-
स्तेभ्यो विज्ञानवत्त्वात्पुरुष इह वरस्तज्जनिर्दुर्लभैव ।
तत्राप्यात्मात्मनः स्यात्सुहृदपि च रिपुर्यस्त्वयि न्यस्तचेता-
स्तापोच्छित्तेरुपायं स्मरति स हि सुहृत्स्वात्मवैरी ततोऽन्यः ॥

त्वत्कारुण्ये प्रवृत्ते क इव न हि गुरुर्लोकवृत्तेऽपि भूमन्
सर्वाक्रान्तापि भूमिर्न हि चलति ततः सत्क्षमां शिक्षयेयम् ।

गृह्णीयामीश तत्तद्विषयपरिचितेऽप्यप्रसक्तिं समीरा-
द्व्याप्तत्वञ्चात्मनो मे गगनगुरुवशाद्धातु निर्लेपता च ॥९३-३ ॥

स्वच्छः स्यां पावनोऽहं मधुर उदकवद्वह्निवन्मा स्म गृह्णां
सर्वान्नीनोऽपि दोषं तरुषु तमिव मां सर्वभूतेष्ववेयाम् ।
पुष्टिर्नष्टिः कलानां शशिन इव तनोर्नात्मनोऽस्तीति विद्यां
तोयादिव्यस्तमार्ताण्डवदपि च तनुष्वेकतां त्वत्प्रसादात् ॥९३-४ ॥

स्नेहाद्व्याधास्तपुत्रप्रणयमृतकपोतायितो मा स्म भूवं
प्राप्तं प्राश्नन्सहेय क्षुधमपि शयुवत्सिन्धुवत्स्यामगाधः ।
मा पप्तं योषिदादौ शिखिनि शलभवद्भृङ्गवत्सारभागी
भूयासं किन्तु तद्वद्धनचयनवशान्माहमीश प्रणेशम् ॥९३-५ ॥

मा बध्यासं तरुण्या गज इव वशया नार्जयेयं धनौघं
हर्तान्यस्तं हि माध्वीहर इव मृगवन्मा गुहं ग्राम्यगीतैः ।
नात्यासज्जेय भोज्ये झष इव बिळिशे पिङ्गलावन्निराशः
सुप्यां भर्तव्ययोगात्कुरर इव विभो सामिषोऽन्यैर्न हन्यै ॥९३-६ ॥

वर्तेय त्यक्तमानः सुखमतिशिशुवन्निस्सहायश्चरेयं
कन्याया एकशेषो वलय इव विभो वर्जितान्योन्यघोषः ।
त्वच्चित्तो नावबुध्यै परमिषुकृदिव क्ष्माभृदायानघोषं
गेहेष्वन्यप्रणीतेष्वहिरिव निवसान्युन्दुरोर्मन्दिरेषु ॥९३-७ ॥

त्वय्येव त्वत्कृतं त्वं क्षपयसि जगदित्यूर्णनाभात्प्रतीयां
त्वच्चिन्ता त्वत्स्वरूपं कुरुत इति दृढं शिक्षेये पेशकारात् ।

विड्भस्मात्मा च देहि भवति गुरुवरो यो विवेकं विरक्तिं
धत्ते सञ्चिन्त्यमानो मम तु बहुरुजापीडितोऽयं विशेषात् ॥९३-८ ॥

ही ही मे देहमोहं त्यज पवनपुराधीश यत्प्रेमहेतो-
र्गेहे चित्ते कळत्रादिषु च विवशितास्त्वत्पदं विस्मरन्ति ।
सोऽयं वह्नेः शुनो वा परमिह परतः साम्प्रतञ्चाक्षिकर्ण-
त्वग्जिह्वाद्या विकर्षन्त्यवशमत इतः कोऽपि न त्वत्पदाब्जे ॥९३-९

दुर्वारो देहमोहो यदि पुनरधुना तर्हि निश्शेषरोगान्
हृत्वा भक्तिं द्रढिष्ठां कुरु तव पदपङ्केरुहे पङ्कजाक्ष ।
नूनः नानाभवान्ते समधिगतमिमं मुक्तिदं विप्रदेहं
क्षुद्रे हा हन्त मा मा क्षिप विषयरसे पाहि मां मारुतेश ॥९३-१० ॥

९४ तत्त्व ज्ञान उत्पत्तिः (The means of enlightenment)

शुद्धा निष्कामधर्मैः प्रवरगुरुगिरा तत्स्वरूपं परं ते
शुद्धं देहेन्द्रियादिव्यपगतमखिलव्याप्तमावेदयन्ते ।
नानात्वस्थौल्यकार्श्यादि तु गुणजवपुस्सङ्गतोऽध्यासितं ते
वह्नेर्दारुप्रभेदेष्विव महदणुतादीप्तताशान्ततादि ॥९४-१ ॥

आचार्याख्याधरस्थारणिसमनुमिळच्छिष्यरूपोत्तरार-
ण्यावेधोद्भासितेन स्फुटतरपरिबोधाग्निना दह्यमाने ।
कर्मालीवासनातत्कृततनुभुवनभ्रान्तिकान्तारपूरे
दाह्याभावेन विद्याशिखिनि च विरते त्वन्मयी खल्ववस्था ॥९४-२

एवं त्वत्प्राप्तितोऽन्यो नहि खलु निखिलक्लेशहानेरुपायो
नैकान्तात्यन्तिकास्ते कृषिवदगदषाड्गुण्यषड्कर्मयोगाः ।
दुर्वैकल्यैरकल्या अपि निगमपथास्तत्फलान्यप्यवाप्ता
मत्तास्त्वां विस्मरन्तः प्रसजति पतने यान्त्यनन्तान्विषादान् ॥

त्वल्लोकादन्यलोकः क्वनु भयरहितो यत्परार्धद्वयान्ते
त्वद्भीतस्सत्यलोकेऽपि न सुखवसतिः पद्मभूः पद्मनाभ ।
एवम्भावे त्वधर्मार्जितबहुतमसां का कथा नारकाणां
तन्मे त्वं छिन्धि बन्धं वरद कृपणबन्धो कृपापूरसिन्धो ॥९४-४ ॥

याथार्थ्यात्त्वन्मयस्यैव हि मम न विभो वस्तुतो बन्धमोक्षौ
मायाविद्यातनुभ्यां तव तु विरचितौ स्वप्नबोधोपमौ तौ ।
बद्धे जीवद्विमुक्तिं गतवति च भिदा तावती तावदेको
भुङ्क्ते देहद्रुमस्थो विषयफलरसान्नापरो निर्व्यथात्मा ॥९४-५ ॥

जीवन्मुक्तत्वमेवंविधमिति वचसा किं फलं दूरदूरे
तन्नामाशुद्धबुद्धेर्न च लघु मनसः शोधनं भक्तितोऽन्यत् ।
तन्मे विष्णो कृषीष्ठास्त्वयि कृतसकलप्रार्पणं भक्तिभारं
येन स्यां मङ्क्षु किञ्चिद्गुरुवचनमिळत्त्वत्प्रबोधस्त्वदात्मा ॥९४-६

शब्दब्रह्मण्यपीह प्रयतितमनसस्त्वां न जानन्ति केचित्
कष्टं वन्ध्य श्रमास्ते चिरतरमिह गां बिभ्रते निष्प्रसूतिम् ।
यस्यां विश्वाभिरामाः सकलमलाहरा दिव्यलीलावताराः
सच्चित्सान्द्रं च रूपं तव न निगदितं तां न वाचं भ्रियासम् ॥

यो यावान्यादृशो वा त्वमिति किमपि नैवावगच्छामि भूम-
न्नेवञ्चानन्यभावस्त्वदनुभजनमेवाद्रिये चैद्यवैरिन् ।
त्वल्लिङ्गानां त्वदङ्घ्रिप्रियजनसदसां दर्शनस्पर्शनादि-
र्भूयान्मे त्वत्प्रपूजानतिनुतिगुणकर्मानुकीर्त्यादरोऽपि ॥९४-८ ॥

यद्यल्लभ्येत तत्तत्तव समुपहृतं देव दासोऽस्मि तेऽहं
त्वद्गेहोन्मार्जनाद्यं भवतु मम मुहुः कर्म निर्मायमेव ।
सूर्याग्निब्राह्मणात्मादिषु लसितचतुर्बाहुमाराधये त्वां
त्वत्प्रेमार्द्रत्वरूपो मम सततमभिष्यन्दतां भक्तियोगः ॥९४-९ ॥

ऐक्यं ते दानोहोमव्रतनियमतपस्साङ्ख्ययोगैर्दुरापं
त्वत्सङ्गेनैव गोप्यः किल सुकृतितमाः प्रापुरानन्दसान्द्रम् ।
भक्तेष्वन्येषु भूयस्स्वपि बहुमनुषे भक्तिमेव त्वमासां
तन्मे त्वद्भक्तिमेव दृढय हर गदान्कृष्ण वातालयेश ॥९४-१० ॥

९५ ध्यान योगः (The means of liberation)

आदौ हैरण्यगर्भीं तनुमविकलजीवात्मिकामास्थितस्त्वं
जीवत्वं प्राप्य मायागुणगणखचितो वर्तसे विश्वयोने ।
तत्रोद्वृद्धेन सत्त्वेन तु गणयुगळं भक्तिभावं गतेन-
छित्वा सत्त्वं च हित्वा पुनरनुपहितो वर्तिताहे त्वमेव ॥९५-१ ॥

सत्त्वोन्मेषात्कदाचित्खलु विषयरसे दोषबोधेऽपि भूमन्
भूयोऽप्येषु प्रवृत्तिः सतमसि रजसि प्रोद्धते दुर्निवारा ।

चित्तं तावद्गुणाश्च ग्रथितमिह मिथस्तानि सर्वाणि रोद्धुं
तुर्यैं त्वय्येकभक्तिः शरणमिति भवान्हंसरूपी न्यगादीत् ॥९५-२ ॥

सन्ति श्रेयांसि भूयांस्यपि रुचिभिदया कर्मिणां निर्मितानि
क्षुद्रानन्दाश्च सान्ता बहुविधगतयः कृष्ण तेभ्यो भवेयुः ।
त्वञ्चाचख्याथ सख्ये ननु महिततमां श्रेयसां भक्तिमेकां
त्वद्भक्त्यानन्दतुल्यः खलु विषयजुषां सम्मदः केन वा स्यात् ॥

त्वद्भक्त्या तुष्टबुद्धेः सुखमिह चरतो विच्युताशस्य चाशाः
सर्वास्स्युः सौख्यमय्यः सलिलकुहरगस्येव तोयैकमय्यः ।
सोऽयं खल्विन्द्रलोकं कमलजभवनं योगसिद्धीश्च हृद्या
नाकाङ्क्षत्येतदास्तां स्वयमनुपतिते मोक्षसौख्येऽप्यनीहः ॥९५-४

त्वद्भक्तो बाध्यमानोऽपि च विषयरसैरिन्द्रियाशान्तिहेतो-
र्भक्त्यैवाक्रम्यमाणैः पुनरपि खलु तैर्दुर्बलैर्नाभिजय्यः ।
सप्तार्चिर्दीपितार्चिर्दहति किल यथा भूरिदारुप्रपञ्चं
त्वद्भक्त्योघे तथैव प्रदहति दुरितं दुर्मदः क्वेन्द्रियाणाम् ॥९५-५ ॥

चित्तार्द्रीभाववमुच्चैर्वपुषि च पुलकं हर्षबाष्पञ्च हित्वा
चित्तं शुद्ध्येत्कथं वा किमु बहुतपसा विद्यया वीतभक्तेः ।
त्वद्गाथास्वादसिद्धाञ्जनसततमरीमृज्यमानोऽयमात्मा
चक्षुर्वत्तत्त्वसूक्ष्मं भजति न तु तथाभ्यस्तया तर्ककोट्या ॥९५-६ ॥

ध्यानं ते शीलयेयं समतनुसुखबद्धासनो नासिकाग्र-
न्यस्ताक्षः पूरकाद्यैर्जितपवनपथश्चित्तपद्मन्त्ववाञ्चम् ।

ऊर्ध्वाग्रं भावयित्वा रविविधुशिखिनस्संविचिन्त्योपरिष्टात्
तत्रस्थं भावये त्वां सजलजलधरश्यामलं कोमळाङ्गम् ॥९५-७ ॥

आनीलश्लक्ष्णकेशं ज्वलितमकरसत्कुण्डलं मन्दहास-
स्यन्दार्द्रं कौस्तुभश्रीपरिगतवनमालोरुहाराभिरामम् ।
श्रीवत्साङ्कं सुबाहुं मृदुलसदुदरं काञ्चनच्छायचेलं
चारुस्निग्धोरुमम्भोरुहललितपदं भावयेयं भवन्तम् ॥९५-८ ॥

सर्वाङ्गेष्वङ्गरङ्गत्कुतुकमतिमुहुर्धारयन्नीश चित्तं
तत्राप्येकत्र युञ्जे वदनसरसिजे सुन्दरे मन्दहासे ।
तत्रालीनन्तु चेतः परमसुखचिदद्वैतरूपे वितन्व-
न्नन्यन्नो चिन्तयेयं मुहुरिति समुपारूढयोगो भवेयम् ॥९५-९ ॥

इत्थं त्वद्ध्यानयोगे सति पुनरणिमाद्यष्टसंसिद्धयस्ता
दूरश्रुत्यादयोऽपि ह्यहमहमिकया सम्पतेयुर्मुरारे ।
त्वत्सम्प्राप्तौ विलम्बावहमखिलमिदं नाद्रिये कामयेऽहं
त्वामेवानन्दपूर्णं पवनपुरपते पाहि मां सर्वतापात् ॥९५-१० ॥

९६ भगवत् विभूतयः (The glories of the Lord)

त्वं हि ब्रह्मैव साक्षात् परमुरुमहिमन्नक्षराणामकार-
स्तारो मन्त्रेषु राज्ञां मनुरसि मुनिषु त्वं भृगुर्नारदोऽपि ।
प्रह्लादो दानवानां पशुषु च सुरभिः पक्षिणां वैनतेयो
नागानामस्यनन्तः सुरसरिदपि च स्रोतसां विश्वमूर्ते ॥९६-१ ॥

ब्रह्मण्यानां बलिस्त्वं क्रतुषु च जपयज्ञोऽसो वीरेषु पार्थो
भक्तानामुद्धवस्त्वं बलमसि बलिनां धाम तेजस्विनां त्वम् ।
नास्त्यन्तस्त्वद्विभूतेर्विकसदतिशयं वस्तु सर्वं त्वमेव
त्वं जीवस्त्वं प्रधानं यदिह भवदृते तन्न किञ्चित्प्रपञ्चे ॥९६-२ ॥

धर्मं वर्णाश्रमाणां श्रुतिपथविहितं त्वत्परत्वेन भक्त्या
कुर्वन्तोऽन्तर्विरागे विकसति शनकैस्सन्त्यजन्तो लभन्ते ।
सत्तास्फूर्तिप्रियत्वात्मकमखिलपदार्थेषु भिन्नेष्वभिन्नं
निर्मूलं विश्वमूलं परममहमिति त्वद्विबोधं विशुद्धम् ॥९६-३ ॥

ज्ञानं कर्मापि भक्तिस्त्रितयमिह भवत्प्रापकं तत्र ताव-
न्निर्विण्णानामशेषे विषय इह भवेत् ज्ञानयोगेऽधिकारः ।
सक्तानां कर्मयोगस्त्वयि हि विनिहितो ये तु नात्यन्तसक्ता
नाप्यत्यन्तं विरक्तास्त्वयि च धृतरसा भक्तियोगो ह्यमीषाम् ॥९६-४ ॥

ज्ञानं त्वद्भक्ततां वा लघु सुकृतवशान्मर्त्यलोके लभन्ते
तस्मात्तत्रैव जन्म स्पृहयति भगवन् नाकगो नारको वा ।
आविष्टं मां तु दैवाद्भवजलनिधिपोतायिते मर्त्यदेहे
त्वं कृत्वा कर्णधारं गुरुमनुगुणवातायितस्तारयेथाः ॥९६-५ ॥

अव्यक्तं मार्गयन्तः श्रुतिभिरपि नयैः केवलज्ञानलुब्धाः
क्लिश्यन्तेऽतीव सिद्धिं बहुतरजनुषामन्त एवाप्नुवन्ति ।
दूरस्थः कर्मयोगोऽपि च परमफले नन्वयं भक्तियोग-
स्त्वामूलादेव हृद्यस्त्वरितमयि भवत्प्रापको वर्धतां मे ॥९६-६ ॥

ज्ञानायैवातियत्नं मुनिरपवदते ब्रह्मतत्त्वं तु श्रुण्वन्
गाढं त्वत्पादभक्तिं शरणमयति यस्तस्य मुक्तिः कराग्रे ।
त्वद्ध्यानेऽपीह तुल्या पुनरसुकरता चित्तचाञ्चल्यहेतो-
रभ्यासादाशु शक्यं वशयितुं त्वत्कृपाचारुताभ्याम् ॥९६-७ ॥

निर्विण्णः कर्ममार्गे खलु विषमतमे त्वत्कथादौ च गाढं
जातश्रद्धोऽपि कामानयि भुवनपते नैव शक्नोमि हातुम् ।
तद्भूयो निश्चयेन त्वयि निहितमना दोषबुद्ध्या भजंस्तान्
पुष्णीयां भक्तिमेव त्वयि हृदयगते मङ्क्षु नङ्क्ष्यन्ति सङ्गाः ॥९६-८ ॥

कश्चित्क्लेशार्जितार्थक्षयविमलमतिर्नुद्यमानो जनौघैः
प्रागेवं प्राहि विप्रो न खलु मम जनः कालकर्मग्रहा वा ।
चेतो मे दुःखहेतुस्तदिह गुणगणं भावयत्सर्वकारी-
त्युक्त्वा शान्तो गतस्त्वां मम च कुरु विभो तादृशीं चित्तशान्तिम् ॥

ऐळः प्रागुर्वशीं प्रत्यतिविवशमनाः सेवमानश्चिरं तां
गाढं निर्विद्य भूयो युवतिसुखमिदं क्षुद्रमेवेति गायन् ।
त्वद्भक्तिं प्राप्य पूर्णः सुखतरमचरत्तद्वदुद्धूत सङ्गं
भक्तोत्तंसं क्रिया मां पवनपुरपते हन्त मे रुन्धि रोगान् ॥९६-१० ॥

९७ मार्कण्डेय कथा (Prayer for supreme devotion)

त्रैगुण्याद्भिन्नरूपं भवति हि भुवने हीनमध्योत्तमं यत्-
ज्ञानं श्रद्धा च कर्ता वसतिरपि सुखं कर्म चाहारभेदाः ।

त्वत्क्षेत्रत्वन्निषेवादि तु यदिह पुनस्त्वत्परं तत्तु सर्वं
प्राहुर्नैर्गुण्यनिष्ठं तदनुभजनतो मङ्क्षु सिद्धो भवेयम् ॥९७-१ ॥

त्वय्येव न्यस्तचित्तः सुखमयि विचरन्सर्वचेष्टास्त्वदर्थं
त्वद्भक्तैस्सेव्यमानानपि चरितचरानाश्रयन् पुंण्यदेशान् ।
दस्यौ विप्रे मृगादिष्वपि च सममतिर्मुच्यमानावमान-
स्पर्धासूयादिदोषः सततमखिलभूतेषु संपूजये त्वाम् ॥९७-२ ॥

त्वद्भावो यावदेषु स्फुरति न विशदं तावदेवं ह्युपास्तिं
कुर्वन्नैकात्म्यबोधे झटिति विकसति त्वन्मयोऽहं चरेयम् ।
त्वद्धर्मस्यास्य तावत्किमपि न भगवन् प्रस्तुतस्य प्रणाश-
स्तस्मात्सर्वात्मनैव प्रदिश मम विभो भक्तिमार्गं मनोज्ञम् ॥९७-३ ॥

तन्नैनं भक्तियोगं द्रढयितुमयि मे साध्यमारोग्यमायु-
र्दिष्ट्या तत्रापि सेव्यं तव चरणमहो भेषजायेव दुग्धम् ।
मार्कण्डेयो हि पूर्वं गणकनिगदितद्वादशाब्दायुरुच्चैः
सेवित्वा वत्सरं त्वां तव भटनिवहैर्द्रावयामास मृत्युम् ॥९७-४ ॥

(The episode of Markandeya)

मार्कण्डेयश्चिरायुस्स खलु पुनरपि त्वत्परः पुष्पभद्रा-
तीरे निन्ये तपस्यन्नतुलसुखरतिः षट् तु मन्वन्तराणि ।
देवेन्द्रस्सप्तमस्तं सुरयुवतिमरुन्मन्मथैर्मोहयिष्यन्
योगोष्मप्लुष्यमाणैर्न तु पुनरशकत्त्वज्जनं निर्जयेत् कः ॥९७-५ ॥

प्रीत्या नारायणाख्यस्त्वमथ नरसखः प्राप्तवानस्य पार्श्वं
तुष्ट्या तोष्ट्यमानः स तु विविधवरैर्लोभितो नानुमेने ।
द्रष्टुं मायां त्वदीयां किल पुनरवृणोद्भक्तितृप्तान्तरात्मा
मायादुःखानभिज्ञस्तदपि मृगयते नूनमाश्चर्यहेतोः ॥९७-६ ॥

याते त्वय्याशु वाताकुलजलदगळत्तोयपूर्णातिघूर्ण-
त्सप्तार्णोराशि मग्ने जगति स तु जले सम्भ्रमन्वर्षकोटीः ।
दीनः प्रैक्षिष्ट दूरे वटदलशयनं कञ्चिदाश्चर्यबालं
त्वामेव श्यामळाङ्गं वदनसरसिजन्यस्तपादाङ्गुलीकम् ॥९७-७ ॥

दृष्ट्वा त्वां हृष्टरोमा त्वरितमभिगतः स्प्रष्टुकामो मुनीन्द्रः
श्वासेनान्तर्निविष्टः पुनरिह सकलं दृष्टवान् विष्टपौघम् ।
भूयोऽपि श्वासवातैर्बहिरनुपतितो वीक्षितस्त्वत्कटाक्षै-
र्मोदादाश्लेष्टुकामस्त्वयि पिहिततनौ स्वाश्रमे प्राग्वदासीत् ॥९७-८

गौर्या सार्धं तदग्रे पुरभिदथ गतस्त्वत्प्रियप्रेक्षणार्थी
सिद्धानेवास्य दत्त्वा स्वयमयमजरामृत्युतादीन् गतोऽभूत् ।
एवं त्वत्सेवयैव स्मररिपुरपि स प्रीयते येन तस्मा-
न्मूर्तित्रय्यात्मकस्त्वं ननु सकलनियन्तेति सुव्यक्तमासीत् ॥९७-९

त्र्यंशेऽस्मिन्सत्यलोके विधिहरिपुरभिन्मन्दिराण्यूर्ध्वमूर्ध्वं
तेभ्योऽप्यूर्ध्वं तु मायाविकृतिविरहितो भाति वैकुण्ठलोकः ।
तत्र त्वं कारणाम्भस्यपि पशुपकुले शुद्धसत्त्वैकरूपी
सच्चिद्ब्रह्माद्वयात्मा पवनपुरपते पाहि मां सर्वरोगात् ॥९७-१० ॥

९८ निष्कल ब्रह्म उपासनम् (Meditation on nirguna Brahman)

यस्मिन्नेतद्विभातं यत इदमभवद्येन चेदं य एत-
द्योऽस्मादुत्तीर्णरूपः खलु सकलमिदं भासितं यस्य भासा।
यो वाचां दूरदूरे पुनरपि मनसां यस्य देवा मुनीन्द्रा
नो विद्युस्तत्त्वरूपं किमु पुनरपरे कृष्ण तस्मै नमस्ते ॥९८-१॥

जन्माथो कर्म नाम स्फुटमिह गुणदोषादिकं वा न यस्मिन्
लोकानामूतेय यः स्वयमनुभजते तानि मायानुसारी।
बिभ्रच्छक्तीररूपोऽपि च बहुतररूपोऽवभात्यद्भुतात्मा
तस्मै कैवल्यधाम्ने पररसपरिपूर्णाय विष्णो नमस्ते ॥९८-२॥

नो तिर्यञ्चन्न मर्त्यं न च सुरमसुरं न स्त्रियं नो पुमांसं
न द्रव्यं कर्म जातिं गुणमपि सदसद्वापि ते रूपमाहुः।
शिष्टं यत्स्यान्निषेधे सति निगमशतैर्लक्षणावृत्तितस्तत्
कृच्छ्रेणावेद्यमानं परमसुखमयं भाति तस्मै नमस्ते ॥९८-३॥

मायायां बिम्बितस्त्वं सृजसि महदहङ्कारतन्मात्रभेदै-
र्भूतग्रामेन्द्रियाद्यैरपि सकलजगत्स्वप्नसङ्कल्पकल्पम्।
भूयः संहृत्य सर्वं कमठ इव पदान्यात्मना कालशक्त्या
गम्भीरे जायमाने तमसि वितिमिरो भासि तस्मै नमस्ते ॥९८-४॥

शब्दब्रह्मेति कर्मेत्यणुरिति भगवन् काल इत्यालपन्ति
त्वामेकं विश्वहेतुं सकलमयतया सर्वथा कल्प्यमानम्।
वेदान्तैर्यत्तु गीतं पुरुषपरचिदात्माभिधं तत्तु तत्त्वं
प्रेक्षामात्रेण मूलप्रकृतिविकृतिकृत् कृष्ण तस्मै नमस्ते ॥९८-५॥

सत्त्वेनासत्तया वा न च खलु सदसत्त्वेन निर्वाच्यरूपा
धत्ते यासावविद्या गुणफणिमतिवद्विश्वदृश्यावभासम् ।
विद्यात्वं सैव याता श्रुतिवचनलवैर्यत्कृपास्यन्दलाभे
संसारारण्यसद्यस्त्रुटनपरशुतामेति तस्मै नमस्ते ॥९८-६ ॥

भूषासु स्वर्णवद्वा जगति घटशरावादिके मृत्तिकावत्
तत्त्वे सञ्चिन्त्यमाने स्फुरति तदधुनाप्यद्वितीयं वपुस्ते ।
स्वप्नद्रष्टुः प्रबोधे तिमिरलयविधौ जीर्णरज्जोश्च यद्वद्
विद्यालाभे तथैव स्फुटमपि विकसेत् कृष्ण तस्मै नमस्ते ॥९८-७

यद्भीत्योदेति सूर्यो दहति च दहनो वाति वायुस्तथान्ये
यद्भीताः पद्मजाद्याः पुनरुचितबलीनाहरन्तेऽनुकालम् ।
येनैवारोपिताः प्राङ्निजपदमपि ते च्यावितारश्च पश्चात्
तस्मै विश्वं नियन्त्रे वयमपि भवते कृष्ण कुर्मः प्रणामम् ॥९८-८ ॥

त्रैलोक्यं भावयन्तं त्रिगुणमयमिदं त्र्यक्षरस्यैकवाच्यं
त्रीशानामैक्यरूपं त्रिभिरपि निगमैर्गीयमानस्वरूपम् ।
तिस्रोऽवस्था विदन्तं त्रियुगजनिजुषं त्रिक्रमक्रान्तविश्वं
त्रैकाल्ये भेदहीनं त्रिभिरहमनिशं योगभेदैर्भजे त्वाम् ॥९८-९ ॥

सत्यं शुद्धं विबुद्धं जयति तव वपुर्नित्यमुक्तं निरीहं
निर्द्वन्द्वं निर्विकारं निखिलगुणगणव्यञ्जनाधारभूतम् ।
निर्मूलं निर्मलं तन्निरवधिमहिमोल्लासि निर्लीनमन्त-
र्निस्सङ्गानां मुनीनां निरुपमपरमानन्दसान्द्रप्रकाशम् ॥९८-१० ॥

दुर्वारं द्वादशारं त्रिशतपरिमिलत्षष्टिपर्वाभिवीतं
संभ्राम्यत्क्रूरवेगं क्षणमनु जगदाछिद्य सन्धावमानम् ।
चक्रं ते कालरूपं व्यथयतु न तु मां त्वत्पदैकावलम्बं
विष्णो कारुण्यसिन्धो पवनपुरपते पाहि सर्वामयौघात् ॥९८-११ ॥

९९ वेद स्वरूपम् (Praise of the glory of the Lord)

विष्णोर्वीर्याणि को वा कथयतु धरणेः कश्च रेणून्मिमीते
यस्यैवाङ्घ्रित्रयेण त्रिजगदभिमितं मोदते पूर्णसम्पत् ।
योऽसौ विश्वानि धत्ते प्रियमिह परमं धाम तस्याभियायां
तद्भक्ता यत्र माद्यन्त्यमृतरसमरन्दस्य यत्र प्रवाहः ॥९९-१ ॥

आद्यायाशेषकर्त्रे प्रतिनिमिषनवीनाय भर्त्रे विभूते-
र्भक्तात्मा विष्णवे यः प्रदिशति हविरादीनि यज्ञार्चनादौ ।
कृष्णाद्यं जन्म वा महदिह महतो वर्णयेत्सोऽयमेव
प्रीतः पूर्णो यशोभिस्त्वरितमभिसरेत्प्राप्यमन्ते पदं ते ॥९९-२ ॥

हे स्तोतारः कवीन्द्रास्तमिह खलु यथा चेतयध्वे तथैव
व्यक्तं वेदस्य सारं प्रणुवत जननोपात्तलीलाकथाभिः ।
जानन्तश्चास्य नामान्यखिलसुखकराणीति सङ्कीर्तयध्वं
हे विष्णो कीर्तनाद्यैस्तव खलु महतस्तत्त्वबोधं भजेयम् ॥९९-३ ॥

विष्णोः कर्माणि सम्पश्यत मनसि सदा यैः स धर्मानबध्ना-
द्यानीन्द्रस्यैष भृत्यः प्रियसख इव च व्यातनोत्क्षेमकारी ।

वीक्षन्ते योगसिद्धाः परपदमनिशं यस्य सम्यक्प्रकाशं
विप्रेन्द्रा जागरूकाः कृतबहुनुतयो यच्च निर्भासयन्ते ॥९९-४ ॥

नो जातो जायमानोऽपि च समधिगतस्त्वन्महिम्नोऽवसानं
देव श्रेयांसि विद्वान्प्रतिमुहुरपि ते नाम शंसामि विष्णो ।
तं त्वां संस्तौमि नानाविधनुतिवचनैरस्य लोकत्रयस्या-
प्यूर्ध्वं विभ्राजमाने विरचितवसतिं तत्र वैकुण्ठलोके ॥९९-५ ॥

आपः सृष्ट्यादिजन्याः प्रथममयि विभो गर्भदेशे दधुस्त्वां
यत्र त्वय्येव जीवा जलशयन हरे सङ्गता ऐक्यमापन् ।
तस्याजस्य प्रभो ते विनिहितमभवत्पद्ममेकं हि नाभौ
दिक्पत्रं यत्किलाहुः कनकधरणिभृत् कर्णिकं लोकरूपम् ॥९९-६ ॥

हे लोका विष्णुरेतद्भुवनमजनयत्तन्न जानीथ यूयं
युष्माकं ह्यन्तरस्थं किमपि तदपरं विद्यते विष्णुरूपम् ।
नीहारप्रख्यमायापरिवृतमनसो मोहिता नामरूपैः
प्राणप्रीत्यैकतृप्ताश्चरथ मखपरा हन्त नेच्छा मुकुन्दे ॥९९-७ ॥

मूर्ध्नामक्ष्णां पदानां वहसि खलु सहस्राणि सम्पूर्य विश्वं
तत्प्रोत्क्रम्यापि तिष्ठन्परिमितविवरे भासि चित्तान्तरेऽपि ।
भूतं भव्यं च सर्वं परपुरुष भवान् किञ्च देहेन्द्रियादि-
ष्वाविष्टोप्युद्गतत्वादमृतसुखरसं चानुभुङ्क्षे त्वमेव ॥९९-८ ॥

यत्तु त्रैलोक्यरूपं दधदपि च ततोनिर्गतानन्तशुद्ध-
ज्ञानात्मा वर्तसे त्वं तव खलु महिमा सोऽपि तावान्किमन्यत् ।

स्तोकस्ते भाग एवाखिलभुवनतया दृश्यते त्र्यंशकल्पं
भूयिष्ठं सान्द्रमोदात्मकमुपरि ततो भाति तस्मै नमस्ते ॥९९-९ ॥

अव्यक्तं ते स्वरूपं दुरधिगमतमं तत्तु शुद्धैकसत्त्वं
व्यक्तञ्चाप्येतदेव स्फुटममृतरसाम्भोधिकल्लोलतुल्यम् ।
सर्वोत्कृष्टामभीष्टां तदिह गुणरसेनैव चित्तं हरन्तीं
मूर्तिं ते संश्रयेऽहं पवनपुरपते पाहि मां कृष्ण रोगात् ॥९९-१० ॥

१०० केशादिपाद वर्णनम् (Description of the vision of the Lord)

अग्रे पश्यामि तेजो निबिडतरकलायावलीलोभनीयं
पीयूषाप्लावितोऽहं तदनु तदुदरे दिव्यकैशोरवेषम् ।
तारुण्यारम्भरम्यं परमसुखरसास्वादरोमाञ्चिताङ्गै-
रावीतं नारदाद्यैर्विलसदुपनिषत्सुन्दरीमण्डलैश्च ॥१००-१ ॥

नीलाभं कुञ्चिताग्रं घनममलतरं संयतं चारुभङ्ग्या
रत्नोत्तंसाभिरामं वलयितमुदयच्चन्द्रकैः पिञ्छजालैः ।
मन्दारस्रङ्निवीतं तव पृथुकबरीभारमालोकयेऽहं
स्निग्धश्वेतोर्ध्वपुण्ड्रामपि च सुललितां फालबालेन्दुवीथीम् ॥१००-२

हृद्यं पूर्णानुकम्पार्णवमृदुलहरीचञ्चलभ्रूविलासै-
रानीलस्निग्धपक्ष्मावलिपरिलसितं नेत्रयुग्मं विभो ते ।
सान्द्रच्छायं विशालारुणकमलदलाकारमामुग्धतारं
कारुण्यालोकलीलाशिशिरितभुवनं क्षिप्यतां मय्यनाथे ॥१००-३ ॥

उत्तुङ्गोल्लासिनासं हरिमणिमुकुरप्रोल्लसद्गण्डपाली-
व्यालोलत्कर्णपाशाञ्चितमकरमणीकुण्डलद्वन्द्वदीप्रम् ।
उन्मीलद्दन्तपङ्क्तिस्फुरदरुणतरच्छायबिम्बाधरान्तः-
प्रीतिप्रस्यन्दिमन्दस्मितशिशिरतरं वक्त्रमुद्भासतां मे ॥१००-४ ॥

बाहुद्वन्द्वेन रत्नोज्वलवलयभृता शोणपाणिप्रवाळे-
नोपात्तां वेणुनाळीं प्रसृतनखमयूखाङ्गुलीसङ्गशाराम् ।
कृत्वा वक्त्रारविन्दे सुमधुरविकसद्रागमुद्भाव्यमानैः
शब्दब्रह्मामृतैस्त्वं शिशिरितभुवनैस्सिञ्च मे कर्णवीथीम् ॥१००-५ ॥

उत्सर्पत्कौस्तुभश्रीततिभिररुणितं कोमळं कण्ठदेशं
वक्षः श्रीवत्सरम्यं तरळतरसमुद्दीप्रहारप्रतानम् ।
नानावर्णप्रसूनावलिकिसलयिनीं वन्यमालां विलोल-
ल्लोलम्बां लम्बमानामुरसि तव तथा भावये रत्नमालाम् ॥१००-६ ॥

अङ्गे पञ्चाङ्गरागैरतिशयविकसत्सौरभाकृष्टलोकं
लीनानेकत्रिलोकीविततिमपि कृशां बिभ्रतं मध्यवल्लीम् ।
शक्राश्मन्यस्ततप्तोज्वलकनकनिभं पीतचेलं दधानं
ध्यायामो दीप्तरश्मिस्फुटमणिरशनाकिङ्किणीमण्डितं त्वाम् ॥१००-७

ऊरू चारू तवोरू घनमसृणरुचौ चित्तचोरौ रमाया
विश्वक्षोभं विशङ्क्य ध्रुवमनिशमुभौ पीतचेलावृताङ्गौ ।
आनम्राणां पुरस्तान्न्यसनधृतसमस्तार्थपाळीसमुद्ग-
च्छायां जानुद्वयं च क्रमपृथुलमनोज्ञे च जङ्घे निषेवे ॥१००-८ ॥

मञ्जीरं मञ्जुनादैरिव पदभजनं श्रेय इत्यालपन्तं
पादाग्रं भ्रान्तिमज्जत्प्रणतजनमनोमन्दरोद्धारकूर्मम् ।
उत्तुङ्गाताम्रराजन्नखरहिमकरज्योत्स्नया चाऽश्रितानां
सन्तापध्वान्तहत्त्रीं ततिमनुकलये मङ्गलामङ्गुलीनाम् ॥१००-९ ॥

योगीन्द्राणां त्वदङ्गेष्वधिकसुमधुरं मुक्तिभाजां निवासो
भक्तानां कामवर्षद्युतरुकिसलयं नाथ ते पादमूलम् ।
नित्यं चित्तस्थितं मे पवनपुरपते कृष्ण कारुण्यसिन्धो
हृत्वा निःशेषतापान्प्रदिशतु परमानन्दसन्दोहलक्ष्मीम् ॥१००-१० ॥

अज्ञात्वा ते महत्त्वं यदिह निगदितं विश्वनाथ क्षमेथाः
स्तोत्रं चैतत्सहस्रोत्तरमधिकतरं त्वत्प्रसादाय भूयात् ।
द्वेधा नारायणीयं श्रुतिषु च जनुषा स्तुत्यतावर्णनेन
स्फीतं लीलावतारैरिदमिह कुरुतामायुरारोग्यसौख्यम् ॥ १००-११ ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।

ॐ नमो नारायणाय ।

ॐ नमो नमः ।

॥ श्री महाविष्णु ॥

॥ श्रीविष्णुसहस्रनामस्तोत्रम् ॥

शुक्लांबरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये ॥ १ ॥

यस्य द्विर-दवङ्क्राद्याः पारिषद्याः परः शतम्।
विघ्नं निघ्नन्ति सततं विष्वक्सेनं तमाश्रये ॥ २ ॥

व्यासं वसिष्ठ-नप्तारं शक्तेः पौत्र-मकल्मषम्।
पराशरात्मजं वन्दे शुकतातं तपोनिधिम्॥ ३ ॥

व्यासाय विष्णुरूपाय व्यासरूपाय विष्णवे ।
नमो वै ब्रह्मनिधये वासिष्ठाय नमो नमः ॥ ४ ॥

अविकाराय शुद्धाय नित्याय परमात्मने ।
सदैकरूप-रूपाय विष्णवे सर्व-जिष्णवे ॥ ५ ॥

यस्य स्मरणमात्रेण जन्म-संसार-बन्धनात्।
विमुच्यते नमस्तस्मै विष्णवे प्रभविष्णवे ॥ ६ ॥

ॐ नमो विष्णवे प्रभविष्णवे ।

श्री वैशम्पायन उवाच ---

श्रुत्वा धर्मान-शेषेण पावनानि च सर्वशः ।
युधिष्ठिरः शान्त-नवं पुनरेवाभ्य-भाषत ॥ ७ ॥

श्री युधिष्ठिर उवाच ---

किमेकं दैवतं लोके किं वाप्येकं परायणम् ।
स्तुवन्तः कं कमर्चन्तः प्राप्नुयु-र्मानवाः शुभम् ॥८ ॥

को धर्मः सर्वधर्माणां भवतः परमो मतः ।
किं जपन्मुच्यते जन्तु-र्जन्म-संसार-बन्धनात् ॥ ९ ॥

श्री भीष्म उवाच ---

जगत्प्रभुं देवदेव-मनन्तं पुरुषोत्तमम् ।
स्तुवन् नाम-सहस्रेण पुरुषः सततो-त्थितः ॥ १० ॥

तमेव चार्चय-न्नित्यं भक्त्या पुरुष-मव्ययम् ।
ध्यायन् स्तुवन् नमस्यंश्च यजमानस्त-मेव च ॥ ११ ॥

अनादि-निधनं विष्णुं सर्वलोक-महेश्वरम् ।
लोकाध्यक्षं स्तुव-न्नित्यं सर्व-दुःखाति-गो भवेत् ॥१२ ॥

ब्रह्मण्यं सर्व-धर्मज्ञं लोकानां कीर्ति-वर्धनम् ।
लोकनाथं महद्भूतं सर्वभूत-भवोद्भवम् ॥ १३ ॥

एष मे सर्व-धर्माणां धर्मोऽधिकतमो मतः ।
यद्भक्त्या पुण्डरीकाक्षं स्तवैर-र्चे-न्नरः सदा ॥ १४ ॥

परमं यो महत्तेजः परमं यो महत्तपः ।
परमं यो महद्-ब्रह्म परमं यः परायणम् ॥ १५ ॥

पवित्राणां पवित्रं यो मङ्गलानां च मङ्गलम् ।
दैवतं देवतानां च भूतानां योऽव्ययः पिता ॥ १६ ॥

यतः सर्वाणि भूतानि भवन्त्यादि-युगागमे ।
यस्मिंश्च प्रलयं यान्ति पुन-रेव युगक्षये ॥ १७ ॥

तस्य लोक-प्रधानस्य जगन्नाथस्य भूपते ।
विष्णोर्नाम-सहस्रं मे शृणु पाप-भयापहम् ॥ १८ ॥

यानि नामानि गौणानि विख्यातानि महात्मनः ।
ऋषिभिः परिगीतानि तानि वक्ष्यामि भूतये ॥ १९ ॥

ऋषिर्नाम्नां सहस्रस्य वेद-व्यासो महामुनिः ॥
छन्दोऽनुष्टुप् तथा देवो भगवान् देवकी-सुतः ॥ २० ॥

अमृतां-शूद्भवो बीजं शक्ति-र्देवकि-नन्दनः ।
त्रिसामा हृदयं तस्य शान्त्यर्थे विनि-युज्यते ॥ २१ ॥

विष्णुं जिष्णुं महाविष्णुं प्रभविष्णुं महेश्वरम् ॥
अनेकरूप दैत्यान्तं नमामि पुरुषोत्तमं ॥ २२ ॥

॥ पूर्वन्यासः ॥

ॐ अस्य श्री विष्णो र्दिव्य सहस्र नाम स्तोत्र महा मन्त्रस्य
श्री वेदव्यासो भगवान् ऋषिः । अनुष्टुप् छन्दः ।
श्रीमहाविष्णुः परमात्मा श्रीमन्नारायणो देवता ।
अमृतां-शूद्भवो भानुरिति बीजम् ।

देवकी-नन्दनः स्रष्टेति शक्तिः।
उद्भवः, क्षोभणो देव इति परमो मन्त्रः।
शङ्ख-भृन्नन्दकी चक्रीति कीलकम्।
शार्ङ्ग-धन्वा गदा-धर इत्यस्त्रम्।
रथाङ्गपाणि-रक्षोभ्य इति नेत्रम्।
त्रिसामा सामगः सामेति कवचम्।
आनन्दं परब्रह्मेति योनिः।
ऋतुः सुदर्शनः काल इति दिग्बन्धः॥
श्री-विश्वरूप इति ध्यानम्।
श्रीमहाविष्णु-प्रीत्यर्थे सहस्रनाम-जपे विनियोगः॥

॥ अथ ध्यानम्।

क्षीरोदन्व-त्प्रदेशे शुचिमणि-विलस-त्सैकते-मौक्ति-कानां
माला-क्लृप्ता-सनस्थः स्फटिक-मणिनिभै-र्मौक्तिकै-र्मण्डिताङ्गः
शुभ्रै-रभ्रै-रदभ्रै-रुपरि-विरचितै-र्मुक्त-पीयूष वर्षैः
आनन्दी नः पुनीया-दरि-नलिन-गदा शङ्खपाणि-र्मुकुन्दः ॥१॥
भूः पादौ यस्य नाभि-र्वियं-दसुर-निल-श्चन्द्र सूर्यौ च नेत्रे
कर्णा-वाशाः शिरो द्यौ-र्मुखमपि दहनो यस्य वास्ते-यमब्धिः
अन्तःस्थं यस्य विश्वं सुरनर-खगगो-भोगि-गन्धर्व-दैत्यैः
चित्रं रंरम्यते तं त्रिभुवन वपुषं विष्णुमीशं नमामि ॥ २ ॥

ॐ शान्ताकारं भुजगशयनं पद्मनाभं सुरेशं
विश्वाधारं गगन-सदृशं मेघवर्णं शुभाङ्गम् ।
लक्ष्मीकान्तं कमल-नयनं योगिभि-र्ध्यान-गम्यं
वन्दे विष्णुं भव-भयहरं सर्व-लोकैक-नाथम् ॥ ३ ॥
मेघश्यामं पीतकौशेयवासं श्रीवत्साङ्कं कौस्तुभोद्भासिताङ्गम्
पुण्योपेतं पुण्डरीकायताक्षंविष्णुं वन्दे सर्वलोकैकनाथम् ॥ ४ ॥

नमः समस्त-भूताना-मादि-भूताय भूभृते ।
अनेक-रूप-रूपाय विष्णवे प्रभविष्णवे ॥ ५ ॥

सशङ्खचक्रं सकिरीटकुण्डलं सपीतवस्त्रं सरसीरुहेक्षणम् ।
सहार वक्षःस्थलशशोभिकौस्तुभंनमामि विष्णुंशिरसा चतुर्भुजम् ।

छायायां पारिजातस्य हेम-सिंहासनो-परि
आसीन-मम्बुद-श्याम-मायताक्ष -मलं-कृतम् ।

चन्द्राननं चतुर्बाहुं श्रीवत्साङ्कित वक्षसं
रुक्मिणी सत्य-भामाभ्यां सहितं कृष्णमाश्रये ॥ ७ ॥

स्तोत्रम् ॥ ॥ हरिः ॐ ॥

विश्वं विष्णु-र्वषट्-कारो भूत-भव्य-भवत्प्रभुः ।
भूत-कृद्-भूत-भृद्-भावो भूतात्मा भूत-भावनः ॥ १ ॥

पूतात्मा परमात्मा च मुक्तानां परमा गतिः ।
अव्ययः पुरुषः साक्षी क्षेत्रज्ञोऽक्षर एव च ॥ २ ॥

योगो योग-विदां नेता प्रधान-पुरुषेश्वरः ।
नारसिंह-वपुः श्रीमान् केशवः पुरुषोत्तमः ॥ ३ ॥

सर्वः शर्वः शिवः स्थाणु-र्भूतादि-र्निधि-रव्ययः ।
संभवो भावनो भर्ता प्रभवः प्रभुरीश्वरः ॥ ४ ॥

स्वयंभूः शम्भु-रादित्यः पुष्कराक्षो महास्वनः ।
अनादि-निधनो धाता विधाता धातु-रुत्तमः ॥ ५ ॥

अप्रमेयो हृषीकेशः पद्मनाभोऽमर-प्रभुः ।
विश्वकर्मा मनु-स्त्वष्टा स्थविष्ठः स्थविरो ध्रुवः ॥ ६ ॥

अग्राह्यः शाश्वतः कृष्णो लोहिताक्षः प्रतर्दनः ।
प्रभूत-स्त्रि-ककु-ब्धाम पवित्रं मङ्गलं परम् ॥ ७ ॥

ईशानः प्राणदः प्राणो ज्येष्ठः श्रेष्ठः प्रजापतिः ।
हिरण्यगर्भो भूगर्भो माधवो मधुसूदनः ॥ ८ ॥

ईश्वरो विक्रमी धन्वी मेधावी विक्रमः क्रमः ।
अनुत्तमो दुराधर्षः कृतज्ञः कृति-रात्मवान् ॥ ९ ॥

सुरेशः शरणं शर्म विश्वरेताः प्रजा-भवः ।
अहः संवत्सरो व्यालः प्रत्ययः सर्व-दर्शनः ॥ १० ॥

अजः सर्वेश्वरः सिद्धः सिद्धिः सर्वादि-रच्युतः ।
वृषा-कपिर-मेयात्मा सर्व-योग-विनिः सृतः ॥ ११ ॥

वसु-र्वसुमनाः सत्यः समात्मा ऽसम्मितः समः ।
अमोघः पुण्डरीकाक्षो वृषकर्मा वृषा-कृतिः ॥ १२ ॥

रुद्रो बहु-शिरा बभ्रु-र्विश्व-योनिः शुचि-श्रवाः ।
अमृतः शाश्वत स्थाणु-र्वरा-रोहो महातपाः ॥ १३ ॥

सर्वगः सर्व-विद्भानु-र्विष्वक्सेनो जनार्दनः ।
वेदो वेद-विद-व्यङ्गो वेदाङ्गो वेदवित् कविः ॥ १४ ॥

लोकाध्यक्षः सुराध्यक्षो धर्माध्यक्षः कृता-कृतः ।
चतु-रात्मा चतु-र्व्यूह-श्चतु-र्दंष्ट्र-श्चतु-र्भुजः ॥ १५ ॥

भ्रा-जिष्णु-र्भोजनं भोक्ता सहिष्णु-र्जगदा-दिजः ।
अनघो विजयो जेता विश्व-योनिः पुनर्वसुः ॥ १६ ॥

उपेन्द्रो वामनः प्रांशु–रमोघः शुचि-रूर्जितः ।
अतीन्द्रः संग्रहः सर्गो धृतात्मा नियमो यमः ॥ १७ ॥

वेद्यो वैद्यः सदा-योगी वीरहा माधवो मधुः ।
अतीन्द्रियो महामायो महोत्साहो महाबलः ॥ १८ ॥

महा-बुद्धि-र्महा-वीर्यो महा-शक्ति-र्महा-द्युतिः ।

अनि-र्देश्य-वपुः श्रीमान्-अमेयात्मा महा-द्रि-धृक् ॥ १९ ॥

महे-ष्वासो मही-भर्ता श्रीनिवासः सतां गतिः ।
अनिरुद्धः सुरानन्दो गोविन्दो गोविदां पतिः ॥ २० ॥

मरीचिर्द-मनो हंसः सुपर्णो भुज-गोत्तमः ।
हिरण्य-नाभः सुतपाः, पद्मनाभः प्रजापतिः ॥ २१ ॥

अमृत्युः सर्व-दृक् सिंहः सन्धाता सन्धिमान् स्थिरः ।
अजो दुर्मर्षणः शास्ता विश्रुतात्मा सुरारिहा ॥ २२ ॥

गुरु-र्गुरु-तमो धाम सत्यः सत्य-पराक्रमः ।
निमिषोऽनिमिषः स्रग्वी वाचस्पति-रुदा-रधीः ॥ २३ ॥

अग्रणी-र्ग्रामणीः श्रीमान् न्यायो नेता समीरणः ।
सहस्र-मूर्धा विश्वात्मा सहस्राक्षः सहस्रपात् ॥ २४ ॥

आवर्तनो निवृत्तात्मा संवृतः सं-प्रमर्दनः ।
अहः सं-वर्तको वह्निर्-अनिलो धरणीधरः ॥ २५ ॥

सुप्रसादः प्रसन्नात्मा विश्व-धृ-ग्विश्व-भु-ग्विभुः ।
सत्कर्ता सत्कृतः साधु-र्जह्नु-र्नारायणो नरः ॥ २६ ॥

असंख्ये-यो-ऽप्रमे-यात्मा विशिष्टः शिष्ट-कृच्छु-चिः ।
सिद्धार्थः सिद्ध-संकल्पः सिद्धि-दः सिद्धि-साधनः ॥२७॥

वृषाही वृषभो विष्णु-र्वृष-पर्वा वृषो-दरः ।
वर्धनो वर्धमानश्च विविक्तः श्रुति-सागरः ॥ २८ ॥

सु-भुजो दुर्धरो वाग्मी महेन्द्रो वसु-दो वसुः ।
नैकरूपो बृह-द्रूपः शिपि-विष्टः प्रकाशनः ॥ २९ ॥

ओज-स्तेजो-द्युति-धरः प्रकाशात्मा प्रतापनः ।
ऋद्धः स्पष्टा-क्षरो मन्त्र-श्चन्द्रांशु-र्भास्कर-द्युतिः ॥३० ॥

अमृतां-शूद्भवो भानुः शश-बिन्दुः सुरेश्वरः ।
औषधं जगतः सेतुः सत्य-धर्म-पराक्रमः ॥ ३१ ॥

भूतभव्य-भवन्नाथः पवनः पावनोऽनलः ।
कामहा काम-कृ-त्कान्तः कामः काम-प्रदः प्रभुः ॥ ३२ ॥

युगादि-कृ-द्युगा-वर्तो नैक-मायो महाशनः ।
अ-दृश्यो व्यक्त-रूपश्च सहस्र-जिद्-नन्त-जित् ॥ ३३ ॥

इष्टो-ऽविशिष्टः शिष्टेष्टः शिखण्डी नहुषो वृषः ।
क्रोधहा क्रोध-कृ-त्कर्ता विश्व-बाहु-र्मही-धरः ॥ ३४ ॥

अच्युतः प्रथितः प्राणः प्राणदो वास-वानुजः ।
अपां-निधिर-धिष्ठान-मप्र-मत्तः प्रतिष्ठितः ॥ ३५ ॥

स्कन्दः स्कन्द-धरो धुर्यो वरदो वायु-वाहनः ।

वासुदेवो बृहद्भानु रादि-देवः पुरन्दरः ॥ ३६ ॥
अशोक-स्तारण-स्तारः शूरः शौरि-र्जनेश्वरः ।
अनुकूलः शतावर्तः पद्मी पद्म-निभेक्षणः ॥ ३७ ॥
पद्मनाभोऽरविन्दाक्षः पद्म-गर्भः शरीर-भृत् ।
महर्द्धि ऋर्द्धो वृद्धात्मा महा-क्षो गरुड-ध्वजः ॥ ३८ ॥
अतुलः शरभो भीमः सम-यज्ञो हवि-र्हरिः ।
सर्वलक्षण -लक्षण्यो लक्ष्मीवान् स-मिति-ञ्जयः ॥ ३९ ॥
विक्षरो रोहितो मार्गो हेतु-र्दामोदरः सहः ।
मही-धरो महा-भागो वेग-वान-मिताशनः ॥ ४० ॥
उद्भवः क्षोभणो देवः श्री-गर्भः परमेश्वरः ।
करणं कारणं कर्ता विकर्ता गहनो गुहः ॥ ४१ ॥
व्यवसायो व्यवस्थानः संस्थानः स्थानदो ध्रुवः ।
परर्द्धिः परम-स्पष्ट स्तुष्टः पुष्टः शुभेक्षणः ॥ ४२ ॥
रामो विरामो विरतो मार्गो नेयो नयोऽनयः ।
वीरः शक्ति-मतां श्रेष्ठो धर्मो धर्म-विदुत्तमः ॥ ४३ ॥
वैकुण्ठः पुरुषः प्राणः प्राणदः प्रणवः पृथुः ।
हिरण्यगर्भः शत्रुघ्नो व्याप्तो वायु-रधो-क्षजः ॥ ४४ ॥

ऋतुः सुदर्शनः कालः परमेष्ठी परिग्रहः ।
उग्रः संवत्सरो दक्षो विश्रामो विश्व-दक्षिणः ॥ ४५ ॥

विस्तारः स्थावर-स्थाणुः प्रमाणं बीज-मव्ययम् ।
अर्थोऽनर्थो महा-कोशो महा-भोगो महा-धनः ॥ ४६ ॥

अनि-र्विण्णः स्थविष्ठोऽभू र्धर्म-यूपो महा-मखः ।
नक्षत्र-नेमि-र्नक्षत्री क्षमः, क्षामः समीहनः ॥ ४७ ॥

यज्ञ इज्यो महे-ज्यश्च क्रतुः सत्रं सतां गतिः ।
सर्व-दर्शी वि-मुक्ता-त्मा सर्वज्ञो ज्ञान-मुत्तमम् ॥ ४८ ॥

सु-व्रतः सु-मुखः सूक्ष्मः सु-घोषः सुख-दः सु-हृत् ।
मनोहरो जित-क्रोधो वीर-बाहु-र्विदारणः ॥ ४९ ॥

स्वापनः स्व-वशो व्यापी नैकात्मा नैक-कर्म-कृत् ।
वत्सरो वत्सलो वत्सी रत्न-गर्भो धनेश्वरः ॥ ५० ॥

धर्म-गु-ब्धर्म-कृ-द्धर्मी सद-सत्क्षर-मक्षरम् ।
अविज्ञाता सहस्रांशु-र्विधाता कृत-लक्षणः ॥ ५१ ॥

गभस्ति-नेमिः सत्त्वस्थः सिंहो भूत-महेश्वरः ।
आदि-देवो महादेवो देवेशो देव-भृद्-गुरुः ॥ ५२ ॥

उत्तरो गोपति-र्गोप्ता ज्ञान-गम्यः पुरातनः ।

शरीर-भूत-भृद्-भोक्ता कपीन्द्रो भूरि-दक्षिणः ॥ ५३ ॥
सोमपो-ऽमृत-पः सोमः पुरुजि-त्पुरु-सत्तमः ।
विनयो जयः सत्य-संधो दाशा-र्हः सात्त्वतां-पतिः ॥५४ ॥
जीवो विनयिता साक्षी मुकुन्दोऽमित-विक्रमः ।
अम्भो-निधिर-नन्तात्मा महो-दधिशयो-ऽन्तकः ॥ ५५ ॥
अजो महार्हः स्वाभाव्यो जिता-मित्रः प्रमोदनः ।
आनन्दो नन्दनो नन्दः सत्य-धर्मा त्रि-विक्रमः ॥ ५६ ॥
महर्षिः कपिला-चार्यः कृतज्ञो मेदिनी-पतिः ।
त्रि-पद-स्त्रि-दशा-ध्यक्षो महा-शृङ्गः कृतान्त-कृत् ॥ ५७ ॥
महा-वराहो गोविन्दः सुषेणः कनका-ङ्गदी ।
गुह्यो गभीरो गहनो गुप्त-श्चक्र-गदाधरः ॥ ५८ ॥
वेधाः स्वाङ्गो-ऽजितः कृष्णो दृढः संकर्षणो-ऽच्युतः ।
वरुणो वारुणो वृक्षः पुष्कराक्षो महा-मनाः ॥ ५९ ॥
भगवान् भग-हाऽऽनन्दी वनमाली हलायुधः ।
आदित्यो ज्योति-रादित्यः सहिष्णु-र्गति-सत्तमः ॥६० ॥
सुधन्वा खण्ड-परशु र्दारुणो द्रविण-प्रदः ।
दिवः स्पृक् सर्व-दृग्-व्यासो वाचस्पति-रयो-निजः ॥ ६१ ॥

त्रिसामा साम-गः साम निर्वाणं भेषजं भिषक् ।
संन्यास-कृच्छ-मः शान्तो निष्ठा शान्तिः परायणम् ॥ ६२ ॥

शुभाङ्गः शान्ति-दः स्रष्टा कुमुदः कुवले-शयः ।
गोहितो गोपति-र्गोप्ता वृष-भाक्षो वृष-प्रियः ॥ ६३ ॥

अ-नि-वर्ती नि-वृत्तात्मा संक्षेप्ता क्षेम-कृच्छि-वः ।
श्री-वत्स-वक्षाः श्रीवासः श्रीपतिः श्रीमतां-वरः ॥ ६४ ॥

श्रीदः श्रीशः श्रीनिवासः श्रीनिधिः श्री-विभावनः ।
श्रीधरः श्रीकरः श्रेयः श्रीमान्-ल्लोक-त्रया-श्रयः ॥ ६५ ॥

स्वक्षः स्वङ्गः शतानन्दो नन्दि-र्ज्योति-र्गणेश्वरः ।
विजितात्मा-ऽविधे-यात्मा स-त्कीर्ति-श्छिन्न-संशयः ॥६६ ॥

उदीर्णः सर्वत-श्चक्षु र-नीशः शाश्वत-स्थिरः ।
भूशयो भूषणो भूति-र्विशोकः शोक-नाशनः ॥ ६७ ॥

अर्चिष्मा-नर्चितः कुम्भो विशुद्धात्मा विशोधनः ।
अनिरुद्धो ऽप्रति-रथः प्रद्युम्नो ऽमित-विक्रमः ॥ ६८ ॥

कालनेमि-निहा वीरः शौरिः शूर-जनेश्वरः ।
त्रिलोकात्मा त्रिलोकेशः केशवः केशि-हा हरिः ॥ ६९ ॥

कामदेवः कामपालः कामी कान्तः कृता-गमः ।

अनि-र्देश्य-वपु-र्विष्णु-र्वीरो ऽनन्तो धनंजयः ॥ ७० ॥

ब्रह्मण्यो ब्रह्म-कृद् ब्रह्मा ब्रह्म ब्रह्म-विवर्धनः ।
ब्रह्मविद् ब्राह्मणो ब्रह्मी ब्रह्मज्ञो ब्राह्मण-प्रियः ॥ ७१ ॥

महाक्रमो महाकर्मा महातेजा महो-रगः ।
महाक्रतु-र्महा-यज्वा महायज्ञो महा-हविः ॥ ७२ ॥

स्तव्यः स्तव-प्रियः स्तोत्रं स्तुतिः स्तोता-रण-प्रियः ।
पूर्णः पूरयिता पुण्यः पुण्य-कीर्ति-रना-मयः ॥ ७३ ॥

मनोजव-स्तीर्थ-करो वसु-रेता वसु-प्रदः ।
वसुप्रदो वासुदेवो वसु-र्वसुमना हविः ॥ ७४ ॥

सद्-गतिः सत्कृतिः सत्ता सद्-भूतिः सत्परायणः ।
शूर-सेनो यदु-श्रेष्ठः सन्निवासः सुया-मुनः ॥ ७५ ॥

भूतावासो वासुदेवः सर्वासु-निलयोऽनलः ।
दर्पहा दर्पदो दृप्तो दुर्धरोऽथा-पराजितः ॥ ७६ ॥

विश्वमूर्ति-र्महामूर्ति-र्दीप्त-मूर्तिर-मूर्तिमान् ।
अनेकमूर्ति-रव्यक्तः शत-मूर्तिः शताननः ॥ ७७ ॥

एको नैकः सवः कः-किं यत्-तत्पद-म-नुत्तमम् ।
लोकबन्धु-र्लोकनाथो माधवो भक्त-वत्सलः ॥ ७८ ॥

सुवर्ण-वर्णो हेमाङ्गो वराङ्ग-श्चन्दना-ङ्गदी ।
वीरहा विषमः शून्यो घृता-शीर-चल-श्चलः ॥ ७९ ॥

अमानी मानदो मान्यो लोक-स्वामी त्रिलोक-धृक् ।
सुमेधा मेधजो धन्यः सत्य-मेधा धराधरः ॥ ८० ॥

तेजो-वृषो द्युति-धरः सर्व-शस्त्र-भृतां वरः ।
प्र-ग्रहो नि-ग्रहो व्यग्रो नैक-क्षृङ्गो गदा-ग्रजः ॥ ८१ ॥

चतु-र्मूर्ति-श्चतु-र्बाहु-श्चतु-र्व्यूह-श्चतु-र्गतिः ।
चतु-रात्मा चतु-र्भाव-श्चतु-र्वेद-विदेक-पात् ॥ ८२ ॥

समावर्तो-ऽनिवृत्तात्मा दुर्जयो दुरति-क्रमः ।
दुर्लभो दुर्गमो दुर्गो दुरा-वासो दुरा-रिहा ॥ ८३ ॥

शुभाङ्गो लोक-सारङ्गः सु-तन्तु-स्तन्तु-वर्धनः ।
इन्द्रकर्मा महाकर्मा कृत-कर्मा कृता-गमः ॥ ८४ ॥

उद्भवः सुन्दरः सुन्दो रत्न-नाभः सुलोचनः ।
अर्को वाज-सनः शृङ्गी जयन्तः सर्व-विज्जयी ॥ ८५ ॥

सुवर्ण-बिन्दु-रक्षोभ्यः सर्व-वागी-श्वरे-श्वरः ।
महा-ह्रदो महा-गर्तो महा-भूतो महा-निधिः ॥ ८६ ॥

कुमुदः कुन्दरः कुन्दः पर्जन्यः पावनो-ऽनिलः ।

अमृतां-शो-ऽमृत-वपुः सर्वज्ञः सर्वतो-मुखः ॥ ८७ ॥

सुलभः सुव्रतः सिद्धः शत्रु-जि-च्छत्रु-तापनः ।
न्यग्रो-धो-ऽदुम्बरो ऽश्वत्थ-श्चाणूरा-न्ध्र-निषूदनः ॥८८ ॥

सहस्रा-र्चिः सप्त-जिह्वः सप्तै-धाः सप्त-वाहनः ।
अमूर्ति-रनघो-ऽचिन्त्यो भय-कृद्-भय-नाशनः ॥ ८९ ॥

अणु-र्बृह-त्कृशः स्थूलो गुण-भृ-न्निर्गुणो महान् ।
अ-धृतः स्व-धृतः स्वास्यः प्राग्-वंशो वंश-वर्धनः ॥ ९० ॥

भार-भृत् कथितो योगी योगीशः सर्व-कामदः ।
आश्रमः श्रमणः क्षामः सुपर्णो वायु-वाहनः ॥ ९१ ॥

धनुर्धरो धनुर्वेदो दण्डो दमयिता दमः ।
अपराजितः सर्व-सहो नियन्ता ऽनियमो-ऽयमः ॥ ९२ ॥

सत्त्व-वान् सात्त्विकः सत्यः सत्यधर्म-परायणः ।
अभिप्रायः प्रियार्होऽर्हः प्रिय-कृत् प्रीति-वर्धनः ॥ ९३ ॥

विहायस-गति-र्ज्योतिः सुरुचि-र्हुत-भुग्-विभुः ।
रवि-र्विरोचनः सूर्यः सविता रवि-लोचनः ॥ ९४ ॥

अनन्तो हुत-भुग्-भोक्ता सुखदो नैकजोऽग्रजः ।
अनि-र्विण्णः सदामर्षी लोकाधिष्ठान-मद्भुतः ॥ ९५ ॥

सना-त्सना-तन-तमः कपिलः कपि-रव्ययः।
स्वस्तिदः स्वस्ति-कृत्स्वस्ति स्वस्ति-भुक्स्वस्ति-दक्षिणः॥
अरौद्रः कुण्डली चक्री विक्र-म्यूर्जित-शासनः।
शब्दा-तिगः शब्द-सहः शिशिरः शर्वरी-करः॥ ९७॥
अक्रूरः पेशलो दक्षो दक्षिणः क्षमिणां-वरः।
विद्वत्तमो वीत-भयः पुण्य-श्रवण-कीर्तनः॥ ९८॥
उत्तारणो दुष्कृतिहा पुण्यो दुःस्वप्न-नाशनः।
वीरहा रक्षणः सन्तो जीवनः पर्यव-स्थितः॥ ९९॥
अनन्त-रूपोऽनन्तश्री-र्जित-मन्यु-र्भयापहः।
चतुरश्रो गभी-रात्मा विदिशो व्यादिशो दिशः॥ १००॥
अनादि-र्भू-र्भुवो लक्ष्मीः सुवीरो रुचिरा-ङ्गदः।
जननो जन-जन्मादि-र्भीमो भीम-पराक्रमः॥ १०१॥
आधार-निलयोऽधाता पुष्पहासः प्रजागरः।
ऊर्ध्वगः सत्पथाचारः प्राणदः प्रणवः पणः॥ १०२॥
प्रमाणं प्राण-निलयः प्राण-भृ-त्प्राण-जीवनः।
तत्त्वं तत्त्व-विदेकात्मा जन्ममृत्यु-जरा-तिगः॥ १०३॥
भूर्भुवः स्वस्त-रुस्तारः सविता प्रपिता-महः।

यज्ञो यज्ञ-पति-र्यज्वा यज्ञाङ्गो यज्ञ-वाहनः ॥ १०४ ॥

यज्ञ-भृद् यज्ञ-कृद् यज्ञी यज्ञ-भुग् यज्ञ-साधनः ।
यज्ञान्त-कृद् यज्ञ-गुह्य मन्न-मन्नाद एव च ॥ १०५ ॥

आत्म-योनिः स्वयं-जातो वैखानः साम-गायनः ।
देवकी-नन्दनः स्रष्टा क्षिती-शः पाप-नाशनः ॥ १०६ ॥

शङ्ख-भृ-न्नन्दकी चक्री शार्ङ्ग-धन्वा गदाधरः ।
रथाङ्गपाणि-रक्षोभ्यः सर्व-प्रहरणा-युधः ॥ १०७ ॥
सर्व-प्रहरणा-युध ॐ नम इति ।

वनमाली गदी शार्ङ्गी शङ्खी चक्री च नन्दकी ।
श्रीमान् नारायणो विष्णुर्वासुदेवोऽभिरक्षतु ॥ १०८ ॥
श्री वासुदेवोऽभिरक्षतु ॐ नम इति ।

॥ उत्तरन्यासः ॥

श्री भीष्म उवाच ---

इती-दं कीर्तनी-यस्य केशवस्य महात्मनः ।
नाम्नां सहस्रं दिव्याना-मशेषेण प्र-कीर्तितम् ॥ १ ॥
य इदं शृणुया-न्नित्यं यश्चा-पि परि-कीर्तयेत् ।
ना-शुभं प्राप्नुया-त्किंचि-त्सोऽमुत्रे-ह च मानवः ॥ २ ॥

वेदान्त-गो ब्राह्मणः स्यात् क्षत्रियो विजयी भवेत् ।
वैश्यो धन-समृद्धः स्या च्छूद्रः सुख-म-वाप्नुयात् ॥ ३ ॥
धर्मा-र्थी प्राप्नुया-द्धर्म मर्था-र्थी चार्थ-माप्नुयात् ।
कामा-न-वाप्नुया-त्कामी प्रजा-र्थी प्राप्नुया-त्प्रजाम् ॥ ४ ॥
भक्तिमान् यः सदो-त्थाय शुचि-स्तद्-गत-मानसः ।
सहस्रं वासुदेवस्य नाम्ना-मेतत्-प्र-कीर्तयेत् ॥ ५ ॥
यशः प्राप्नोति विपुलं ज्ञाति-प्राधान्य-मेव च ।
अचलां श्रियमाप्नोति श्रेयः प्राप्नोत्य-नुत्तमम् ॥ ६ ॥
न भयं क्वचि-दाप्नोति वीर्यं तेजश्च विन्दति ।
भवत्य-रोगो द्युतिमान् बल-रूप-गुणान्वितः ॥ ७ ॥
रोगार्तो मुच्यते रोगाद् बद्धो मुच्येत बन्धनात् ।
भया-न्मुच्येत भीतस्तु मुच्ये-तापन्न आपदः ॥ ८ ॥
दुर्गाण्य-तितर-त्याशु पुरुषः पुरुषोत्तमम् ।
स्तुवन्नाम-सहस्रेण नित्यं भक्ति-समन्वितः ॥ ९ ॥
वासुदेवा-श्रयो मर्त्यो वासुदेव-परायणः ।
सर्व-पाप-विशुद्धा-त्मा याति ब्रह्म सनातनम् ॥ १० ॥
न वासुदेव-भक्ता-ना मशुभं विद्यते क्वचित् ।

जन्ममृत्यु-जरा-व्याधि भयं नैवोप-जायते ॥ ११ ॥
इमं स्तव-मधीयानः श्रद्धा-भक्ति-समन्वितः ।
युज्येता-त्म-सुख-क्षान्ति श्री-धृति-स्मृति-कीर्तिभिः ॥ १२
न क्रोधो न च मात्सर्यं न लोभो ना-शुभा मतिः ।
भवन्ति कृत पुण्यानां भक्तानां पुरुषोत्तमे ॥ १३ ॥
द्यौः स-चन्द्रार्क-नक्षत्रा खं दिशो भू-र्महो-दधिः ।
वासुदेवस्य वीर्येण विधृतानि महात्मनः ॥ १४ ॥
स-सुरा-सुर-गन्धर्वं स-यक्षो-रग-राक्षसम् ।
जग-द्वशे वर्तते-दं कृष्णस्य स-चरा-चरम् ॥ १५ ॥
इन्द्रियाणि मनो बुद्धिः सत्त्वं तेजो बलं धृतिः ।
वासुदेवा-त्मका-न्याहुः क्षेत्रं क्षेत्र-ज्ञ एव च ॥ १६ ॥
सर्वा-गमाना-माचारः प्रथमं परि-कल्पते ।
आचार-प्रभवो धर्मो धर्मस्य प्रभु-रच्युतः ॥ १७ ॥
ऋषयः पितरो देवा महा-भूतानि धातवः ।
जङ्गमा-जङ्गमं चेदं जग-न्नारायणोद्-भवम् ॥ १८ ॥
योगो ज्ञानं तथा सांख्यं विद्याः शिल्पादि कर्म च ।
वेदाः शास्त्राणि विज्ञान-मेत-त्सर्वं जनार्दनात् ॥ १९ ॥

एको विष्णु-र्महद्भूतं पृथग्-भूता-न्य-नेकशः ।
त्रींल्लोकान्-व्याप्य भूतात्मा भुङ्क्ते विश्व-भुग-व्ययः ॥ २० ॥

इमं स्तवं भगवतो विष्णो र्व्यासेन कीर्तितम् ।
पठेद्य इच्छे-त्पुरुषः श्रेयः प्राप्तुं सुखा-नि च ॥ २१ ॥

विश्वे-श्वर-मजं देवं जगतः प्रभु-मव्ययम् ।
भजन्ति ये पुष्करा-क्षं न ते यान्ति पराभवम् ॥ २२ ॥

न ते यान्ति पराभवम् ॐ नम इति ।

श्री अर्जुन उवाच ---

पद्म-पत्र-विशालाक्ष पद्मनाभ सुरोत्तम ।
भक्ताना-मनु-रक्तानां त्राता भव जनार्दन ॥ २३ ॥

श्री भगवानुवाच ---

यो मां नाम-सहस्रेण स्तोतु-मिच्छति पाण्डव ।
सोह-ऽमेकेन श्लोकेन स्तुत एव न संशयः ॥ २४ ॥
स्तुत एव न संशय ॐ नम इति ।

श्री व्यास उवाच ---

वासना-द्वासु-देवस्य वासितं भुवन-त्रयम् ।
सर्वभूत-निवासो-ऽसि वासुदेव नमोऽस्तु ते ॥ २५ ॥

श्री वासुदेव नमोऽस्तुत ॐ नम इति ।

श्री पार्वत्युवाच ---

केनोपा-येन लघुना विष्णो-र्नाम-सहस्त्रकम् ।

पठ्यते पण्डितै-र्नित्यं श्रोतु-मिच्छाम्य-हं प्रभो ॥ २६ ॥

श्री ईश्वर उवाच ---

श्रीराम राम रामेति रमे रामे मनोरमे ।

सहस्त्रनाम तत्तुल्यं राम नाम वरानने ॥ २७ ॥

श्रीरामनाम वरानन ॐ नम इति ।

श्री ब्रह्मोवाच ---

नमोऽस्त्व-नन्ताय सहस्त्र-मूर्तये

सहस्त्र-पादाक्षि-शिरो-रु-बाहवे ।

सहस्त्र-नाम्ने पुरुषाय शाश्वते-

सहस्त्रकोटी युग-धारिणे नमः ॥ २८ ॥

सहस्त्रकोटी युगधारिणे ॐ नम इति ।

श्री सञ्जय उवाच ---

यत्र योगेश्वरः कृष्णो यत्र पार्थो धनुर्धरः ।

तत्र श्री-र्विजयो भूति-र्ध्रुवा नीति-र्मति-र्मम ॥ २९ ॥

श्री भगवानुवाच ---

अनन्या-श्चिन्त-यन्तो मां ये जनाः पर्यु-पासते ।

तेषां नित्याभि-युक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहम् ॥ ३० ॥

परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृताम् ।
धर्म-संस्थापना-र्थाय संभवामि युगे युगे ॥ ३१ ॥

आर्ताः विष-ण्णाः शिथिला-श्च भीताः
घोरे-षु च व्याधि-षु वर्तमानाः ।
संकीर्त्य नारायण-शब्दमात्रं
विमुक्त-दुःखाः सुखिनो भवन्तु ॥ ३२ ॥

कायेन वाचा मनसेंद्रियैर्वा
बुद्ध्यात्मना वा प्रकृतिस्वभावात् ।
करोमि यद्यत् सकलं परस्मै
नारायणायेति समर्पयामि ॥ ३३ ॥

॥ इति श्रीविष्णोर्दिव्यसहस्रनामस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

Additional Concluding Shlokas

ॐ आपदामपहर्तारं दातारं सर्वसंपदाम् ।
लोकाभिरामं श्रीरामं भूयो भूयो नमाम्यहम् ॥
आर्तानामार्तिहन्तारं भीतानां भीतिनाशनम् ।
द्विषतां कालदण्डं तं रामचन्द्रं नमाम्यहम् ॥
नमः कोदण्ड-हस्ताय सन्धीकृत-शराय च ।
खण्डिताखिल-दैत्याय रामायऽऽपन्निवारिणे ॥

रामाय रामभद्राय रामचंद्राय वेधसे ।
रघुनाथाय नाथाय सीतायाः पतये नमः ॥
अग्रतः पृष्ठतश्चैव पार्श्वतश्च महाबलौ ।
आकर्ण-पूर्ण-धन्वानौ रक्षेतां रामलक्ष्मणौ ॥
सन्नद्धः कवची खड्गी चापबाण-धरो युवा ।
गच्छन् ममाग्रतो नित्यं रामः पातु सलक्षमणः ॥
अच्युतानन्त-गोविन्द नामोच्चारण-भेषजात् ।
नश्यन्ति सकला रोगा-स्सत्यं सत्यं वदाम्यहम् ॥
सत्यं सत्यं पुनस्सत्य-मुद्धृत्य भुज-मुच्यते ।
वेदा-च्छास्त्रं परं नास्ति न देवं केशवा-त्परम् ॥
शरीरे जर्झरी-भूते व्याधिग्रस्ते कळेवरे ।
औषधं जाह्नवीतोयं वैद्यो नारायणो हरिः ॥
आलोड्य सर्व-शास्त्राणि विचार्य च पुनः पुनः ।
इदमेकं सुनिष्पन्नं ध्येयो नारायणो हरिः ॥
यदक्षरपदभ्रष्टं मात्राहीनं तु यद्भवेत् ।
तत्सर्वं क्षम्यतां देव नारायण नमोऽस्तु ते ॥
विसर्ग-बिन्दु-मात्राणि पद-पादाक्षराणि च ।
न्यूनानि चातिरिक्तानि क्षमस्व पुरुषोत्तम ॥

Alternate Concluding Shlokas

नमः कमलनाभाय नमस्ते जलशायिने ।
नमस्ते केशवानन्त वासुदेव नमोऽस्तुते ॥
नमो ब्रह्मण्यदेवाय गोब्राह्मणहिताय च ।
जगद्धिताय कृष्णाय गोविंदाय नमो नमः ॥

आकाशात्पतितं तोयं यथा गच्छति सागरम् ।
सर्वदेवनमस्कारः केशवं प्रति गच्छति ॥
एष निष्कंटकः पन्था यत्र संपूज्यते हरिः ।
कुपथं तं विजानीयाद् गोविन्द-रहितागमम् ॥
सर्ववेदेषु यत्पुण्यं सर्वतीर्थेषु यत्फलम् ।
तत्फलं समवाप्नोति स्तुत्वा देवं जनार्दनम् ॥
यो नरः पठते नित्यं त्रिकालं केशवालये ।
द्विकाल-मेककालं वा क्रूरं सर्वं व्यपोहति ॥
दह्यन्ते रिपवस्तस्य सौम्याः सर्वे सदा ग्रहाः ।
विलीयन्ते च पापानि स्तवे ह्यस्मिन् प्रकीर्तिते ॥
येने ध्यातः श्रुतो येन येनायं पठ्यते स्तवः ।
दत्तानि सर्वदानानि सुराः सर्वे समर्चिताः ॥
इह लोके परे वापि न भयं विद्यते क्वचित् ।
नाम्नां सहस्रं योऽधीते द्वादश्यां मम सन्निधौ ॥
शनैर्दहन्ति पापानि कल्पकोटि-शतानि च ।
अश्वत्थ-सन्निधौ पार्थ ध्यात्वा मनसि केशवम् ॥
पठेन्नामसहस्रं तु गवां कोटिफलं लभेत् ।
शिवालये पठेनित्यं तुलसीवन-संस्थितः ॥
नरो मुक्तिमवाप्नोति चक्रपाणेर्वचो यथा ।
ब्रह्म-हत्यादिकं घोरं सर्वपापं विनश्यति ॥
विलयं यान्ति पापानि चान्यपापस्य का कथा ।
सर्वपापवि-निर्मुक्तो विष्णु-लोकं स गच्छति ॥
॥ हरिः ॐ तत्सत् ॥

श्रीविष्णोरष्टाविंशतिनामस्तोत्रम् ॥

अर्जुन उवाच

किं नु नाम सहस्राणि जपते च पुनः पुनः ।
यानि नामानि दिव्यानि तानि चाचक्ष्व केशव ॥ १ ॥

श्रीभगवानुवाच

मत्स्यं कूर्मं वराहं च वामनं च जनार्दनम् ।
गोविन्दं पुण्डरीकाक्षं माधवं मधुसूदनम् ॥ २ ॥
पद्मनाभं सहस्राक्षं वनमालिं हलायुधम् ।
गोवर्धनं हृषीकेशं वैकुण्ठं पुरुषोत्तमम् ॥ ३ ॥
विश्वरूपं वासुदेवं रामं नारायणं हरिम् ।
दामोदरं श्रीधरं च वेदाङ्गं गरुडध्वजम् ॥ ४ ॥
अनन्तं कृष्णगोपालं जपतो नास्ति पातकम् ।
गवां कोटिप्रदानस्य अश्वमेधशतस्य च ॥ ५ ॥
कन्यादानसहस्राणां फलं प्राप्नोति मानवः ।
अमायां वा पौर्णमास्यामेकादश्यां तथैव च ॥ ६ ॥
सन्ध्याकाले स्मरेन्नित्यं प्रातःकाले तथैव च ।
मध्याह्ने च जपन्नित्यं सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ७ ॥

। इति श्रीकृष्णार्जुनसंवादे श्रीविष्णोरष्टाविंशतिनामस्तोत्रं सम्पूर्णम् ।

॥ श्रीविष्णोः षोडशनामस्तोत्रम् ॥

औषधे चिन्तयेद्विष्णुं भोजने च जनार्दनम् ।
शयने पद्मनाभं च विवाहे च प्रजापतिम् ॥ १ ॥
युद्धे चक्रधरं देवं प्रवासे च त्रिविक्रमम् ।
नारायणं तनुत्यागे श्रीधरं प्रियसंगमे ॥ २ ॥

दुःस्वप्ने स्मर गोविंदं संकटे मधुसूदनम्।
कानने नारसिंहं च पावके जलशायिनम्॥ ३॥
जलमध्ये वराहं च पर्वते रघुनन्दनम्।
गमने वामनं चैव सर्वकार्येषु माधवम्॥ ४॥
षोडशैतानि नामानि प्रातरूत्थाय यः पठेत्।
सर्वपापविर्निमुक्तो विष्णुलोके महीयते॥ ५॥
। इति श्रीविष्णोः षोडशनामस्तोत्रं संपूर्णम्।

॥ श्रीविष्णोरष्टनामस्तोत्रम्॥

श्री गणेशाय नमः।
अच्युतं केशवं विष्णुं हरिं सत्यं जनार्दनम्।
हंसं नारायणं चैवमेतन्नामाष्टकं पठेत्॥ १॥
त्रिसंध्यं यः पठेन्नित्यं दारिद्र्यं तस्य नश्यति।
शत्रुसैन्यं क्षयं याति दुःस्वप्नः सुखदो भवेत्॥ २॥
गङ्गायां मरणं चैव दृढा भक्तिस्तु केशवे।
ब्रह्मविद्याप्रबोधश्च तस्मान्नित्यं पठेन्नरः॥ ३॥
। इति श्रीवामनपुराणे श्रीविष्णोर्नामाष्टकस्तोत्रं सम्पूर्णम्।

॥ विष्णुषट्पदी॥

अविनयमपनय विष्णो दमय मनः शमय विषयमृगतृष्णां।
भूतदयां विस्तारय तारय संसारसागरतः॥ १॥
दिव्यधुनीमकरन्दे परिमलपरिभोगसच्चिदानन्दे।
श्रीपतिपदारविन्दे भवभयखेदच्छिदे वन्दे॥ २॥

सत्यपि भेदापगमे नाथ तवाहं न मामकीनस्त्वं ।
सामुद्रो हि तरङ्गः क्वचन समुद्रो न तारङ्गः ॥ ३ ॥
उद्धृतनग नगभिदनुज दनुजकुलामित्र मित्रशशिदृष्टे ।
दृष्टे भवति प्रभवति न भवति किं भवतिरस्कारः ॥ ४ ॥
मत्स्यादिभिरवतारैरवतारवताऽवता सदा वसुधां ।
परमेश्वर परिपाल्यो भवता भवतापभीतोऽहं ॥ ५ ॥
दामोदर गुणमन्दिर सुन्दरवदनारविन्द गोविन्द ।
भवजलधिमथनमन्दर परमं दरमपनय त्वं मे ॥ ६ ॥
नारायण करुणामय शरणं करवाणि तावकौ चरणौ ।
इति षट्पदी मदीये वदनसरोजे सदा वसतु ॥ ७ ॥
इति श्रीमद् शङ्कराचार्यविरचितं विष्णुषट्पदीस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

॥ श्रीविष्णोः शतनामस्तोत्रम् ॥

श्री गणेशाय नमः ।
नारद उवाच ।
ॐ वासुदेवं हृषीकेशं वामनं जलशायिनम् ।
जनार्दनं हरि कृष्णं श्रीवक्षं गरुडध्वजम् ॥ १ ॥
वाराहं पुण्डरीकाक्षं नृसिंहं नरकान्तकम् ।
अव्यक्तं शाश्वतं विष्णुमनन्तमजमव्ययम् ॥ २ ॥
नारायणं गदाध्यक्षं गोविन्दं कीर्तिभाजनम् ।
गोवर्धनोद्धरं देवं भूधरं भुवनेश्वरम् ॥ ३ ॥
वेत्तारं यज्ञपुरुषं यज्ञेशं यज्ञवाहकम् ।
चक्रपाणिं गदापाणिं शङ्खपाणिं नरोत्तमम् ॥ ४ ॥

वैकुण्ठं दुष्टदमनं भूगर्भं पीतवाससम् ।
त्रिविक्रमं त्रिकालज्ञं त्रिमूर्तिं नन्दिकेश्वरम् ॥ ५ ॥
रामं रामं हयग्रीवं भीमं रौद्रं भवोद्भवम् ।
श्रीपतिं श्रीधरं श्रीशं मङ्गलं मङ्गलायुधम् ॥ ६ ॥
दामोदरं दमोपेतं केशवं केशिसूदनम् ।
वरेण्यं वरदं विष्णुमानन्दं वसुदेवजम् ॥ ७ ॥
हिरण्यरेतसं दीप्तं पुराणं पुरुषोत्तमम् ।
सकलं निष्कलं शुद्धं निर्गुणं गुणशाश्वतम् ॥ ८ ॥
हिरण्यतनुसङ्काशं सूर्यायुतसमप्रभम् ।
मेघश्यामं चतुर्बाहुं कुशलं कमलेक्षणम् ॥ ९ ॥
ज्योतीरूपमरूपं च स्वरूपं रूपसंस्थितम् ।
सर्वज्ञं सर्वरूपस्थं सर्वेशं सर्वतोमुखम् ॥ १० ॥
ज्ञानं कूटस्थमचलं ज्ञानदं परमं प्रभुम् ।
योगीशं योगनिष्णातं योगिनं योगरूपिणम् ॥ ११ ॥
ईश्वरं सर्वभूतानां वन्दे भूतमयं प्रभुम् ।
इति नामशतं दिव्यं वैष्णवं खलु पापहम् ॥ १२ ॥
व्यासेन कथितं पूर्वं सर्वपापप्रणाशनम् ।
यः पठेत्प्रातरुत्थाय स भवेद्वैष्णवो नरः ॥ १३ ॥
सर्वपापविशुद्धात्मा विष्णुसायुज्यमाप्नुयात् ।
चान्द्रायणसहस्राणि कन्यादानशतानि च ॥ १४ ॥
गवां लक्षसहस्राणि मुक्तिभागी भवेन्नरः ।
अश्वमेधायुतं पुण्यं फलं प्राप्नोति मानवः ॥ १५ ॥
। इति श्रीविष्णुपुराणे विष्णुशतनामस्तोत्रं सम्पूर्णम् ।